

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**Výchova dětí a prožívání mateřství v hnutí Hare Krišna
z pohledu oddaných matek**

**Raising children and experiencing motherhood in Hare
Krishna movement from the perspective of devoted
mothers**

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Anna Sestřenková

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph. D.

Olomouc

2024

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce PhDr. Olze Pechové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a podněty, které mi k práci poskytla.

Dále patří mé díky mé rodině, mým přátelům a mému partnerovi za to, že mě při psaní práce podporovali. V neposlední řadě děkuji všem svým respondentkám za to, že se mnou upřímně sdílely svou zkušenost a věnovaly mi svůj čas.

..

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma „Výchova dětí a prožívání mateřství v hnutí Hare Krišna z pohledu oddaných matek“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 1. 4. 2024

Podpis

Obsah

Úvod	5
Teoretická část.....	6
1 Náboženství a spiritualita	7
2 Nová náboženská hnutí.....	10
3 Hinduismus	11
3.1 Historie uctívání Krišny	11
3.2 Čaitanjevské hnutí.....	12
3.3 A. Č. Bhaktivédanta Swámí Prabhupáda.....	13
3.4 Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny (ISKCON)	13
3.5 Hnutí Hare Krišna v České republice.....	14
4 Filozofie a životní styl v Hnutí Hare Krišna	15
4.1 Literatura	15
4.2 Základní regulace	16
4.3 Bhakti jóga	16
4.4 Varnášrama-dharma	17
5 Rodina	19
5.1 Mateřství a rodičovství.....	20
5.2 Vztah matky a dítěte, teorie attachmentu	23
6 Výchova.....	27
6.1 Kontaktní rodičovství.....	28
6.2 Respektující výchova	29
6.3 Nevýchova.....	30
7 Rodina a náboženství	31
7.1 Náboženský vývoj	33
7.2 Děti v nových náboženstvích	35
8 Rodina v hnutí Hare Krišna.....	40
8.1 Výchova dětí v hnutí Hare Krišna	42
8.2 Vzdělávání dětí v hnutí Hare Krišna	43
8.3 Mateřství v hnutí Hare Krišna	45
Výzkumná část	47
1 Výzkumný problém, cíle výzkumu a výzkumné otázky	48
1.1 Výzkumný problém	48
1.2 Cíle výzkumu.....	49
1.3 Výzkumné otázky.....	49

2 Aplikovaná metodika	51
2.1 Metody a kritéria výběru výzkumného souboru	51
2.2 Charakteristiky výzkumného souboru	51
2.3 Metoda získávání dat	51
2.4 Metoda analýzy dat	52
2.5 Reflexe pozice výzkumnice	53
2.6 Postup analýzy dat	54
3 Etika výzkumu	55
4 Výsledky analýzy dat	56
4.1 Deskripce jednotlivých případů	56
4.1.1 Mataji Dana	56
4.1.2 Mataji Irena	58
4.1.3 Mataji Jitka	60
4.1.4 Mataji Kristýna	62
4.1.5 Mataji Lída	65
4.1.6 Mataji Pavla	66
4.1.7 Mataji Věra	69
4.2 Výsledky souhrnné analýzy	70
5 Zodpovězení výzkumných otázek	85
6 Diskuse	87
6.1 Interpretace výsledků výzkumu	87
6.2 Zhodnocení výzkumu a jeho limity	90
6.3 Přínos výzkumu a možnosti budoucích výzkumů	92
7 Závěr	93
8 Souhrn	95
Seznam použitých zdrojů	99
Přílohy	106

Úvod

V této diplomové práci se zaměřuji na téma výchovy dětí a prožívání mateřství v hnutí Hare Kriřna. Toto nové náboženské hnutí pochází z Indie a do euroamerického prostředí se dostalo díky misi Šríly Prabhupády v šedesátých letech minulého století. Jeho následovníky můžeme potkat dnes a denně i u nás v Česku. Pravděpodobně nás pozdraví „Hare Kriřna“ a nabídnou nám Prabhupádovy knihy nebo jídlo obětované bohu Kriřnovi, kterého uctívají. Jindy si můžeme všimnout jejich veselého zpěvu svatých jmen v ulicích měst nebo na různých veřejných místech. Komunita oddaných v České republice a na Slovensku není příliš početná, jedná se o stovky, maximálně nižší tisíce osob. Veřejnost mívá toto minoritní náboženství sice v povědomí, často pod nálepkou „sekta“, ale příliš toho o jejích členech neví. To může vést k různým domněnkám často negativního charakteru, jak už bývá u sekt zvykem. Lidé bývají k novým náboženstvím skeptičtí, obzvláště pokud jsou jejich součástí děti. Proto jsem se rozhodla téma dětí v hnutí Hare Kriřna touto prací přiblížit.

K hnutí Hare Kriřna mám osobní vztah, jelikož před více než deseti lety k němu konvertoval člen mé rodiny. Měla jsem tak mnoho příležitostí účastnit se různých akcí v hnutí a blíže poznávat oddané. Všimla jsem si, že centra hnutí se postupem času plní přibývajících dětmi oddaných a zajímalo mě, jakou podobu zde má rodinný život. Mateřství také začalo být často skloňovaným tématem v konverzacích s mými blízkými obecně. Přišlo mi, že se jedná o téma opředené mnohými tabu a vyvolávající spolu s výchovou bouřlivé debaty. Přitom jde o jev, který k životu většiny osob patří, a bez něhož bychom ani nebyli na tomto světě. Toto bylo dalším impulzem k tomu, abych se vrhla do psaní práce na zvolené téma. Při rešerši zdrojů k tomuto tématu se zdálo jako by matky minoritního vyznání byly přehlíženy, tudíž mě k psaní práce motivoval i nedostatek informací k tématu mateřství a výchovy dětí v nových náboženských hnutích. Mým cílem je tedy zjistit a popsat, jak probíhá výchova dětí v hnutí Hare Kriřna a jak svou mateřskou roli prožívají oddané ženy.

Již svou bakalářskou práci jsem psala na téma spojené s hnutím Hare Kriřna, a proto jsou úvodní teoretické kapitoly této práce přejaté z mé předchozí práce. Jedná se konkrétně o kapitoly 1 až 4.3. Vzhledem k tomu, že ve výzkumné části této práce využiji stejné metody analýzy dat jako v bakalářské práci, tak je i kapitola 2.4 Metoda analýzy dat shodná s kapitolou téhož názvu z mé bakalářské práce. Také v kapitole 6 Výchova jsem využila část textu mnou již dříve napsané seminární práce odevzdané v rámci předmětu Otázky socializace vedeného prof. PhDr. Panajotisem Cakirpaloglu, DrSc.

Teoretická část

1 Náboženství a spiritualita

Jedním ze zásadních pojmů pro téma této práce je samotné náboženství. Jeho definice nalezneme napříč historií a vědeckými přístupy nespočet. Vzhledem k pravděpodobnému původu slova religio (latinsky náboženství) od slova religare (vázat se), je pochopitelná definice náboženství dle Neubauera (1994) jakožto vzájemné provázanosti člověka se skutečností, která lidské bytí přesahuje. Tato definice je však příliš jednoduchá a obecná a zahrnuje tak i oblasti, které bychom k náboženství jen těžko zařadili, jako například vědu či umění.

Často citovaná definice náboženství pochází od antropologa Clifforda Geertze (1966). Ten chápe náboženství jako systém symbolů, které vyvolávají v člověku nálady a motivace, které se jeví fakticky a realisticky, a to tím, že dané symboly formulují koncepci obecného řádu.

Dále Holm (1998) svým psychologickým přístupem považuje za stěžejní složky náboženství názory, způsoby chování a zážitky, které se vyznačují směřováním k nějaké nadsmyslové či metafyzické realitě. Holm dále uvádí, že z hlediska sociologického je při definici náboženství nutno přihlížet k faktu, že jde o jev společenský, pro který jsou nezbytné sociální kontext a existence skupiny, ve které je náboženství praktikováno.

Hejna (2010) se ve své definici shoduje s některými výše zmíněnými teoretiky. Také mluví o charakteristickém vztahu člověka k přesahující realitě, a toto rozšiřuje o základní tři prvky náboženství: 1) poznání nadřazené a na člověku nezávislé moci, 2) na níž je však člověk závislý a 3) snaží se s ní navazovat vztah.

Eliade (2006) definuje tzv. náboženského člověka – homo religiosus, pro kterého není svět jednotvárný, nýbrž rozlišený na posvátné, které se nám ukazuje a projevuje se zde, a profánní, jenž reprezentuje desakralizovaná moderní společnost. Posvátné nezahrnuje pouze víru v boha, ale také jeho projevy – hierofanie. Náboženský člověk se sám snaží být aktivním tvůrcem skutečnosti tím, že naplňuje její posvátnou podstatu vlastní existencí. Pro náboženského člověka se téměř vše může stát posvátným, když v tom nalezneme hierofanii, ale často tato znamení ani nemusejí být skutečná, stačí jejich náznak, který může být i (uměle) vyvolaný. Posvěcují se tak pro něj dějiny, místa, předměty, ale i běžné činnosti jako stravování či sexualita.

Dalšími definicemi náboženství pocházejícími od různých autorů bychom mohli pokračovat ještě dlouho. O jakési sjednocení těchto charakteristik a vymezení jejich společných bodů se pokusilo také mnoho odborníků. Pro ilustraci uvádím pohled tří českých religionistů Horyny, Hellera a Mrázka.

Horyna (1994) popisuje, jak náročné je v religionistice definovat náboženství, jelikož při snaze tento pojem vysvětlit jde o popis určité kultury očima jiné kultury, a to vědy. Jde o pojem velmi abstraktní a obecný, ale vědecky jej vysvětlujeme na základě zkoumání velmi konkrétních náboženství a až zpětně mezi nimi religionisté hledají podobnosti. Při definici náboženství je podle něj tedy nutné nezaměřovat se na hledání jeho podstaty, ale na výzkum nábožensky vykládaných skutečností, zkušeností a norem. Heller s Mrázkem (2004) v duchu barthovské teologie uvádějí, že třemi stěžejními body struktury náboženství jsou **člověk** a jeho **vztah** k tomu, co jej přesahuje, souhrnně nazýváno jako **bůh** v osobní i neosobní podobě. Tito autoři považují náboženství za čistě lidský fenomén.

Zajímavými náboženskými jevy jsou také kryptonáboženství a pseudonáboženství, souhrnně označované jako kvazináboženské, jelikož o jejich náboženském charakteru se dá polemizovat. Prvně zmíněným označujeme náboženství, která se sama jako náboženství neoznačují či přímo svou religiózní povahu odmítají. Dobrým příkladem je v dnešní společnosti například jóga. Řadíme sem také tzv. implicitní náboženství (někdy je tento název používán jako synonymum kryptonáboženství), která mají často politický charakter, např. komunismus a jiné ideologie. Pseudonáboženstvím chápeme jevy, které ačkoli nevykazují religiózní rysy, tak jsou svými příznivci za náboženské prohlašovány. Konkrétně jde například o scientologickou církev (Říčan, 2007). Osobně považuji za velmi sporné spojovat některé činnosti a skupiny s náboženstvím, jak tomu činí Říčan, když zmiňuje jako příklad kryptonáboženství „konzum“, přičemž jeho velechrámem označuje hypermarket. S tímto přístupem bychom pak mohli spojovat s náboženstvím téměř všechny lidské činnosti, především ty společenské. To by dle mého názoru vnášelo do religionistiky velký chaos, jelikož by předmět jejího zkoumání měl ještě o něco méně ostré hranice, než je tomu aktuálně. Případně by mohlo dojít k jejímu úplnému vytlačení sociologií.

Souvisejícím pojmem s náboženstvím je religiozita, která zahrnuje víru a vztah s transcendentní bytostí, či něčím, co nás přesahuje. Realizuje se v komunitě a je vyjádřena institucionalizovanými praktikami neboli rituály, dále postoji a chováním (Fernandés, 1972 in Coutinho, 2016). Hejna (2010) ji považuje za neoddělitelně patřící k člověku a jeho

dějínám a pojímá ji jako projev hledání smyslu života. Zahrnuje tedy vnitřní i vnější aspekty náboženství každého jedince. V sociologii tento pojem označuje rozšířenost náboženství v určité populaci. Výzkum religiozity v Evropě, který provedl Coutinho (2016), ukazuje, že nejvíce věřících má Turecko, Malta a Kypr. Naopak nejméně věřících žije ve Švédsku, Dánsku a České republice. Nejvíce nábožensky praktikujících je v Turecku, na Maltě, v Polsku a na Kosovu, opačně skórují země Švédsko, Česká republika, Francie a Estonsko. Z údajů Českého statistického úřadu získaných sčítáním lidu v roce 2021 vyplývá, že v České republice je přes 1,3 miliónu věřících příklánějících se ke konkrétní církvi, přičemž nejpočetněji je zastoupena Římskokatolická církev. Další téměř milion obyvatel jsou věřící bez příslušnosti ke konkrétní církvi (ČSÚ, 2022).

Spiritualitu můžeme považovat za jeden z aspektů osobnosti, některými autory je přijímána jako nezbytná. Schneiders (2003) ji v obecnějším měřítku charakterizuje jako schopnost osoby přesahovat sama sebe skrze lásku, vědomosti a vztah k druhým. V užším pojetí ji popisuje jako rozvinutou vztahovost k transcendentnu. Pojem spiritualita je často chápán jako záležitost jedince, niterné prožívání ve vztahu k transcendentnu a z něj plynoucí jednání, přičemž nemusí být vázán na konkrétní náboženství (Říčan, 2007).

2 Nová náboženská hnutí

Nová náboženství, jindy označována jako sekty, či v anglofonním světě jako kultury, vznikají a zanikají neustále. V povědomí veřejnosti s sebou většinou nesou tyto pojmy negativní konotace. Toto vnímání je však zlehčující a příliš generalizované. Svého času zastávalo i křesťanství v náboženském světě pozici „sekty“, která se oddělila od judaismu (Cowan & Bromley, 2013). Jak uvádí Vojtíšek (2007) vznik nového náboženského hnutí je podmíněn mnoha faktory jako jsou například místo nebo čas. Na časové ose v historii bychom mohli zmínit hned několik období a lokací, které se pojí s velkým rozpuštěm náboženských skupin. V aktuální době při definici nových náboženských skupin je však nejvýznamnější období šedesátých let minulého století, ve kterém vznikly až stovky nových hnutí, a to především v USA, odkud se šířily do Evropy a u nás si našly své místo po revoluci v roce 1989.

Definice nových náboženských hnutí nalezneme nespočet. Vojtíšek (2007, 13) píše, že jde o „*hnutí, jejichž vznik je motivován novou náboženskou ideou.*“, přičemž tato idea nemusí být inovativní pro všechna prostředí, vždy záleží na konkrétním prostředí, ve kterém vzniká, a do nějž je importována. Další definici přináší Lužný (1997), který rozlišuje mezi termíny nová náboženská hnutí a nová náboženství. První pojem užívá pro označení nově vznikajících náboženských jevů v západním světě. Nová náboženství jsou podle něj nadřazeným pojmem, jelikož zahrnují hnutí rozšířená na západě, tak i jinde. Jejich vznik vychází z mezikulturního kontaktu, často u nich nalezneme silně etnický význam. Galanter (1989) zase zmiňuje jako hlavní znaky velkou soudržnost skupiny, systém konsensuální víry, skupinové normy chování a zároveň charismatického (či božského) vůdce.

3 Hinduismus

Pro západního člověka může být hinduistický náboženský systém poněkud těžko uchopitelný. Jeho název původně pouze označoval obyvatelé určité geografické oblasti, konkrétně té za řekou Indus. Počátky hinduismu datujeme odhadem přibližně okolo roku 1500 př. n. l. Některé charakteristické aspekty, které jsme zvyklí vídat a pojmenovávat u jiných náboženství zde chybí, případně jsou velmi roztržité a nejednotné. Například zde postrádáme jakousi autoritu v čele tohoto náboženství či jednotnost boha, kterého hinduisté uctívají. Nemůžeme dokonce ani říct, že každý hinduista je monoteista nebo polyteista, jelikož v popředí jeho víry a uctívání může stát jeden bůh, ale i velké množství bohů nebo polobohů.

V průběhu historie hinduismu došlo k vydělení několika filosofických škol, a to *sánkhja a jóga, njája a vaišéšika, mímánsá a védánta* (Ondračka, in Chlup, 2004). Cross (2001) uvádí, že můžeme rozlišit dvě hlavní tradice hinduismu. Ta první chápe *brahma* jako osobního boha, kterému lze přisoudit určité kvality. Druhá chápe *brahma* jako realitu či čisté vědomí. Na čem se religionisté při popisu hinduismu však shodují je společná literatura, konkrétně texty zvané Védy. Jejich název znamená „vědění“. V užším pojetí sem zařazujeme pouze tzv. *smṛti*, které byly zapamatovány, a to čtyři *saṁhity* – Rgvédu, Samavédu, Jadžurvédu a Atharvavédu. V širším chápání můžeme jako Védy označit i historicky mladší *śruti*, tedy moudrost, která byla vyslyšena.

V popředí hinduismu stojí učení o již zmíněném *brahma*, což pokud přistoupíme na jeho neosobní pojetí, vyjadřuje realitu celého světa, tedy vše, co se zde děje a vyskytuje. Vesmír se řídí řádem *dharma* (Merhaut, in Zbavitel, 1964). *Átman* označuje individuální duši každé živé bytosti, jejíž cílem by mělo být vymanit se ze *sanskáry*, koloběhu životů a dosažení osvícení a splynutí s *brahma*. Nejzásadnějšími bohy hinduismu, společně tvořící tzv. *trímúrti*, jsou Brahma jako stvořitel, Šiva jako ničitel a Višnu jako udržovatel světa (Ondračka, in Chlup, 2004). Poslední zmíněný je nejvíce důležitý pro téma této práce, protože právě jeho avatárem a inkarnací je Krišna.

3.1 Historie uctívání Krišny

První zmínky o uctívání Krišny máme již z období 3. století př. n. l. z Řecka. Původně byla osobnost Krišny uctívána školou bhágavatů, které můžeme označit za višnuisty, jelikož uctívali bhágavatu – Nejvyššího Pána, prvně nesoucího jméno Vasudéva, a ten byl později ztotožněn s Nárájánou, v Mahabháratě označeného za Višnu. Plně višnuistickým

se hnutí stalo, když na přelomu minulého a našeho letopočtu přejala prvky hinduistických filozofických škol védanty, sánkhji a jógy (Mrázek, 2000). Hlavním pramenem bhágavatského hnutí byla Bhagavadgíta. Velký podíl na šíření Krišnovské tradice měli také alvárové z jihu Indie, kteří prosluli jako putující básníci a pěvci. Jejich písně jsou shrnuty v díle Bhágavata purána (neboli Šrímad Bhágavatam) a toto dílo se soustředí na milostný život Krišny a jeho družky Rádhy. Již tehdy byl na opěvování Krišnových jmen kladen velký důraz a recitaci těchto jmen byl přikládán velký význam (Fárek, 2008).

3.2 Čaitanjovské hnutí

Pozdější kořeny Hnutí Hare Krišna dlí v tradici Čaitanjovského hnutí, které v patnáctém století započal Vishvambara Mishra, později známý jako Čaitanja Maháprabhu. Narodil se v Západním Bengálsku ve vesnici Navadvípa, jejíž obyvatelé si dle tehdejších pramenů užívali velmi materialistický život (Bryant, & Ekstrand, 2004), který je hnutím kritizován. Uctívání Krišny nebylo ve středověkém Bengálsku neobvyklé a soustředilo se především na Krišnuv romantický vztah s Rádhou, takže zdejší (gaudíjský) višnuismus měl velmi erotické motivy (Mrázek, 2000). Právě Čaitanja se rozhodl šířit poselství Krišny po celé Indii prozpěvováním jeho jmen formou známé mahá mantry, což je v sanskrtu označováno jako *kirtána/sankirtána* (Lužný, 1997). Hlavní myšlenkou tohoto hnutí bylo, že nejlepší cestou k bohu je oddaná služba Krišnovi (*bhakti*), která se krom neustálého upírání mysli k bohu praktikuje také právě zpěvem svatých jmen.

Čaitanja netradičně přijímal do svého hnutí i osoby neindického původu a z různých kast. Pojímal varny jako projev osobnostních dispozic jednotlivce, a nikoliv jako otázku dědičnosti. Ve svých dvaceti čtyřech letech se rozhodl podstoupit stav odříkání (*sannjása*). Společnost mu dělal Nitjánanda a šest gosvamiů, které později pověřil vybudováním centra pro uctívání Krišny ve městě Vrindávan. Šrí Čaitanja Maháprabhu je oddanými považován za inkarnaci Krišny. Po Čaitanjově smrti jeho následovníci šířili jeho učení. Od 17. století se však hnutí začalo odkloňovat od svých původních hodnot a jeho duchovní podstata upadala. K obrození došlo v 19. století díky Bhaktivinódy Thákura, který se rozhodl šířit odkaz Čaitanji Maháprabhua na západ a v angličtině. Následovníkem mu byl jeho syn Bhaktisíddantha Sarasvatí, který založil první hinduistickou organizaci s jasně definovaným členstvím s názvem Gaudíja Math, která zakládala Čaitanjovské chrámy (Mrázek, 2000).

3.3 A. Č. Bhaktivédanta Swámí Prabhupáda

Na západ se bhágavatské učení a Čaitanjovo poselství dostalo díky synovi jednoho kalkatského obchodníka, který svého syna vedl k višnuistickému uctívání Krišny a Rádhy. Tímto misionářem byl Abhaj Čaran De narozený konkrétně 1. 9. 1986 a později uctíváný jako A. Č. Bhaktivédanta Swámí Prabhupáda. Během svých studií na univerzitě bojoval za osvobození svého národa, poté se se svou rodinou živil prodejem léčiv (Mrázek, 2000). Při své práci se však dále duchovně vzdělával a v roce 1922 poznal Bhaktisiddhantu Sarasvatího a stal se mu žákem a byl jím vyzván k šíření Krišnovského učení v angličtině po celém světě. Po smrti svého duchovního učitele a rozpadu organizace Gaudíja Math se při své práci pustil do překladu Bhagavadgíty, stěžejního literárního pramenu višnuismu a celého hnutí. Vydával také časopis Návrat k Bohu a pokusil se založit společnost pro odkaz Šrí Čaitanji s názvem „Liga oddaných“, která však dospěla k rychlému zániku. V pozdním věku dle tradice přijal životní roli asketika a usadil se ve Vrindávanu, kde se věnoval překladu Bhágavatpúrány. V roce 1965 se vydal do Spojených států amerických (Fárek, 2008).

3.4 Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny (ISKCON)

Prabhupáda se usadil v New Yorku, kde svým učení oslovil především mladé hippies, za jejichž pomoci se mu zde podařilo během deseti měsíců vybudovat Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny (ISKCON – International society for Krishna Consciousness). Společnost si kladla několik cílů, a to například skrze systematickou propagaci šířit vědomí Krišny a duchovní učení obsažené v Bhagavadgítě, aby nedocházelo k poklesu lidského vědomí. Dále sdružovat členy hnutí a pomáhat jim na jejich cestě ke Krišnovi skrze nauku o tom, že každá duše dlící ve všech živých bytostech je součástí boha. Společnost se také věnovala zpívání svatých jmen, snažila se o budování míst pro uctívání Krišny, svým členům vštepovala zásady prostého způsobu života a velká část jejich aktivit spočívala v publikaci a šíření literatury obsahující duchovní vědění (Lužný, 1997).

V prvních dvou letech Prabhupádova působení ve Spojených státech mělo hnutí charakter spíš volného sdružení příznivců. Zsvěcení udělil prvním členům hned v roce 1966 a díky svému žákovi se sanskrtským jménem Mukunda dása se v roce 1967 přesunul do San Francisca v Kalifornii. V roce 1968 měla společnost šest center v několika amerických městech. V témže roce byly také tři manželské páry oddaných vyslány na misii do Londýna, kde jim s rozšířením ISKCONu pomohl člen kapely Beatles George Harrison, který s nimi

nahrál desku Hare Krishna mantra, jež sklídila úspěch (Fárek, 2008). Na sklonku svého života ustanovil Prabhupáda komisi pro řízení společnosti sestávající z jedenácti jeho žáků, kteří působili v hnutí nejdéle.

Po jeho smrti v roce 1977 se vedení dostalo do rukou těchto zmocněnců, kteří si pomocí zónového systému rozdělili správu jednotlivých geografických oblastí, ve kterých společnost fungovala. Mezi vedoucími guru však došlo k rozchodu, a to vedlo ke schizmatu v hnutí. Společnost se také potýkala s vážnými obviněními za zneužívání dětí. Navzdory problémům se společnosti podařilo přežít a aktuálně jde o dynamické a různorodé náboženské hnutí (Bozeman, 2000).

3.5 Hnutí Hare Krišna v České republice

U nás se první povědomí o hnutí začalo šířit právě díky již dříve zmíněné desce George Harrisona. Ze zahraničí k nám dojížděli oddaní a přiváželi Bhaktivédantovy knihy v angličtině (Mrázek, 2000). O jejich český překlad se později postaral švédský oddaný a emigrant Turíja Dás (Kobes, 2007). Kvůli tehdejšímu socialistickému režimu však nebyla distribuce této literatury úplně snadná a komunita příznivců odkazu Prabhupády a Čaitanji bylo pár desítek. I přesto praktikovali oddanou službu a pořádali se zahraničními hosty semináře ve vlastních bytech. Vše bylo pečlivě střeženo Státní bezpečností a některé misionáře se podařilo odhalit a byl jim znemožněn vstup do země. S rozvolňováním na konci osmdesátých let se stával život oddaných jednodušší, vzniklo neoficiální centrum v Lanšperku, kde se denní režim řídil pokyny Prabhupády.

Zlomovým okamžikem byla samozřejmě Sametová revoluce v roce 1989, se kterou se stal možný přesun hnutí do Prahy, což oddaní realizovali a v roce 1990 koupili prostory obchodu v ulici Na Hrázi a v témže roce došlo k registraci hnutí jakožto občanského sdružení (Fárek, 2008). Od té doby rozšiřovali oddaní svá centra a farmy. Aktuálně uvádí webové stránky hnutí pět oficiálních center, a to v Praze, Brně, Ostravě, Lutotíně a Lužcích a dále dvě farmy. Jedna se nachází nedaleko Benešova a druhá kousek od Kroměříže. Oddané provádějí tzv. harinám, který označuje zpívání svatých jmen, můžeme potkat na ulicích větších měst. Často je tato aktivita doprovázena distribucí knih, jejichž autorem je Prabhupáda, a také rozdáváním prasádám – obětovaného jídla. Toto je souhrnně označováno jako *sankirtán*. Od konce roku 2002 je hnutí registrováno jako náboženská společnost. Při posledním sčítání obyvatel v roce 2021 se k hnutí přihlásilo 455 osob (ČSÚ, 2022).

4 Filozofie a životní styl v Hnutí Hare Krišna

Filozofie hnutí vychází z literárních pramenů nazývaných souhrnně jako Védy. Život oddaných se tedy řídí pravidly tzv. védské kultury, což zahrnuje postupy pro přípravu jídla, týkající se hygieny vlastního těla a s tím související předpisy odívání, ale zahrnují také regulace celého denního režimu či zdravého životního stylu. Způsob života oddaných Krišny má vést k rozvinutí čisté lásky k Nejvyšší osobnosti božství – Krišnovi. Základním pilířem Prabhupádovy filozofie je víra v duši dlící ve všem živém. Tato duše podléhá neustálému koloběhu životů, tedy reinkarnaci, a přijímá různé podoby fyzických těl, a to na základě své karmy. Oddaní usilují o vysvobození se z tohoto koloběhu, a to způsoby, které popisují v následujících kapitolách.

4.1 Literatura

V nejvýznamnější knize hnutí Bhagavadgítě se praví „*Ten, kdo se nestará o příkazy písem a jedná podle vlastního rozmaru, nedosáhne ani dokonalosti, ani štěstí, ani nejvyššího cíle.*“ (BG 16. 23). Z tohoto verše je zcela jasné, jak zásadní roli hraje literatura v učení Šríly Prabhupády. V hnutí se pro označení studované literatury používá označení Védy nebo Šástry, což znamená „slovo boha“ (Prabhupád Bhavan, n. d.).

Prabhupáda Bhagavadgítu přeložil a doplnil ji o vysvětlivky, tak aby byla jeho následovníkům srozumitelná. Obsahem tohoto díla je rozhovor, který proběhl před velikou bitvou na Kurukšétře mezi Krišnou a válečníkem Ardžunou, jemuž byl samotný Krišna vozatajem. Krišna zde svému příteli (a zároveň švagrovi) vyjeví svou pravou podstatu a odhalí mu nejsvětější pravdu, o tom že jsme duše, a ne toto tělo, a že každý z nás má na tomto světě svou specifickou úlohu, které se má držet, což je v sanskrtu označováno jako *karmajóga* – cesta povinnosti (Zbavitel, 1986). Za smysl života označuje snahu o to sjednotit své osobní já s tím vesmírným (Zbavitel, 2007).

Okolnosti tohoto konkrétního rozhovoru jsou detailněji vykresleny v eposu Mahabharáta, který je také oddanými považován za posvátný a celosvětově jde pravděpodobně o nejdelší veršovaný epos. Vypráví příběh dvou zneprátelených rodů Pandůvců a Kurovců. Krišna je jejich příbuzným a je zde vylíčen jako veselý společník, ale také skvělý bojovník i diplomat (Mrázek, 2000).

Dalším významným dílem je bhagavatpurána – Píseň Vznešeného, která je v hnutí známa z pera Swámí Prabhupády, jež ji vydal a okomentoval pod názvem Šrímad

Bhágavatam. Toto několika svazkové dílo se věnuje opět životu Krišny, když sestoupil v lidské podobě sem na zem. Zde se setkáváme například s vysvětlením uspořádání vesmíru (Zbavitel, 1986).

4.2 Základní regulace

Tak jako křesťané mají desatero, kterým se řídí v životě, tak mají oddaní Krišny čtyři základní regulace. První z nich se týká zákazu hazardování, dále odmítají sex konaný mimo manželství a bez cíle plodit děti, třetí je odmítání jevení masa, se kterým se pojí nepřijímání vajec (jakožto zárodků) v žádné podobě, a poslední je regulace ohledně požívání omamných látek (Rochford, 1995). Omamnými látkami nejsou míněny pouze alkoholové či nikotinové výrobky nebo drogy, ale také povzbudivé látky jako je kofein a obecně tein. Dále také není doporučeno konzumovat česnek, cibuli, či pórek a nepovolené jsou také houby (Dwyer, 2010). Jídlo bez obsahu masa, vajec a zmíněných látek je možno obětovat Krišnovi, čímž se tyto pokrmy stávají posvátnými (tzv. *prasadam*) a jejich konzumace je považována za záslužnou (Farkas, 2004). Od oddaných se očekává, že budou přijímat pouze *prasadam*.

Obětované jídlo hraje také důležitou roli v misií hnutí, jelikož Prabhupádou bylo spolu se zpíváním svatých jmen a prodáváním jeho knih označeno za Krišnovu milost. V knize *Nektar pokynů* se dočteme, že „*dávat dary a přijímat dary, důvěrně vyjevit svou mysl a důvěrně se dotazovat, přijímat prasādam a nabízet prasādam – to je šest znaků lásky, kterou si oddaní navzájem projevují*“ (Bhaktivédanta Swami Prabhupada, 1990, 24). *Prasadam* je tedy veřejnosti servírován v rámci nedělních programů na farmách a v chrámech a také prodáván na ulici či v obchůdcích v rámci center ISKCONu. Regulativní principy považuje hnutí za nezbytné dodržovat a mají normativní funkci pro chování oddaných (Rochford, 1995).

4.3 Bhakti jóga

Pokud bychom hledali jednoduchou odpověď na otázku, jak žijí oddaní Krišny, pak bychom pravděpodobně došli k tomu, že dle principů bhakti jógy. To pravděpodobně spoustě osob západního světa nic neřekne. Bhakti znamená vřele milovat osobního boha neboli oddanost (Lužný, 1994) a ve spojení s jógou, která je u nás často mylně chápána pouze jako fyzické cvičení, tvoří koncept cesty oddanosti. Touto „cestou“ se oddaní přibližují k lásce k bohu – Krišnovi (Werner, 2014). Jednou z forem realizace bhakti je již výše zmíněné zpívání svatých jmen – *kirtán* – a to v podobě Hare Krišna mahá mantry, která

zní *Haré Krišna, Haré Krišna, Krišna Krišna, Haré Haré, Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré*. Stejnou mantru oddaní polohlasně pronášejí při tzv. „*džapování*“ (někdy označováno také jako chantování) a k tomu používají růženec (*džapa-mála*), který má 108 korálek, což je jedno kolo, a pomáhá jim tak počítat si kolikrát již mantru odříkali. Minimum pro zasvěceného oddaného je dle Prabhupády 16 kol denně. Dalším způsobem naplnění bhakti je uctívání božstev skrze obětování, tzv. *púdžá* (Zbavitel, 1993).

Oddaní Krišny mají také specifický způsob odívání. Muži nosí delší košili *dhurta*, převázanou pruhem látky *dhóti*. Obličej i hlavu mají oholené, krom úzkého pruhu vlasů na týlu. Ženy se oblékají do pestrobarevných sárí. Sepínají si vlasy do copu, případně si je zaplétají, pěšinka by měla vést přesně uprostřed hlavy. Tělo si všichni příznivci Krišnovského hnutí zdobí *tilakem*, který má ochranou a očistnou funkci. Jedná se o jílovou pastu nanášenou na třináct částí těla při pronášení manter a oddaní ji takto používají každý den. Na krku nosí korálky z posvátné rostliny tulasí (Mrázek, 2000).

Za specifikum života oddaných se považuje také brzké ranní vstávání okolo čtvrté hodiny, jehož důvodem je vhodnost této doby pro poznávání transcendentního v kvalitě dobra (Fárek, 2007), která je nejvyšší kvalitou hmotné přírody a oddaní se jí snaží dosahovat, co nejčastěji a natrvalo, a to skrze očišťování své duše, mysli a těla skrze například již výše zmíněné pronášení svatých jmen či přijímání obětovaného jídla prasádam. V Bhagavadgítě (BG, 14.6) se praví, že kvalita dobra „*osvobozuje od všech reakcí za hříšné jednání*.“ Nižší kvalitou je kvalita vášně plynoucí z našich neustálých tužeb, a nejnižší a nejméně příznivou je kvalita nevědomosti, ve které není možné dosáhnout žádného poznání.

4.4 Varnášrama-dharma

V terminologii hnutí se setkáváme s významným pojmem, jímž je varnášrama-dharma. Jedná se o společenské uspořádání předepisující povinnosti různým skupinám dle postavení, věku i pohlaví. Pojem varna by se dal přeložit jako barva, ale znamená též kvalita či povaha. Tato část pojmu odkazuje ke společenské třídě. Ášrama odkazuje na životní období člověka, na stadia duchovního života (Fárek, 2008).

V Bhagavadgítě se k varnám můžeme dočíst následující:

*brāhmaṇa-kṣatriya-viśāṃ
śūdrāṇāṃ ca paran-tapa*

karmāṇi pravibhaktāni
svabhāva-prabhavair guṇaiḥ

V překladu: „Ó hubiteli nepřátel! Brāhmaṇové, kṣatriyové, vaiśyové a śūdrové se liší činnostmi pocházejícími z jejich povahy v souladu s hmotnými kvalitami“ (BG. 18. 41).

V dalších verších jsou popsány vlastnosti jednotlivých varen. Bráhmani se vyznačují klidem, sebeovládáním, askezí, čistotou, snášenlivostí, poznáním, moudrostí a zbožností. Kṣatrijům náleží hrdinství, odvaha v boji, síla, odhodlání, důmyslnost, štedrost a vůdcovství. Vaišové se věnují zemědělství, obchodu a ochraně krav. Šúdrové jsou pracující a mají pomáhat druhým. Člověk může dosáhnout dokonalosti, pokud se věnuje jemu předepsaným činnostem a rozvíjení vlastností, které náleží jeho varně, čímž uctívá Pána Krišnu (BG 18. 46).

Z hlediska ášramu se setkáváme s rozdělením na *brahmačáři*, tedy studenti v celibátu, kteří vedou asketický život věnovaný studiu (písem) a službě guruovi. Druhou skupinou jsou *grihasté* neboli hospodáři věnující se rodinnému životu. Jakmile děti povyroستou a hospodáři nemusí věnovat tolik času rodině, dochází opět k intenzivnímu úsilí věnovanému duchovnímu životu. Tato etapa se nazývá *vánaprastha*. Na stáří dochází k odříkavému mnišskému životu, tzv. *sannjásu*, zasvěcenému výhradně službě bohu (Fárek, 2008). Ne každý oddaný prochází všemi čtyřmi postaveními, někteří oddaní setrvávají v celibátu a celý svůj život zasvětili mnišskému způsobu života, jsou tedy nejprve brahmačáři a později sannjasíni. V této práci je pro nás však nejpodstatnější skupina grihastů, jelikož ti vstupují do manželství a zakládají rodiny se svými ženami, které vychovávají děti v hnutí a mohou referovat o své zkušenosti s mateřstvím.

5 Rodina

Již od nepaměti je rodina považována za základní společenskou jednotku, pravděpodobně protože to, co odpovídá představě rodiny, často zajišťuje pokračování a rozšiřování lidské společnosti. Dle Kramera (1980) jde o skupinu osob, které jsou spolu určitým způsobem propojeny, a to například manželsky, dědičně, adopcí či jinak svazujícím vztahem. Zmíněnou definici považují za velmi nadčasovou, protože vystihuje i podobu rodiny v dnešní moderní době, ve které se často odkláníme od „klasického“ uskupení ženy, muže a jejich společných dětí. Autor totiž dodává, že v podstatě kdykoli, kdy vícero osob pocítuje vzájemnou blízkost, kontinuitu a intenzitu emocionálních a psychologických vazeb můžeme hovořit o rodině.

Rodina prochází určitým vývojem neboli cyklem. Na úplném začátku dochází k separaci osob od primární rodiny, dále k seznámení a nesezdanému vztahu a soužití partnerů. Poté zpravidla nastává uzavření manželství a následně narození dětí, které jsou dále rodinou vychovávány a školským systémem vzdělávány. Když potomci dospějí, odcházejí z domova. Rodiče stárnou a odchází do penze. Dále dojde k úmrtí jednoho z partnerů a pro druhého nastává období vdovství či vdovectví. Zjednodušeně tento cyklus popsal Gerson (1995) a rozlišil fázi párování, rozšíření a stažení (in Sobotková, 2011).

Rodina je také velice důležitá, protože je prvním prostředkem socializace dítěte. Poskytuje dítěti představu o světě a tím působí na jeho vztahování se k okolí a lidem v něm, což dále ovlivňuje jeho chování ve společnosti. Konkrétně dle Výrosta, Slaměníka a Sollárové (2008, 49) je socializace definována jako „*osvojování si způsobů chování a seznamování se s kulturním prostředím, osvojení si společenských norem a plné přizpůsobení se společenskému životu*“. Proces socializace je to, co z jedince dělá člověka, který je schopen se funkčně zařadit do struktur společnosti a přijímá to, co je v ní považováno za „normální“, má tedy hodnotově normativní význam. Normy společnosti neodpovídají naprosté lidské přirozenosti a nejsou člověku vrozené (Urban, 2017). Pro fungování ve společenském systému je nezbytné přizpůsobovat se různým životním rolím, které jsou nám někdy přisouzeny, jindy si je vědomě volíme. V dětství dochází více k první zmíněné možnosti, pro toto období je tedy typická primární socializace, kdy je dítě spíše pasivnějším účastníkem tohoto procesu. Říkáme, že je tzv. objektem socializace, kdežto jeho rodina či významní druzí jsou subjekty socializace a výchovou a vzděláváním na dítě působí. Nakonečný (1997) popisuje základní osvojené jevy vycházející z rodinného prostředí, a to

základní kulturní návyky (udržování čistoty, stolování, sebeobsluha) a s nimi spojené **použití účelných nástrojů; komunikační dovednosti** (jazyk a řeč); **základní vědomosti týkající se přírody, času a společnosti; chápání a přijímání přiměřených sociálních rolí; normy a hodnoty dané kultury** (co je dobré a špatné); **sebekontrola a seberegulace** (ovládání vůlí, ohled na druhé).

Dle Výrosta a Slaměníka (1998) plní rodina čtyři základní funkce, a to reprodukční, materiální, výchovnou a emocionální. První zmíněná také někdy bývá nazývána **biologická**. Ne vždy totiž partneři musejí toužit po dětech (tedy reprodukci), nicméně sociologové považují uzavření manželství, které je chápáno jako první krok založení rodiny, jako prostředek k společensky přijatelnému pohlavnímu styku, jež je s reprodukcí spojen.

Funkce **materiální neboli ekonomická** spočívá v hmotném a majetkovém zabezpečení rodiny, na kterém se podílejí všichni členové různou měrou. S tímto souvisí i výchova potomků ke vzdělání a určité profesi, díky níž se dále zařazují do ekonomického systému společnosti. Z tohoto hlediska je význam rodiny celospolečenský.

Dostáváme se tedy ke třetí funkci a to **výchovné**, pokud se v rodině děti nacházejí. Jak již bylo zmíněno výše, rodina je prostředkem socializace dítěte, což ovlivňuje jeho další fungování a chování ve společnosti. Pokud je rodina bez dětí, můžeme říct, ačkoli to bude znít možná zvláště, že i partneři se navzájem určitou měrou „vychovávají“ vzájemnou interakcí a sdílením podobných názorů či právě spory vyplývajícími z rozdílů jejich hodnot, postojů a výchovy v primární rodině. Výchově věnuji dále v této práci samostatnou kapitolu, kde toto téma rozeberu podrobněji.

Poslední uvedená funkce, tj. **emocionální**, je téměř nenahraditelná v jiných sociálních skupinách. Dysfunkce rodiny může poznamenat vývoj dítěte i dalších rodinných členů a opět mívá až celospolečenský přesah. Rodina je prostředkem uspokojení mnoha potřeb, včetně těch základních fyziologických, ale i vyšších, jako je potřeba bezpečí, uznání či lásky.

5.1 Mateřství a rodičovství

České slovníky (např. Ústav pro jazyk český, 2011; Lingea s. r. o., 2018) se shodují v definici mateřství na následující charakteristice, a to takové, že se jedná o období těhotenství, porodu a šestinedělí, které se vyznačuje vztahem matky k dítěti. Matka má zpravidla vztah k dítěti mnohem déle než jen v rozsahu uvedené definice, což uvádí

i Gutmanová (2013). Konkrétně popisuje mateřství jako celoživotní roli, která nekončí po šestinedělí, ani po odchodu dětí z domu, nýbrž až ve chvíli smrti ženy, která dítě porodila.

Ačkoli trend bezdětnosti má stále vzrůstající tendenci, mateřství se týká v evropském kontextu 85 % žen v produktivním věku (Palonciová et al., 2021), tj. do 45 let. Tento věk je považován za hranici *definitivní bezdětnosti* u žen, jelikož pravděpodobnost početí je již minimální.

Během života člověka nastává vývojově několik důležitých milníků. Pokud žena biologicky dospěje, pak je možné, aby u ní došlo k oplodnění a donošení potomků. Následující mateřství je pak oním významným vývojovým milníkem, pokud v životě ženy nastane. Obzvláště první dítě bývá významnou životní změnou spojenou se silnými emocemi negativní i pozitivní povahy, a také s určitou mírou zátěže. Mateřství, pokud nastává, je také nedílnou součástí identity ženy a jejího sebepojetí.

Sobotková (2011) uvádí následující oběti rodičovství:

1. **Přerušování kariéry matky** – stále je v naší zemi častější, že na rodičovskou dovolenou jde žena, čímž je její pracovní život a kariérní rozvoj omezen zpravidla na několik let.
2. **Finanční znevýhodnění** – s již zmíněnou rodičovskou dovolenou přichází rodina o jeden plat či mzdu, kterým se výše rodičovského příspěvku nevyrovná. Rodina je tudíž finančně ztratná oproti období před narozením potomka.
3. **Omezení osobní svobody** – rodiče přizpůsobují svůj život dítěti a často jeho potřeby pro zajištění dobré výchovy a zdravého vývoje upřednostňují před těmi svými. Tento aspekt rodičovství bývá častým důvodem pro odklad rodičovství na pozdější věk. V dnešní době plné možností je pro většinu mladých lidí dítě příliš omezující faktor.
4. **Ovlivnění partnerského / manželského vztahu** – po narození dítěte se matka intenzivně věnuje dítěti a tolik již neopečovává svého partnera (manžela). S povinnostmi i zátěží spojenými s rodičovstvím také ubývá sil pro realizaci společných zážitků a rodiny často upadají do stereotypu. Vzhledem k tomu, že nad 50 % novopečených rodičů tyto okolnosti příchodu dítěte na svět uvádí, považují je za něco přirozeného.

Oproti těmto zmíněným však samozřejmě existují i přínosy rodičovství a jsou jimi:

1. **Rozvoj vztahů** – dítě se nejen pro jeho rodiče, ale celou širší rodinu stává objektem nového vztahu. Zároveň se rodičové vzájemně vnímají v nové roli a často se jedná o roli

naplňující účel jejich vztahu. V neposlední řadě je mateřství a rodičovství bránou k navazování nových vztahů s dalšími rodiči.

2. **Naplnění osobní hodnoty** – pro spoustu žen je mateřství jejich životním smyslem či ideálem, může být prostředkem jejich seberealizace a naplnění jejich niterných přání. Stejně tak to platí pro muže a jejich otcovskou roli.

3. **Pokračování rodu** – ačkoli jsme živočišný druh velmi sociální a kulturní, často se zaměřujeme na naše psychické děje, záměry, motivace apod., tak stále nemůžeme opomíjet naši biologickou podstatu. A z biologického hlediska není náš životní smysl tak zajímavý a bohatý jako z hledisek jiných. Biologicky se totiž snažíme hlavně přežít my sami, rozmnožit se a zajistit přežití i našim potomkům. Jedná se o jeden ze základních pudů.

4. **Výzva, podněty, zážitky** – s narozením dítěte se nám dostává nových podnětů, téměř denně se objevuje nějaká výzva. Jde o novou roli a nové zážitky spojené se silnými emocemi.

5. **Znak dospělosti** – pro některé osoby rodičovství značí dosažení dospělosti. Pravděpodobně protože souvisí se zodpovědností a určitou potřebou dospět. Tento aspekt častěji uvádějí ženy než muži.

Nějakou představu o rodičovství si téměř každý člověk v průběhu života utváří na základě vlastní zkušenosti či pozorování osob v mateřské a otcovské roli kolem sebe. Pokud se blíží narození vlastního potomka, potom se tato představa sytí přirozeně častějším uvažováním nad podobou rodičovství a emocemi s tímto fenoménem spojenými. Určitá míra negativních představ a uvědomování si náročnosti této úlohy může zabránit idealizaci rodičovství a může tak napomoci v adaptaci se na tuto novou roli. Přílišné obavy z nezvládnutí mateřské role mohou však vést k jevu známému jako sebenaplňující se prorocství. Ukazuje se, že v adaptaci po narození dítěte hraje roli to, nakolik jsou během těhotenství očekávání ženy od mateřství realistické, což velmi úzce souvisí s vnímanou vlastní účinností (self-efficacy) nastávající matky (Mihelic et al., 2016). Rodiče s vysokou „sebeúčinností“ se cítí kompetentní v rodičovské roli, mají pocit, že mohou úspěšně plnit rodičovské úkoly. Také věří, že mohou mít pozitivní vliv na vývoj dítěte. Rodičovské postoje, přesvědčení a chování jsou všechny úzce propojené s mírou vnímané sebeúčinnosti a tyto charakteristiky mají dopad na vývoj dítěte. Charakteristiky dítěte, jeho chování a kvalita vztahu s rodiči jsou také rozhodující pro vnímanou sebeúčinnost rodičů a mohou být dokonce důležitější než ekologický kontext, ve kterém vztah rodič-dítě existuje (Crnic & Ross, 2017). Vnímaná self-efficacy hraje důležitou roli v míře stresu a životní

spokojenosti rodičů, a dále ovlivňuje např. riziko rozvinutí poporodní deprese (Albanese et al., 2019).

Negativní emoce a myšlenky však nemusí vždy vést k rozvinutí poporodní duševní nemoci. Dle výzkumu Hallové a Wittkowské (2006) se po porodu u zdravých žen také vyskytují negativní myšlenky jako u žen s diagnostikovanou poporodní depresí. Data byla získána pomocí autorkami sestaveného dotazníku *postnatal negative thoughts questionnaire*, který obsahuje celkem 54 výroků a vznikl na základě rozhovorů se ženami s poporodní depresí. Zdravé matky u všech položek označily, že se u nich takové myšlenky někdy vyskytly, vyjma obavy o to, že je okolí bude podezřívat ze sexuálního zneužívání jejich dítěte. Nejčastěji zdravé matky odpovídaly, že mají obavu, že vše v jejich životě se musí točit kolem dítěte, nebo že by mohlo dojít ke smrti dítěte. Některé položky pak bylo možné zahrnout pod tematické trsy jako např. nutnost být dokonalou matkou, vysoké či nereálné představy o mateřství, odsouzení okolím či plná zodpovědnost za vše, co se dítěti děje. Mezi prvorodičkami a ženami s alespoň jedním dítětem nebyl signifikantní rozdíl.

Šedřová (2003) se ve svém kvalitativním výzkumu mateřství zaměřila také na pozitivní aspekty tohoto životního období. Její respondentky často uváděly především emoční obsahy jako **radostné pocity** vyplývající z toho, jak dítě roste a prospívá. Děti pomáhají matkám k intenzivnějšímu prožitku aktuálních okamžiků, a to například při společné hře. Ještě silnější podobou radosti byla uváděna **euforie**, a to v kontextu porodu, ale pouze některými respondentkami. Dále matky zmiňovaly **štěstí a spokojenost**, a to především v situacích, kdy mají pocit, že vše jde tak, jak má, nebo když sebe samy vnímají jako dobré matky. Úplně nejčastěji zmiňovanou pozitivní emocií byla **láska**. Ženy referovaly o posílení vztahu s partnerem díky podpoře z jeho strany, a také skrze zvládání náročných situací vyplývajících z rodičovství. Respondentky zmiňovaly i lásku mateřskou, která se u nich rozvinula, a měly pocit, že nemá mezí a neustále roste. Z rozhovorů dále vyplynulo, že ženy pociťují změny ve svém hodnotovém žebříčku, kdy do popředí se dostává mateřství a dítě samotné. Zároveň vnímají určitý osobnostní růst, jelikož náročné situace s potomky si žádají práci na svých vlastnostech, jako jsou odpovědnost, trpělivost, empatie, sebeovládání či nesobeckost.

5.2 Vztah matky a dítěte, teorie attachmentu

S tématem této práce, tj. s mateřstvím, neodmyslitelně souvisí teorie attachmentu, neboli teorie vztahové vazby. Překlady pojmu „attachment theory“ se různí, pro přehlednost

budu v textu užívat slova „vazba“ a spojení „teorie vztahové vazby“. Autory tohoto konceptu jsou John Bowlby a jeho žačka Mary Ainsworthová. Oba se věnovali vztahu dítěte a pečující osoby a výzkumem a bádáním docházeli k podobným závěrům. Bowlby poprvé zveřejnil své úvahy o vztahové vazbě v roce 1958 ve svém díle „Povaha připoutání dítěte k matce“, kde předložil teorii o biologicky podmíněném systému vztahové vazby, který je příčinou silného emocionálního pouta mezi matkou a dítětem. Ainsworthová na základě svého výzkumu, při kterém pozorovala, jak interagují děti a jejich matky v Ugandě, a následně na základě obdobných pozorování prováděných v Baltimoru přišla s metodou tzv. „neznámé situace“ (strange situation). V té pozorovala reakci dětí na odloučení od matky a své závěry publikovala s kolegou Wittigem. K tomu došlo časově shodně s vydáním Bowlbyho prvního dílu trilogie „Attachment and Loss“, který se nazýval „Attachment“, což bylo v roce 1969 (Brisch, 2011).

Bowlby dle Wallina rozpoznal „*biologicky zakořeněnou evoluční nutnost citové vazby dítěte k pečovateli...*“ a „*chápal, že prvotní povaha citové vazby jako motivačního systému je zakořeněna v absolutní potřebě dítěte udržet si fyzickou blízkost k pečovateli, aby mu poskytla nejen emoční jistotu, ale zajistila doslova přežití dítěte.*“ (2020, 25). Z hlediska teorie attachmentu je pohlíženo na matku (pečující osobu) a dítě jako na partnery v systému, který se vyznačuje seberegulací a jehož části jsou vzájemně podmíněné (Brisch, 2011). To znamená, že vazba se vytváří mezi dítětem a pečující osobou recipročně na základě toho, jak citlivě matka reaguje na signály dítěte a nakolik je emočně angažovaná ve vztahu k dítěti. Dítě jí to později oplácí, jelikož na základě reakcí matky se učí samo reagovat. Tomuto procesu říkáme „kontejnování“. K tomu dochází, pokud jsou pečující osoby: a) schopné porozumět příčině emocí dítěte, b) zvládnout a zmírnit afekt dítěte a c) dovedou poznat rozvíjející se schopnost dítěte vyvodit z chování rodiče jeho záměry (tzv. intencionální postoj). Děti, jejichž pečující osoba dovede dobře kontejnovat, mají větší pravděpodobnost rozvinutí bezpečné citové vazby a schopnosti mentalizace (Wallin, 2020). Například vysoká mateřská citlivost v prvním čtvrt roce dítěte vedla k harmoničtějším vztahům matky a dítěte v období 9-12 měsíců věku dítěte. Děti, jejichž matky citlivěji reagovaly na signály (např. pláč) v prvních týdnech života, byly později méně plačtivé a dovedly lépe využívat a rozpoznat komunikaci neverbálními způsoby, tj. očním kontaktem, výrazem ve tváři či polohou těla (Goldberg et al., 1995). Teorie attachmentu se tedy zabývá ranými vlivy na emoční vývoj dítěte a pokouší se tak objasnit principy vzniku a dynamiku silných vztahových vazeb mezi jednotlivci v průběhu celého jejich životního cyklu (Brisch, 2011).

Povahu vztahové vazby zjišťuje test „neznámé situace“, který je krátkou, přibližně dvacetiminutovou metodou, jenž má osm fází. Dítě ve věku 12 až 19 měsíců přichází v přítomnosti matky do laboratorní herny a později se k nim připojuje neznámá žena. Poté matka na chvíli odejde z místnosti a opět se vrátí. Ainsworthová zkoumala chování dítěte nejen během nepřítomnosti matky, ale také po jejím návratu. Nepřekvapivě dítě mnohem intenzivněji prozkoumávalo hračky a hernu, když bylo v přítomnosti matky, než když osamělo s neznámou osobou. Ainsworthová také po návratu matky pozorovala u některých dětí reakce s různými zvláštnostmi, které se podobaly reakcím, o kterých referovali jiní odborníci, např. Robertson v návaznosti na svůj výzkum dlouhodobého odloučení dítěte od matky. Některé děti v „neznámé situaci“ projevovaly vůči matce agresi či ambivalentní chování, např. se k ní po návratu přiblížily, ale poté odmítaly fyzický kontakt nebo matku uhodily apod. Jiné děti kontakt úplně odmítaly a v neposlední řadě zde byla skupina dětí, které matku nadšeně vítaly, mazlily se s ní a hrály si s ní. Tento experiment a analýza chování dítěte i matky vedly k ustanovení typologie vztahové vazby (Goldberg et al., 1995).

Na základě výše zmíněného experimentu rozlišujeme následující typy vztahové vazby:

- 1) **Bezpečná (jistá) vztahová vazba / Secure:** Děti s touto vazbou projevují smutek při odloučení od matky, volají ji, hledají ji delší dobu, později pláčou a jsou rozhozené. Když se matka vrátí, radostně ji vítají, vyžadují fyzický kontakt a konejšení a rychle se uklidní a vrací se ke hře.
- 2) **Nejistě-vyhýbavá vztahová vazba / Avoidant:** Děti s nejistou vztahovou vazbou projevují jen výjimečně negativní emoce po odchodu matky. Pokračují ve hře. Některé následují matku při odchodu pohledem, tedy registrují její vzdálení se. Při návratu matky se chovají odmítavě vůči fyzickému kontaktu a konejšení.
- 3) **Nejistá-ambivalentní vazba / Ambivalent:** Při odloučení děti s tímto typem vazby usedavě pláčou a ani po matčině návratu nejsou uklidnitelné. Emočně se stabilizují až po delší době a ani po více minutách nejsou schopny se vrátit ke hře. Když je matka bere do náruče a konejší, vyjadřují libost, ale zároveň matku bijí, kopou apod.
- 4) **Nejistá-dezorganizovaná vztahová vazba:** Tato kategorie zahrnuje děti, které se nedaly zařadit do žádné z výše zmíněných tří kategorií. Děti s dezorganizovanou vazbou projevují smíšené reakce při odloučení a návratu matky. Například k matce po jejím návratu běží, ale na půli cesty se zastaví, na pohled „zamrznou“, otočí se a běží od matky pryč. Jiné děti se v této situaci projevují stereotypně. U dětí v této kategorii byly fyziologicky naměřeny obdobné projevy stresu jako u dětí s nejistou

vazbou. Interpretace chování těchto dětí je taková, že se předpokládá, že mají do jisté míry rozvinutou vazbu s pečující osobou, ale vazebné chování je nedostatečně konstatní (Brisch, 2011). Nejistou-dezorganizovanou vazbu často pozorujeme u dětí z rizikových skupin nebo u těch, do jejichž vztahu rodiče vnášejí svá nezpracovaná traumata (Main & Hesse, 1990, in Brisch, 2011).

Jak již bylo naznačeno dříve, typ vztahové vazby má vliv na další vývoj dítěte a jeho chování a prožívání v období dětství, dospívání i dospělosti. U dětí s jistou vztahovou vazbou se prokazuje vyšší sebeúcta, emoční zdraví, odolnost ega, iniciativa či sociální kompetence. Tyto děti vyvolávají v dalších autoritách (např. učitelích) vřelejší a věku přiměřené zacházení. Oproti tomu děti s dezorganizovanou vazbou či s některým z typů nejisté vazby vyvolávají v učitelích agresivnější a kontrolující chování. Děti s nejistou ambivalentní vazbou bývají hodnoceny jako nezralé, a proto je s nimi zacházeno infantilnějším způsobem a častěji se stávají obětí šikany. Největší riziko rozvoje nějaké psychopatologie pozorujeme u dětí s dezorganizovaným attachmentem. Vyhýbavá vazba se často vyskytuje u obsedantních, narcistních či schizoidních osob (Wallin, 2020).

6 Výchova

Výchova je nedílnou součástí socializace a probíhá na začátku života v rodině. Čáp a Mareš (2001) ji definují jako intencionální jednání a působení směrem k dítěti směřující k jeho kultivaci. Právě v rodinném prostředí se učíme, jak se chovat ve společnosti.

Rodičovská výchova má dle Darlingové a Steinberga (1993) tři aspekty, jimiž jsou cíle, praktiky a styl. Cíle jsou souhrnem toho, kam rodiče svým přístupem k dětem směřují. Je to výsledek jejich výchovného úsilí, který zahrnuje vštípené hodnoty, způsoby chování a plyne z představy o tom, „jaké by dítě mělo být“. Praktiky jsou cesty k cíli. Jde o způsoby, které rodiče volí, aby dosáhli rodičovského cíle, a projevují se jako skutečné postupy či metody výchovy jako například trestání, pochvaly, monitoring aktivit dítěte nebo pomáhání s domácími úkoly. A výchovné styly jsou svou podstatou o vztahu, který mezi sebou rodič a dítě mají, a o emocionálním ladění, které je v této dyádě nastavené. Praktiky jsou to, *co* rodič dělá, a styl popisuje, *jak* to dělá.

Výchova se může v každé rodině podstatně lišit a aktuálně máme několik typologií výchovných stylů. Jedním z nejstarších dělení je například přístup Kurta Lewina (1948) týkající se stylů řízení v rámci organizací, kdy rozlišil tři přístupy – autokratický, demokratický a tzv. laissez-faire (liberální). Podobnost najdeme v rozdělení výchovných stylů od Baumrindové (1967), která navrhla rozlišovat výchovný přístup autoritářský, permissivní a autoritativní. Přičemž první zmíněný je nejpřísnější. Rodič vychovává dítě ze svrchované pozice, očekává poslušnost a minimální odpor dítěte k jeho příkazům. Permissivní (či podrobiví) rodiče kladou na první místo potřeby a přání dítěte, přičemž se vyhýbají konfrontaci a vidí ve svém potomkovi naprosto svobodnou bytost, která se rozhoduje sama. Děti z rodin těchto dvou nedefinovaných stylů jsou závislejší na dospělých, méně kooperativní a více zaměřené samy na sebe. Autoritativní rodiče představují jakousi střední cestu mezi permissivní a autoritářskou výchovou. Vnímají dítě jako sobě rovné, umí mu kdeco přikázat i zakázat, ale zároveň se zajímají o touhy dítěte a berou na ně ohled. Děti takto vychované jsou nezávislejší, kooperativnější a víc přátelské. Výzkumy v této oblasti však někdy narážejí na nejednoznačnost směru vlivu ve výchově. Otázkou tedy je, zda děti s určitým temperamentem nepřivádějí rodiče častěji k nějakému z výchovných stylů. Je tedy nutné pojímat rodinné prostředí a z něj plynoucí socializaci jako soubor vzájemných interakcí (Jedlička et al., 2015).

Vliv výchovného stylu také souvisí s kulturou, ve které rodina žije, jelikož jiné hodnoty jsou oceňované v individualistických a kolektivistických společnostech. V kolektivistických kulturách, kde je upozaděn zájem jednotlivce, je větší četnost rodičů s autoritářským stylem výchovy. Tato výchova je zpětně hodnocena dětmi z těchto kultur pozitivně. Vnímají ji jako znamení rodičovského zájmu a obětavosti, což znamená, že může mít pozitivní vliv (Sorkhabi, 2012). Pokud bychom se na základě orientace kultury na jednotlivce či kolektiv zaměřili na emoční socializaci v rodině, pak z výzkumů vyplývá, že v kolektivistických společnostech je u dětí oceňováno vyjadřování emocí zaměřených na ostatní jako empatie či soucit, což vede k harmoničtějším mezilidským vztahům. Zároveň je zde regulace vlastních emočních projevů důležitější než porozumění vlastním emocím. V individualistickém prostředí jsou děti vedeny k expresi pocitů tykajících se vlastního já a ega, ku příkladu hněvu, když je pocíťována nespravedlnost vůči vlastní osobě či hrdost, když dítě vyhraje ve hře. Takto zaměřené emoce vedou k posilování sebedůvěry a sebehodnoty (Chan et al., 2009).

V dnešní době se můžeme čím dál tím častěji setkat s velice angažovaným rodičovstvím, které je silně orientované na dítě, což se promítá i do výchovy. Debaty vyvolává v kontextu výchovy v poslední době i užívání fyzických trestů. Jedná se stále o vcelku používanou výchovnou metodu, jak svědčí výzkumné zjištění, ve kterém jen 15 % matek uvedlo, že fyzický trest nikdy nepoužily (Masopustová et al., 2018). Dále se dle výzkumu tohoto autorského kolektivu ukazuje, že současné „trendy ve výchově“ vůbec nesleduje jen jedna pětina matek. Autorky samy přiznávají, že toto číslo může být zkreslené vynecháním odpovědi na otázku tykající se trendů v rodičovství. Nejčastěji uváděly respondentky, že praktikují kontaktní rodičovství nebo některé jeho metody jako např. nošení dětí v šátku či nosítku, respektující přístup a výchovnou metodu zvanou *Nevýchova*. Těmto výchovným trendům proto věnuji následující kapitoly.

6.1 Kontaktní rodičovství

Kontaktní rodičovství vychází z konceptu Searse a Searsové (2018), který byl pojmenován jako „Attachment parenting“. Hlavním předpokladem tohoto přístupu ve výchově je naslouchat vlastní intuici. Tito autoři byli totiž přesvědčeni, že rodič je největším odborníkem na vlastní dítě a dokáže nejlépe vycítit potřeby svého potomka. Rodiče jsou varováni před přístupem tzv. *cvičitelů dětí*, kteří ve výchově využívají násilí, tresty a příkazy a stanovují příliš přísné a rigidní hranice. Od tohoto pojetí se kontaktní rodičovství liší

a využívá sedmi prostředků uplatnitelných ve výchově. Patří mezi ně kojení, bonding po porodu, důvěra v pláč dítěte, nošení dítěte, společné spaní (v jedné místnosti a posteli), vyrovnaný osobní a rodinný život rodičů a redukce přístupu již dříve zmíněných cvičitelů dětí. Kontaktní rodič by se měl snažit minimalizovat stres dítěte a posilovat jeho sebedůvěru, což vychází z Bowlbyho teorie attachmentu a jeho pojetí funkce rodiče jako bezpečného přístavu a bezpečné základny. Bowlby vnímal v tomto kontextu rodiče jako někoho, kdo umožní dítěti ve své přítomnosti uvolnění a zpracování silných emocí a zároveň tak podpoří autonomii dítěte. Masopustová a kolektiv (2018) však upozorňují na nedostatek tohoto výchovného stylu, který spatřují v přehlížení vývojového aspektu, jelikož tento přístup je velice vhodný u novorozenců a batolat, ale pokud je slepě následován, může dojít k přehlédnutí některé vývojové potřeby dítěte jako např. rozvinutí mechanismů regulace emocí nezávislých na rodičích nebo odpoutání se od rodičů. Kontaktní rodičovství jako takové je uplatňováno stále častěji a mnoho rodičů v poslední době také využívá alespoň některých jeho prostředků. Usuzovat tak můžeme nejen z pouhého pozorování na veřejnosti, kde již není takovým tabu kojit dítě nebo jej nést v nosítku, ale také z mediálních obsahů.

6.2 Respektující výchova

Průkopníky respektujícího přístupu ve výchově u nás jsou manželé Pavel a Tatjana Kopřivovi, Dobromila Nevolová a Jana Nováčková. Ve své monografii *Respektovat a být respektován* předkládají zásady respektující výchovy. Ta navazuje na teorii integrované tematické výuky od Susan Kovalikové. Respektující výchova považuje vztah rodiče a dítěte za rovnocenný, v podstatě partnerský. Rodič se vzdává manipulace, vynucování si určitého chování u dítěte mocí, ale naopak s respektem nastavuje dítěti hranice a životní hodnoty. Cílem je zvnitřnit dítěti zásady tak, aby se jimi řídilo, i když nebude poblíž nikdo, kdo by jej kontroloval. Tedy z motivace vnější, které rodiče v „běžné“ výchově často dosahují formou vyhrožování či přímého trestu, se snaží tento přístup vypěstovat motivaci vnitřní. Pokud dítě pochopí, proč si rodič myslí, že je v dané situaci vhodné chovat se určitým způsobem nebo něco nedělat, pak snáze tyto vzorce pojme za vlastní a řídí se jimi i bez vnější kontroly. V respektujícím přístupu je také dětem dáváno místo příkazu na výběr z několika možností, aby se mohly cítit svobodněji. Základem dobrého provedení tohoto přístupu je kvalitní komunikace s dítětem. Tento přístup by dle autorů měl vést k tomu, že dítě se naučí přijímat své emoce a tím i emoce druhých a zvládne na ně také adekvátně reagovat. U dítěte tento styl výchovy vede k zodpovědnosti za své činy a ono tak dovede lépe předvídat a nést následky svého jednání (Kopřiva et al., 2008). Motivací autorů při psaní již zmíněné

monografie bylo přesvědčení, že většina rodičů praktikuje autoritářskou výchovu, což dítěti ubližuje, a proto se snažili veřejnosti ukázat i jinou možnost přístupu k výchově dětí. Respektující výchova má nejblíže k demokratickému (dle Lewina), potažmo autoritativnímu (dle Baumrindové) stylu výchovy (Masopustová et al., 2018).

6.3 Nevýchova

Přístup Kateřiny Králové, speciální pedagožky a krizové interventky, a pedagožky Hany Havrilcové se nazývá *Nevýchova*. S jeho šířením začaly společně přibližně před 20 lety. Nabízejí placené kurzy, kde dle jejich slov naučí rodiče porozumět tomu, proč se jejich děti chovají tak, jak se chovají. Z volně dostupných informací na webu není zřejmé, na jakých základech autorky přístup stavěly a z čeho vycházejí. Problémy ve výchově plynou dle autorek z nevhodné komunikace mezi vychovatelem (rodičem) a dítětem. Hlavními pilíři *Nevýchovy* jsou respekt, otevřená komunikace, vnitřní hranice a nápodoba. U otevřené komunikace jsou stanoveny následující principy:

- a) princip dohody,
- b) princip „Nula moralizování“,
- c) princip „Ne postup, ale výstup“,
- d) princip „Špatný pocit, dobrý rádce“,
- e) technika „Popiš a pozvi“,
- f) technika „Pochopení pro pocity“,
- g) technika „Popisuj a dělej“.

Samy autorky na webových stránkách uvádějí, že jejich přístup ve výchově není liberální („Co je Nevýchova“, 2023). Masopustová a kolektiv (2018) označují *Nevýchovu* za demokratický typ výchovy a poukazují na to, že pro tento přístup je nutná vcelku vysoká zralost exekutivních a kognitivních funkcí dítěte. To znamená, že dítě musí již umět porozumět problému, předvídat důsledky zvoleného řešení a musí být schopno setrvat u své volby. Takový přístup tedy není uplatnitelný u nejmenších dětí, které ještě nedosahují těchto schopností. Demokratický přístup je tedy vhodné zařazovat postupně s vývojem dítěte. Ideálně uplatnitelný je až od nástupu dítěte do školy. Autorky *Nevýchovy* jej však doporučují už od nejranějšího věku.

7 Rodina a náboženství

Dříve v této práci jsme se věnovali popisu pojmu náboženství a rodina. Cílem této kapitoly je nastínit, jak se tyto dva fenomény ovlivňují, či jak spolu dokonce souvisí.

Ačkoli v podmínkách naší země sledujeme spíše snižování religiozity ve společnosti, vliv náboženství (v našich podmínkách konkrétně křesťanství) na náš hodnotový systém je z historického hlediska nezanedbatelný. V křesťanství je nejvyšší hodnotou láska k Bohu a dále láska k bližnímu svému, jak se dozvídáme v Markově Evangelium (Marek 12, 28-34). Běžnou českou populací je uváděna rodina jako nejvyšší hodnota, 82 % dotazovaných ji označuje za „velmi důležitou“ a pro dalších 12 % je „dosti důležitá“ (Rabušic & Chromková Manea, 2018). Nešporová (2010) popisuje, že rodinné chování se mezi lidmi římsko-katolického vyznání a osob bez vyznání neliší tolik, jak bychom očekávali. Největší rozdíl pozorujeme v mladší generaci (18–29 let), kdy katolíci vstupují dříve do manželství, mají dříve děti a pocházejí z rodin s více sourozenci. Lidé bez vyznání mají o něco méně dětí, ale tento rozdíl není markantní. Mladí katolíci také méně často střídají partnery a jsou u nich méně častá soužití s partnerem před vstupem do sňatku. Katolíci ve středním věku (30-59 let) se méně rozvádějí. Co se týče rozdělení péče o domácnost a děti, mezi partnery není pozorován signifikantní rozdíl mezi věřícími a nevěřícími rodinami.

Vermeer (2011) zkoumal vztah zbožnosti rodičů a rodičovského (výchovného) stylu. Již v teoretickém úvodu nastiňuje, že nejčastěji se u věřících rodičů vyskytuje autoritativní styl výchovy a že rodičovská „vroucnost“ (parental warmth) pozitivně koreluje s náboženskostí rodičů. V jeho výzkumu se však nepotvrdilo, že by lidé více nábožensky založení častěji uplatňovali autoritativní výchovu, nicméně tito lidé častěji upřednostňovali autonomii dítěte před jeho konformitou, což je jedním z aspektů autoritativní výchovy. Nutno však zmínit, že preference autonomie u dětí byla nižší u osob, které častěji navštěvovaly kostel oproti osobám, které byly více angažované v náboženské komunitě, ale nenavštěvovaly tolik kostel a bohoslužby. Jiná studie ukázala, že autoritativní výchova ve věřících rodinách vede k nižší religiozitě a spiritualitě v dospělosti. Naopak jako pozitivní prediktor zbožnosti a spirituality v dospělosti se ukázalo odmítání a chaotické rodinné prostředí. To autoři vysvětlují tím, že dítě nebo mladý člověk si víru osvojuje jako copingovou strategii, která mu pomáhá zvládat náročné rodinné situace (Hardy et al., 2011).

Ukazuje se, že silně nábožensky založené rodiny mají v období dospívání jejich dětí lepší vztah, a to ve všech zkoumaných aspektech, kterými byly upřímnost, přijetí, pocit

vzájemné lásky, vycházení spolu a blízkost (Denton & Smith, 2005). Adolescenti z věřících rodin mají také menší tendenci k rizikovému chování (Muller & Ellison, 2001).

Zájem psychologů se často stáčí k otázce, jak souvisí vztah s rodiči s bohem. Toto téma je blízké psychoanalýze, která tento vztah nevyvratně předpokládá. Víceero studií (např. Glass et al., 1986; Stolzenberg at al., 1995) potvrzuje, že náboženské přesvědčení je něco, co rodiče svým dětem předávají, přičemž větší vliv na vyznání dítěte mají matky než otcové (Acock & Bengston, 1978). Důležitým aspektem při posuzování vlivu náboženskosti rodičů na dítě je míra fundamentalismu při vyznávání určitého náboženství. Čím silněji je rodina nábožensky založena, tím více rigidní a autoritářský styl výchovy dětí se v ní uplatňuje. Fundamentalistické rodiny vykazují nižší flexibilitu, špatné udržování hranic, nižší míru intimity mezi rodinnými příslušníky, špatnou komunikaci a menší individualitu než nefundamentalistické rodiny (Denton & Denton, 1992). S tímto fenoménem je spojován pojem *boží vnoučata*, který označuje děti silně věřících rodičů, již na základě své víry uplatňovali autoritářskou výchovu. Rodiče těchto dětí vyžadují poslušnost a při selhávání vlastních výchovných způsobů se odkazují na Boha a argumentují tím, že dítě svým chováním zklamává především jeho. Neobvyklé není ani vyhrožování božím trestem. Tento přístup je silně založen na strachu a má negativní důsledky až do dospělosti, kdy se člověk takto vychovávaný potýká s nízkou sebeúctou a neustálým strachem, aby neudělal něco špatně a neztratil tak přízeň Boha. Kombinace těchto symptomů může vést k rozvoji deprese, úzkostné poruše či jiné psychopatologii (Dušek, 2007). Označení *boží vnoučata* zavedl švédský teolog Harry Lindström a popsal na základě svého výzkumu tři možné reakce na fundamentalistickou výchovu nábožensky založených rodičů. V dospělosti u takto vychovaných dětí může nastat:

- 1) **Příklon k ateismu** – Nastává úplné zavržení toho, co bylo dané osobě vtlačeno celé dětství. Projevuje se až averzí a nenávisť k víře, náboženství, křesťanství a Bohu.
- 2) **Setrvání v provinilé zbožnosti** – Tyto osoby nejsou schopny se oprostít od vlivu rodičů a žijí v přesvědčení o vlastní nedostačivosti (především ve vztahu k Bohu), jejich život je protkáno neustálým strachem a pocitem selhávání.
- 3) **Identifikace s přesvědčením rodičů** – Tito lidé se podobají osobám, které setrvávají v provinilé zbožnosti. Svou víru a oddanost rodičům však ještě vystupňují a věnují se náboženské praxi velmi intenzivně, často volí povolání se službou Bohu přímo spojené – např. pastorační činnost (Holm, 1998).

Znám je již také pojem „religious trauma“ – náboženské trauma, které se projevuje obdobně jako chování a prožívání *božích vnoučat*, ale s tím rozdílem, že u náboženského traumatu dochází k působení celé sociální skupiny na formování sebepojetí a vztahu ke světu. U *božích vnoučat* jsou hlavním činitelem rodiče.

7.1 Náboženský vývoj

Pro oblast vývojové psychologie je důležité téma vývoje spirituality a vztahu k bohu od nejranějšího věku až po staří. Většina odborníků předpokládá vztah mezi vývojem kognitivní úrovně a vývojem pojetí boha a vztahu k němu. Fowler krom tohoto předpokládal i souvislost s vývojem morálky, tak jak jej popsal Kohlberg, a také navázal na Eriksonovu teorii životního vývoje v osmi stádiích. Na základě toho všeho došel k závěru, že spirituální a náboženský vývoj probíhá v těchto stádiích:

- 1) **Nediferencovaná víra:** buduje se základní důvěra ve svět a osoby v něm, dítě je plně závislé na pečovateli, teprve si utváří pojetí samo sebe, trvá přibližně do tří let.
- 2) **Intuitivně projektivní víra:** je silně rozvíjena představivost fungující jako prostředek k poznání světa, dítě si vytváří představu o bohu, kterou mu částečně zprostředkovávají rodiče. Bůh je chápán jako někdo, kdo dokáže konat něco velkolepého. Toto období trvá zhruba od tří do sedmi let.
- 3) **Literárně mytická víra:** Svět je chápán v příbězích a mýtech, dítě dovede odlišit fantazii od reality, zdrojem vztahu k bohu jsou knihy, často je přítomna představa boha jako mocného rodiče, který může udělit spravedlivý trest. Tato etapa je typická pro děti přibližně do dvanácti let.
- 4) **Syntetická konvenční víra:** dochází k budování sebepojetí i osobnějšího vztahu k bohu, víra slouží k orientaci ve světě (co je zlé a co dobré). Je typická pro věk dvanáct až šestnáct let.
- 5) **Individuálně reflektující víra:** člověk již zrale kriticky hodnotí sám sebe i vlastní víru, s čímž je spojeno i přijetí zodpovědnosti za vlastní hříchy a spasení. Vyskytuje se ve věku šestnácti až třiceti let.
- 6) **Konsolidující víra:** je zde přítomna zodpovědnost za vlastní činy přicházející po vyrovnání se s paradoxy světa, člověk naplno prožívá hloubku života.
- 7) **Univerzální víra:** tohoto stádia je méně často dosahována. Charakterizuje ji pocit pospolitosti se světem a umění se obětovat pro druhé i pro boha.

Fowler předpokládal, že stadia na sebe navazující v přesně daném pořadí a každá další etapa rozšiřuje vědomý obsah předchozí úrovně. Jeho teorie je sice holistická, mohla by být považována na univerzálně platnou, ale byla hojně kritizována pro nedostatek empirických podkladů, a to především z hlediska rozmanitosti zkoumaných kultur (Holm, 1998).

Vývoji obrazu boha u dětí se věnoval již v roce 1944 Ernest Harms, který od téměř pěti tisíc dětí získal obrázky boha, tak jak si jej představují. Analýzou dětských výtvarů došel k tomu, že obraz boha se vyvíjí ve třech stadiích. První je stadium **pohádkové**, typické pro děti do šesti let. Děti si boha v tomto období představují jako pohádkovou postavu. Později, ve věku přibližně do jedenácti let, se objevuje **realistické** stadium, kdy děti přisuzují bohu lidskou podobu, často malují faráře nebo k nakreslené postavě přidávají náboženské symboly. Posledním stadiem je stadium **individuální** – typické pro období dospívání, ve kterém se od sebe děti v pojetí boha liší. Některé setrvávají u předchozích pojetí a jiné jsou značně originální a přicházejí s neotřelými vyobrazeními boha (Pechová, 2011).

Někteří odborníci věnují pozornost náboženskému usuzování. Jedním z nich byl i Fritz Oser, který tomuto tématu věnoval celou knihu. Stejně jako mnoho dalších předpokládal souvislosti kognitivního vývoje a náboženského myšlení. Popsal šest orientací náboženského usuzování. První je **orientace determinovanosti**, kdy bůh je vnímán jako vševědoucí, trestající i odměňující. Dále **orientace vzájemnosti**, při které dochází ke vzájemnému působení mezi člověkem a bohem. Člověk jedná z vlastní vůle a neztotožňuje boha se světem. **Orientace voluntarismu** spočívá v přijetí vlastní odpovědnosti a samostatnosti, bůh dohlíží na člověka, zda plní jeho vůli. Čtvrtá je **orientace autonomie a „Božího plánu“**, kdy je vztah mezi bohem a člověkem vnímán jako nepřímý, člověk má vlastní odpovědnost. Bůh je vnímán jako ten, kdo má s člověkem ty nejlepší úmysly a je láskyplný. Stejně tak člověk by měl milovat bližního svého a pomáhat mu. **Orientace sebeuskutečnění a intersubjektivit** nastává, když je pocíťováno předání vůle od boha člověku. Poslední fází je **orientace univerzální komunikace a solidarity**, kdy hlavní hodnotu představuje všeobecná sounáležitost a vztah člověka s bohem představuje celou lidskou existenci. Smysl a cíl života je dán bohem (Holm, 1998).

V pozdějších letech se výzkumně prokázalo, že lidé se při popisu boha soustředí spíše na jeho psychické vlastnosti než na fyzický zjev, a to jak v dětství, tak v dospělosti (např. Shtulman, 2008; Nyhof & Johnson, 2017). Studie provedená v roce 2009, uplatněná na souboru dětí v Nizozemí, přišla se zjištěním, že ve věku devíti až desíti let děti popisují Boha

několika podobnými výroky, a to například: „*Bůh je všude a vždy přítomný. Naslouchá každému. Slyší a odpovídá na modlitby. Lidé nemohou boha vidět nebo slyšet. Čas od času člověk může být v kontaktu s bohem přímo či nepřímo. Bůh tvoří pravidla. Trestá a odměňuje. Bůh je všemohoucí a může dělat cokoli.*“ (Avest, 2009, 255). V pozdějším věku, tj. mezi dvanáctým a třináctým rokem života, lze děti rozdělit do tří skupin podle jejich pojetí Boha. První skupina byla nazvána „**konkrétní**“, jelikož byla Bohu přisuzována antropomorfní podoba. Bůh dle těchto dětí může promlouvat reálným hlasem, je všudypřítomný a má na něj pozitivní vliv, pokud se člověk modlí, chodí do kostela apod. Příběhy o Bohu jsou nevyvratitelné, jelikož svatá písma představují určitou autoritu nebo jsou prohlašovány učiteli, rodiči či kněžími jako pravdivé. Druhou skupinou jsou děti s „**explorativním**“ pojetím Boha. Fyzicky jej popisují ve shodě s první skupinou jako člověka. Věří, že Bůh dokáže nadpřirozené věci, a pravdivost příběhů o něm podkládají tvrzením, že dnešní doba se v mnohém liší oproti dobám minulým, proto bylo možné, aby Bůh všechny ty úžasné věci popisované ve svatých knihách dokázal, ale dnes by to již možné nebylo. Třetí skupinou byly děti, jejichž pojetí bylo nazváno jako „**metaforické**“. Tyto děti chápaly Boha jako součást člověka, popisovaly, že dlí v lidském srdci a že je možné slyšet jeho hlas, jak k nám promlouvá z nás samých. Příběhy související s Bohem jsou pravdivé, ale dnes by k nim již nemohlo dojít, jelikož lidé ztrácejí víru (Avest, 2009).

7.2 Děti v nových náboženstvích

V době vzniku a rozšiřování nových náboženských hnutí (přibližně v 60. letech minulého století) byli majoritně členy těchto skupin mladí dospělí nebo dospělí lidé. Děti bychom v těchto skupinách našli jen výjimečně. Dnes se však můžeme u mnohých nových náboženství a sekt setkat s druhou generací jejich příznivců, tedy s dětmi prvních konvertitů těchto hnutí. Tato kapitola se zaměřuje na to, jaké je to vyrůstat v minoritních náboženských skupinách. Dále také představuje postavení dětí ve vybraných nových náboženských směrech.

Je velmi komplikované popsat obecnou charakteristiku toho, jak vyrůstání v sektě / novém náboženství ovlivňuje dítě. Povaha nauky nových náboženství se podstatně liší, a proto i vlivy na dítě mohou být značně různorodé. Misauerová (2006), která se tématu dětí v kontextu sekt věnuje, uvádí, že vhodným způsobem, jak ilustrovat vývoj dítěte v minoritní náboženské skupině, je propojení s Eriksonovou teorií psychosociálního vývoje. Ta stojí na předpokladu, že v každém věku se v lidském životě odehrává konflikt mezi dvěma

protichůdnými tendencemi, a pokud převáží ta „vhodnější“, je výsledkem tohoto dilematu osvojení si tzv. ctnosti. V následující části představím koncepci autorky navazující na Eriksonovu teorii.

1. Stadium: Základní důvěra vs. nedůvěra (ctnost: naděje); 0-1 rok

V tomto období je dítě plně závislé na matce či jiné pečující osobě. Nejdůležitější potřebou je blízkost této osoby, která dítěti zajišťuje přežití tím, že o něj pečuje. V některých nových náboženstvích však tato potřeba není naplňována. Autorka uvádí příklad scientologické církve, ve které jsou popsány příklady, kdy byly děti ihned po narození odebrány matkám a vychovávány chůvou ve skupině po přibližně deseti dětech. Tato chůva byla znalá doktrín této církve a měla je vhodně předávat dětem. Pečující osoba zde tedy sice byla přítomna, ale otázkou je, nakolik mohla s dítětem budovat plnohodnotný vztah, když musela rozdělovat svou pozornost mezi tolik ratolestí a její hlavní náplní bylo dětem předávat zásady života v souladu se Scientologií. Kontakt dětí s rodiči byl omezován. Misauerová také zmiňuje, že v tomto období si dítě buduje pocit sounáležitosti se svým okolím, což u rigidních náboženských skupin může vést k přílišné fixaci na tuto skupinu a izolaci jedince.

2. Stadium: Autonomie vs. stud (ctnost: vůle); 1-3 roky

V této etapě vývoje si dítě začíná budovat sebepojetí. Jeho ego se dostává do konfliktu se stanovenými hranicemi okolního světa. Dítě se v dialogu s rodiči učí, jak uspokojovat své autonomní touhy v souladu s nároky společnosti. Pokud je však přílišně omezováno či trestáno, může prožívat stud. V některých náboženských hnutích je výchova příliš rigidní a nedovoluje dítěti žádnou míru autonomie, což může narušit zdravý vývoj osobnosti. Některé méně autoritativní náboženské skupiny však v tomto období kladou zvýšený důraz na vynaložené výchovné úsilí.

3. Stadium: Iniciativa vs. vina (ctnost: cílevědomost); 3-6 let

V tomto období se utváří svědomí dítěte. Dítě vyvíjí určité úsilí v různých oblastech a je schopno prožívat vinu, pokud se mu něco nepovede nebo je mu to vytýkáno. Autorka se domnívá, že v náboženských skupinách, kde je význam rodiny snížen či je rodina nějakým způsobem deformována nebo úplně potírána, zůstává dítě samo na své pocity, které jsou v té době ještě značně neregulované. To pramení z toho, že ačkoli má kolem sebe společenství mnoha osob, které jsou „jeho rodinou“, nemá mezi nimi onu jednu pevnou stálici, která by

mu pomáhala s regulací a pochopením svých niterných procesů. Hrozí zde, že si vybuduje příliš přísné nebo naopak žádné svědomí. V autoritářských sektách se setkáváme s tím, že život dítěte je v každém okamžiku přesně naplánován a pro iniciativu není tedy žádný prostor, a pokud je projevena, tak je nějakým způsobem trestána. V tomto stádiu může dojít k rozvinutí „syndromu božích vnoučat“ (viz kapitola 6).

4. Stadium: Snaživost vs. méněcennost (ctnost: kompetence); 6-12 let

Ve věku nástupu do školy až po začátek pubescence je již dítě schopné se přizpůsobit nárokům společnosti. Buduje si důvěru v sebe sama a v to, co zvládne. Dítě v tomto věku z hlediska náboženství projevuje zájem o náboženské příběhy, které zprvu chápe velmi doslovně, a přijímá nauku a dogmata dané skupiny. Pro harmonický vývoj a integraci náboženských zásad je nutné, aby nauka byla předkládána v souladu s vývojovou úrovní dítěte a byla ve shodě s jeho zájmem. Rizikem v tomto období je, pokud je náboženská skupina, ve které dítě vyrůstá, izolována od zbytku společnosti. Při střetu s lidmi mimo tuto skupinu může dojít k vnitřním konfliktům, které mohou vést k rozdělení osobnosti na „věřící“ a „světskou“. Dítě se tedy v různých kontextech chová jinak, což může být matoucí pro rozvoj jeho identity. Některé náboženské společnosti podporují snaživost dítěte. Kupříkladu Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů u dětí od osmi let věku doporučuje praktikování činností spojených s rozvíjením víry, což je následně odměněno oceněním „Víra v Boha“. Jiné sekty však snažení dětí potlačují například zamezováním vzdělání v jiné oblasti než náboženské.

5. Stadium: Identita vs. zmatení rolí (ctnost: věrnost); 12-15 let

V tomto stádiu se upevňuje identita jedince, dochází k integraci zkušeností předchozích etap, které se podílejí na utváření pojmu o tom, kým člověk je. Nevyřešené vývojové úkoly předchozích fází vedou ke zmatení (difuznosti) rolí. Dospívající potřebuje prostor, aby se mohl sebevyjádřit a vymezit svou osobnost. Tento prostor může, ale nemusí být v jednotlivých minoritních náboženstvích poskytnut. Po intelektuální stránce se člověk začíná vymezovat vůči autoritám a k tvrzením požaduje důkazy. To může vést v rigidnějších náboženských skupinách k velkým konfliktům, jelikož zpochybňování víry a autorit jejich zprostředkovatelů není akceptováno. Může dojít až k „rozchodu“ mladého člověka a dané náboženské společnosti (i celé rodiny). V tomto období také často dochází k objevování sexuality, což nemusí být v souladu s náboženským učením, a tudíž je takové chování či pouhé smýšlení trestáno. V některých sektách je však doložen opačný extrém jako předčasné

vystavení sexuálním praktikám v rámci rituálů, což ovlivňuje vývoj sexuality a citového prožívání.

V následujících řádcích bych ráda věnovala pozornost některým konkrétním novým náboženstvím a jejich přístupu k dětem. Prvním popisovaným je *novopohanské hnutí*, konkrétně čarodějnictví, jehož nejvýznamnější tradicí je **Wicca**. Následovníci tohoto směru věří ve spirituální svobodu jednotlivce a jeho právo vybrat si svou duchovní cestu. Proto je i jejich dětem dána možnost volby, čemu uvěří a není jim vtoukána novopohanská ideologie. I přes tuto svobodu vyznání však někteří rodiče vyjadřují obavy o to, aby se jejich děti jednou nepřiklonily ke křesťanství, vůči němuž často stojí novopohané v opozici. Mnozí rodiče z řad tohoto hnutí přiznávají, že si představují budoucnost svých dětí v rámci novopohanství. Matky z řad čarodějnické odnože novopohanského hnutí si uvědomují negativní konotaci názvu jimi vyznávaného směru, a proto se snaží své děti chránit před nálepkou čarodějnictví. I přes tyto snahy se děti čarodějnic stávají terčem posměchu a jsou diskriminovány. Z hlediska výchovy je americká novopohanská výchova srovnatelná s výchovou průměrné populace střední třídy v USA. Novopohanské děti jsou vedeny k sebeúctě, úctě k druhým a zájmu o ekologii. Na rozdíl od běžné populace jsou tyto děti podněcovány k rozvoji magických aspektů své osobnosti a schopností, a to skrze mystické rituály (Berger, in Palmer & Hardman, 1999).

Jedním z nejrozšířenějších nových náboženství v 70. letech bylo *Oshovo hnutí*, jehož zakladatelem byl Bhagavan Šrí Rajneesh. Ačkoli praxe tohoto duchovního směru spočívala i v sexuálních praktikách, nebylo jeho stoupencům doporučováno plodit děti a přivádět je tak do hnutí. Tomuto navzdory však docházelo k početí a rození dětí, a tak byla roku 1986 založena pro tyto děti škola s názvem Osho Ko Hsuan. Ideologie Bhagavana Rajneeshe byla antiautoritativní, proto založení školní instituce provázely organizační potíže. I přesto probíhala ve škole výuka dětí až do roku 2001. Škola se v mnohém podobala alternativním školám jako například Summerhill. Důraz byl kladen na svobodu, přirozenost a kreativitu. Pro téměř všechny žáky této školy byla Osho Ko Hsuan jedinou vzdělávací institucí. Neadekvátní odbornost zdejších učitelů a nedostatek zdrojů způsobil, že akademická úspěšnost absolventů Oshovy školy byla nízká. Pracovní uplatnění zde vzdělaných dětí směřovalo v lepším případě ke krátkodobým brigádám, v tom horším k nezaměstnanosti a „párty životu“. Někteří zůstali součástí hnutí a zvolili si život v „sannjásu“, tedy odříkavý životní styl plný meditace propagovaný Ošem. Jiní se rozhodli ve skupinách cestovat po světě a poznávat jeho krásy. Ačkoli poskytnuté vzdělání v této škole nebylo příliš kvalitní,

jednalo se o sociálně a emočně podpůrné prostředí. Obecný přístup k dětem v Oshově hnutí byl velmi komunitní. Bhagavan Rajneesh hlásal, že děti patří komunitě, a ne biologickým rodičům. Tvrdil, že dítě by mělo vědět, kdo je jeho matka, ale není nutné, aby znalo svého biologického otce. Roli otce všech dětí v hnutí představoval Osho sám (Puttick, in Palmer & Hardman, 1999).

Dále například v sektě **Rodina**, založené Davidem Bergem, byly děti považovány za speciální, jelikož se předpokládalo, že jsou poslední narozenou generací před příchodem Ježíše. Byly vychovávány tak, aby mohly bojovat až nastane příchod Krista, a to po jeho boku. Následovníci Berga učili své děti, že ať se bude dít cokoli, jsou vyvolené a vyvinou si speciální schopnosti jako například létání, aby mohli Ježíši pomoci v posledním boji (Duymaer van Twist, 2008).

Mnohé sekty jsou veřejností považovány za rizikové z hlediska násilí na dětech. Případy zneužívání či nevhodného zacházení s dětmi v kontextu nových náboženství jsou medializovány pro svou zajímavost. To však neznamená, že by k násilí na dětech docházelo v rámci minoritních náboženství častěji, než je tomu v jiných sociálních skupinách. Průzkum z roku 1986 provedený institutem pro studium amerických náboženství uvádí, že tělesné tresty a přísná disciplína bývají součástí výchovy konzervativních křesťanských skupin. U jiných minoritních náboženství nejsou tyto praktiky tak časté (Hardman, 2009).

Co se týče tématu dětství v nových náboženstvích, tak jde o vcelku málo probádaný terén. Často je uváděno v negativním narativu o nevhodném prostředí náboženských sekt pro děti. Jak však uvádí Misauerová (2006, 25): „*Prostředí sekty můžeme zajisté spatřovat jako rizikové pro zdravý osobnostní vývoj dítěte. Toto riziko ale není větší než ostatní rizika, s nimiž se společnost vyrovnává.*“

8 Rodina v hnutí Hare Krišna

V počátcích hnutí, když začaly vznikat základy ISKCONu v Americe, bylo jen málo členů v manželství nebo žilo rodinným životem. Prabhupáda zprvu manželství podporoval, první pár oddal již v roce 1966. Jak již bylo zmíněno, o dva roky později vyslal šest manželských párů do Londýna, aby zde založili centrum pro vědomí Krišny. Tito misionáři byli velmi úspěšní. Šríla Prabhupáda jejich snažení velmi oceňoval a v jednom ze svých dopisů prohlásil, že chce tisíce takových párů, které budou po světě šířit filozofii hnutí. Odkazoval se na doporučení Bhaktivinóda Thákura, tedy že v aktuální době kali-jugy je pro službu Krišnovi nejvhodnější rodinný život – grhastášrama.

V roce 1974 však Prabhupáda odmítl požehnat jakémukoli dalšímu manželskému páru, jelikož se v hnutí hromadily rozvody a v některých případech v důsledku toho i úplné odchody z hnutí. Příčinou mohl být kladený důraz na regulovanou sexualitu, což bylo pro tehdejší členy těžké dodržet, jelikož před konverzí patřili často ke kontrakulturním hnutím (např. hippies) s velmi liberálním přístupem k sexuálním aktivitám. Manželství mezi členy v té době byla domlouvána a někteří byli k rodinnému soužití gurui přemlouváni. V roce 1976 také začalo soupeření mezi hospodáři (grihasty) a askety (sannjasíny). Vstup muže do manželství byl považován za poklesnutí v rámci duchovního rozvoje a vyzdvihován začal být život v celibátu (Fárek, 2008). I přes tyto problémy a spory žilo začátkem 80. let stejné množství oddaných v celibátu jako v manželství a čtvrtina měla dítě. V devadesátých letech byla situace dokonce taková, že 85 % oddaných žilo alespoň někdy v manželství a 70 % mělo jedno nebo více dětí (Rochford, 1995). Rodinný život tedy postupně opět nabýval na důležitosti. Ve vedení hnutí byla brzy většina mužů v manželství a došlo tak k vydání závazných rezolucí týkajících se vstupu do manželství a přijetí statusu sannjásina. V otázce sňatků došlo k zavedení půlroční až roční zkušební lhůty pro páry, aby se snoubenci více poznali a předešlo se rozvodům. Mužům nově bylo umožněno přijmout stav sannjásina až v padesáti letech, aby nedocházelo k opouštění manželek s malými dětmi příliš brzo (Fárek, 2008).

Crnič (2011) na slovinském souboru uvádí, že v porovnání s běžnou populací je v hnutí větší podíl svobodných. Poměr rozvodů je však vyrovnaný. Bezdětnost uvádělo 75 % oddaných oproti 25 % v běžné populaci. Tento výsledek je však pravděpodobně zkreslen nižším věkem respondentů ve skupině oddaných než v reprezentativním vzorku běžné

populace. Autor uvádí, že za čtyři roky jeho výzkumu pozoroval mezi oddanými „baby boom“.

Oddaní, kteří se chtějí vzít, konzultují tuto skutečnost se svým duchovním učitelem. Pokud ten uzná za vhodné, aby ke sňatku došlo, nastává již zmiňovaná šestiměsíční až roční zkušební lhůta. Pár spolu může sedět při společném jídle, žena může muži servírovat pokrmy a on ji může vzdělávat ve védské literatuře. Nejprve se mohou stýkat pouze v přítomnosti někoho dalšího, později spolu mohou trávit čas i o samotě. Během tohoto období konzultují svůj vztah s duchovním učitelem a pokud se zdá, že je vztah prospěšný a vede k duchovnímu pokroku, pak je páru umožněno uzavřít manželství. Velmi často se oddaní domluví mezi sebou, že k sobě mají nějaké sympatie a poté teprve konzultují s nějakou autoritou, zda je vhodné započít zkušební lhůtu. Pro ženu manželství představuje duchovní pokrok, jelikož manžel se stává jejím duchovním průvodcem a muži jsou považováni v rámci hnutí za duchovně vyspělejší. Drtivá většina grihastů žije mimo chrám nebo společenství a je zaměstnána v běžné práci (Palmer, 1994).

Prabhupáda se v jednom ze svých dopisů o manželství vyjadřuje následovně:

„Další bod je, že ty jsi vdaná žena, takže v tomto postavení bys měla hezky sloužit svému manželovi a být pozorná k jeho potřebám. Tímto způsobem, protože on je vždy pohroužen ve službě Krišnovi, tím, že mu budeš sloužit, také dostaneš Krišnu skrze něho. On je tvůj duchovní mistr, ale musí být zodpovědný za to, že ti bude dávat veškerou duchovní pomoc a učit tě, jak bude dělat sám pokrok ve svém poznání a realizaci. To je védský systém. Manželka se stává oddanou svého manžela, manžel se stává oddaným Krišny, manželka slouží věrně svému manželovi a manžel ochraňuje svou manželku tím, že jí dává duchovní vedení.“ (A. Č. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, prabhupad.cz, n.d.).

Tento úryvek vhodně demonstruje dynamiku manželství v hnutí Hare Krišna dle védské tradice. Manželka má sloužit manželovi, aby on mohl sloužit Krišnovi a oba manželé tak mohli duchovně růst. Závazek manželů je však oboustranný, i manžel má vůči své ženě povinnosti spočívající především v péči o ni. Muž také nese do jisté míry zodpovědnost za činy a duchovní pokrok své ženy. Védské manželství se uzavírá za účelem plození Krišny vědomých dětí (Govinda Swami Maharaja, 2011). Manžel také poskytuje své ženě ochranu, protože dle filozofie hnutí je nutné ženy chránit. Nejprve je žena pod ochranou svého otce, poté manžela a později svých starších synů (Vikáša Svámí, 2016).

8.1 Výchova dětí v hnutí Hare Kriřna

Pokud se manželský pár oddaných rozhodne, že chce mít děti, žádá o požehnání svého duchovního učitele. Sexualita je i v manželství regulována a pohlavní styk by měl být prováděn pouze za účelem plození dětí, tudíž pouze v plodných dnech ženy. Rituál početí se nazývá garbadhána samskára. Žena nachystá květinové girlandy a nejrůznější pokrmy k potěše Kriřny. Je nutno odříkat padesát kol mahá mantry, což zabere přibližně šest hodin. Cílem tohoto ceremoniálu je potěšit Kriřnu a zajistit potomkovi „povznesenou duři“ (Palmer, 1994). Ve řrímad Bhágavatamu se dočítáme, že takto zplozené dítě má větší šanci se osvobodit od hmotné připoutanosti a mít čistou duři, jelikož garbadhána samskára je očiřtným procesem (řB 1.8.5). Výsadou dětí oddaných rodičů je, že si ihned po narození mohou být vědomy Kriřny (BG 16.1–3). Prabhupáda v jednom ze svých dopisů o dětech napsal: „*Tyto děti nám dal Kriřna, jsou to vaiřnavové a musíme je velmi pozorně chránit. Nejedná se o obyčejné děti, jsou to děti z Vaikunthy a my jsme velmi požehnaní, že jim můžeme dát možnost dalšího pokroku v rozvoji vědomí Kriřny.*“ (Vikáša Swámí, 2016, 218).

Ve hnutí panuje přesvědčení, že děti jsou jako houby a nasávají vše kolem sebe, proto je rodičům doporučováno udržovat v domácnosti atmosféru vědomí Kriřny. Výchova by měla být láskyplná, ale také disciplinovaná. Pro oba tyto aspekty je stanoveno vhodné období. Do pěti let věku má být dítěti dopřána především láska, do deseti let dítě trénujeme a od šestnácti let jej považujeme za sobě rovného jako přítele. Rodiče by se měli vyhnout přílišnému tlaku na dítě z hlediska studia. Měli by zvážít reálné možnosti a nadání dítěte a dle toho k němu přistupovat. Hlavní poslání rodičů spočívá ve vytvoření podmínek vhodných k duchovnímu a intelektuálnímu pokroku dítěte, čehož může být dosaženo tím, že „*vyvinou vztah lásky a důvěry, že budou respektovat pocity dítěte a vždy budou vyvíjet upřímnou snahu vřtípit mu dobré životní hodnoty*“ (Rádhannáth Maharádž, 2009, 11). Tento přístup zní, že by mohl být v souladu s myřlenkou respektující výchovy, o níž jsme psali v kapitole 5.3.2 již dříve v této práci.

Doporučován je fyzický kontakt malých dětí s rodiči, a to již od narození. Podporován je bonding ihned po porodu, jelikož dle filozofie hnutí vede k harmonizaci první čakry a dítě se potom cítí více v bezpečí, což mu umožňuje se v pozdějším věku lépe vypořádat s obtížemi. Hnutí podporuje kojení a přirozený porod. Mezi druhým a třetím rokem musí dítě zažívat pocit svobody, musí mu být dopřána možnost říct ne, aby se rozvinula jeho čakra vůle a nestal se z něj zbabělec nebo neměl naopak potřebu mít všechno

pod svou kontrolou. Doporučuje se různorodost hraček, ale hračky pojící se s násilím (např. zbraně) jsou nevhodné. Rodiče by neměli děti strašit, vyhrožovat jim a fyzicky jim ubližovat. Trest se považuje za pochopitelný až od pěti let, do té doby postrádá smysl. Pokud si rodiče s dítětem nevybudují láskyplný vztah, nebude dítě akceptovat jejich tresty ani v pozdějším věku, jelikož je bude připisovat vzteku rodičů. Od patnácti let již nemá přílišný význam výchovné působení, protože osobnost je považována za vyvinutou. Pokud se v této době podaří rodičům nastavit přátelský vztah s dítětem, jeho osobnost se může dokonale rozvinout. Dítě se tak naučí přijímat zodpovědnost za své činy (Padmanábha dás, 2020).

8.2 Vzdělávání dětí v hnutí Hare Krišna

Hlavním mottem jakéhokoli vzdělávání v hnutí se stalo toto tvrzení: „*Knihy jsou základ, kázání je podstata, praktičnost je zásada a čistota je síla*“. To znamená, že vše, co má být obsahem výuky, je již obsaženo v knihách Šríly Prabhupády. Tato literatura obsahuje všechno, co potřebuje oddaný vědět, aby zdokonalil svůj život v souladu se svým posláním sloužit Krišnovi. Učitelé se mají věnovat kazatelské činnosti a žáci jim mají naslouchat. Kázáním je chápáno i šíření vědomí Krišny na ulicích, rozhovory s kolemjdoucími a distribuce knih. Výuka má být především praktická, a to ve smyslu služby Krišnovi, hnutí a oddaným. Učitelé mají žákům předat znalosti týkající se způsobů, jak se vymanit z koloběhu života a smrti. Veškeré ostatní vědomosti člověka pouze rozptylují od dosažení tohoto cíle. Vzdělávání v hnutí také klade důraz na morálku a charakterové rysy. Dítě by nemělo být motivováno odměnou a trestem hmotného světa, protože to vede k připoutanosti. Hmotná motivace brání motivaci duchovní, která je prospěšná. Čistoty je dosaženo ovládním svých pudů, především toho sexuálního. Primární potřeby by měly být uspokojovány v minimální možné míře. Těmto a dalším zásadám se má dítě učit v gurukulách (Schlichtsová in Dojčar, 2020). V následujících řádcích se budeme věnovat jejich popisu a stručné historii.

Prabhupáda v Americe a později i jinde ve světě v rámci komunit oddaných rozšířil indický vzdělávací systém gurukul. Jedná se o školy internátního typu pro děti od pěti let. Nešlo o internáty, jak je známe dnes. Děti žily ve větším počtu u svého duchovního učitele nebo s celou jeho rodinou. V období mezi rokem 1971 a 1976 bylo v USA založeno jedenáct škol tohoto typu, které však byly v druhé polovině 80. let všechny zrušeny. Nejprve se školy musely vypořádat s tím, že děti posílané do gurukul nebyly zvyklé na odloučení od rodičů a smutnily. Dále začalo být velmi brzy příliš mnoho žáků na jednoho učitele a podpora

vedení nebyla dostatečná, což vytvářelo tlak na vyučující ve školách. Rodičům nebylo dovoleno se podílet na fungování gurukul. To všechno vedlo k nesprávnému zacházení s dětmi, v některých případech až k psychickému, fyzickému a sexuálnímu násilí. Mnozí rodiče své děti přesouvali na jiné školy. V roce 1992 navštěvovalo gurukuly pouze 25 % dětí školního věku a ve středním stupni vzdělávání pouze 5 %. V reakci na tuto situaci došlo k vydání rezoluce 119, která stanovovala povinnost zřídit při školách monitorovací tým pro ochranu dětí. Tato rezoluce měla však mnoho nedostatků. Velkým posunem bylo veřejné vystoupení bývalých studentů gurukul, kteří byli oběťmi násilí zde páchaného. Došlo k tomu v roce 1996 a svědectví byla tak šokující, že se vedení ISKCONu rozhodlo vydat další rezoluci (s číslem 305) která stanovila politiku ochrany dětí. Začaly se řešit staré případy, oběti obdržely finanční podporu a byla zpřísněna kontrola učitelů. Došlo ke stanovení postihů a konkrétních postupů při odhalení násilí páchaného na dětech (Fárek, 2008).

V současné době existuje celosvětově 27 gurukul a zdá se, že většina dětí oddaných se vzdělává v běžných školách nebo domácí formou. Dnešní gurukuly už také ve většině případů nemají internátní povahu. Jsou nejčastěji určeny pro děti v základním stupni vzdělávání, ale existuje i několik gurukul středoškolského stupně. Přijímají jak děti oddaných, tak děti mimo hnutí. Průběh vzdělávání souzní s denním programem doporučeným ISKCONem. Vstává se kolem čtvrté hodiny ranní a od pěti hodin je otevřena družina, kde se děti věnují zpěvu, čtení Bhagavadgíty a jiných knih, kreslení nebo nacvičování programu pro rodiče, např. divadelního. Mezi sedmou a osmou hodinou je podáváno jídlo – prasadam. Začátek výuky je stanoven na standardní čas výuky daného státu, ve kterém se škola nachází. Mladší děti se učí tři až čtyři hodiny, starší děti až šest hodin. Jak jsme již zmiňovali, ve výuce je kladen důraz na praktičnost, ale školy musejí vyučovat také předměty povinného kurikula dané země. Výuka není strukturována do jednotlivých hodin, tak jak to známe z běžných škol, ale většinou jde o souvislou práci na nějakém tématu formou vypracovávání společných projektů. Po výuce nastává program podobný ranní družině. Vyučuje se zpravidla tři měsíce, následují zkoušky a po nich nastává měsíční volno (Schlichtsová, 2020). V České republice se objevila snaha zřídit gurukulu při farmě Krišnův dvůr, a to v roce 1994. Po třech letech fungování však škola zanikla (Fárek, 2001).

Výzkum druhé generace oddaných Krišny v USA ukázal, že 75 % dětí oddaných, které navštěvují veřejné střední školy, si zde vybudují blízká přátelství s neoddanými spolužáky. Přibližně stejné množství dětí oddaných Krišny si osvojilo kulturu svých

vrstevníků mimo hnutí, což zahrnovalo např. poslech populární hudby nebo kouření cigaret. S nástupem do „běžné“ školy a zařazením se do jejího kolektivu se více než polovina respondentů stala méně zainteresovanou v aktivitách v chrámu, jehož byla součástí. Ti, kteří si vybudovali blízká přátelství s vrstevníky mimo hnutí častěji porušovali regulativní principy hnutí. Při nástupu do školy však mnohé oddané děti byly tiché a měly problém zařadit se do kolektivu, jelikož čelily předsudkům o lidech jejich vyznání ze strany spolužáků a neznaly jejich kulturu. Nadpoloviční počet respondentů přiznával, že se někdy ve škole styděli za to, že jsou oddaní, a proto někteří tuto informaci před ostatními tajili (Rochford, in Palmer & Hardman, 1999).

8.3 Mateřství v hnutí Hare Krišna

V této kapitole se zaměříme na hlavní téma této práce. Mateřství v nových náboženstvích či konkrétně v hnutí Hare Krišna byla doposud odborníky věnována jen velmi skromná pozornost. Zdroje této kapitoly tedy pramení primárně z literatury hnutí.

Oddané ženy by měly být dle pokynů Šríly Prabhupády oslovovány jako „mataji“ (matadží), což v překladu znamená *matka*. Tento způsob označení žen má zajišťovat sexuální zdrženlivost oddaných, protože pokud si muž spojuje ženu s oslovením „matka“, pak k ní nemůže být sexuálně přitahován (Palmer, 1994). Zároveň se s tímto oslovením pojí úcta, protože tu bychom měli k vlastní matce chovat. V hnutí také panuje takový přístup, že ženy jsou matkami budoucích generací oddaných, proto by měly být chráněny (Rádhannáth Maharádž, 2010).

Ve védském textu *manu-samhitá* (9.96) se dočítáme, že ženy jsou stvořeny k plození dětí. Vikáša Svámí (2016) dodává, že poslání ženy být matkou nemá jen biologickou povahu, ale znamená také „*sebeobětování, péči, soucit a útěchu*“ (126). Zároveň uvádí, že přirozenost ženy pečovat o dítě se projevuje již od nejtělejšího věku, kdy se malé holčičky rády podílí na péči o mladší děti v komunitě či ve své rodině.

Jak jsem zmínila v kapitole 7.1, je již při početí důležité vědomí rodičů, aby se jim narodilo dítě vědomé Krišny. Během těhotenství je za rozhodující považována čistota mysli a chování matky. Doporučení pro těhotné ženy vycházejí z ajurvědy a týkají se stravy, pohybu i mentálního nastavení. Pro nastávající maminku a její dítě je považováno za vhodné, pokud se přiměřeně hýbe, ale také odpočívá, pokud nezanedbává své tělesné potřeby (např. močení) a vyhýbá se pohlavnímu styku. Dále by se měla těhotná žena vyhýbat vzteku, špatnému smýšlení o druhých, alkoholu či zármutku. Zvýšená emotivita vlivem hormonů je

však hodnocena jako normální projev. Všechna doporučení mají své opodstatnění. Například pokud by matka v těhotenství souložila, dítě by postrádalo stud a přílišně by se připoutalo k ženám. Pokud žena v očekávání příliš pospává a odpočívá, u dítěte se projeví lenost apod. (Padmanábha dás, 2020).

Prabhupáda kladl důraz na zdraví matky a dítěte a doporučoval porody v přítomnosti profesionálů, aby jim mohla být poskytnuta ta nejlepší odborná péče, jelikož jde o budoucí následovníky Krišny. Ženy tedy velmi dbají o své zdraví již od chvíle, kdy zjistí, že čekají potomka, a pro porod volí standardní porodnice a porodní centra. Během porodu oddané ženy využívají pro zvládnutí bolesti několik strategií, mezi něž patří například chantování Hare Krišna mahá-mantry, meditace a přemýšlení o Krišnovi (Morgan, 1992).

Některé matky v hnutí se obávají, že kvůli dětem už nebudou mít prostor vykonávat oddanou službu. Ale pravdou je, že samotná výchova dětí ve vědomí Krišny se považuje za oddanou službu, protože přivést byt' jedinou duši k hnutí zaslouží uznání. Oddaný se ve svém životě setkává celkem se sedmi guru. V případě malého dítěte je prvním z nich matka, jelikož ho seznamuje s hnutím a učením Krišny ze všech nejdříve. Matky by si měly brát příklad z velkých osobností v mateřské roli, o kterých se dočítáme v Šástrách. Jde například o Jášodu, Róhíni nebo Kuntí. Mateřská láska nemá podmínek a nese s sebou mnoho obětí. Zanedbávání dítěte a mateřského poslání se rovná zanedbání pokynů gurma, což je považováno za prohřešek. Pokud bude matka upřednostňovat jinou formu služby před věnováním se dítěti, pak to dítě vycítí a je možné, že kvůli tomuto zklamání ztratí zájem o vědomí Krišny. Takto to uvádí Révatí Dévi Dásí (Vikáša Swámí, 2016).

Výzkumná část

1 Výzkumný problém, cíle výzkumu a výzkumné otázky

1.1 Výzkumný problém

Období mateřství nastává v průběhu života většiny žen (Palonciová et al., 2021). Přináší oběti z hlediska kariéry matky, což se pojí se zhoršenou finanční situací. Dále znamená do jisté míry omezení svobody a volného času ženy a ovlivňuje partnerský život. Může být, a často bývá, radostným obdobím, kdy se matka cítí naplněna láskou pramenící ze vztahu k dítěti, rozvíjí svou osobnost skrze nové situace a podněty, které jí dítě a péče o něj poskytují, a v neposlední řadě zajišťuje pokračování rodu (Sobotková, 2011). Jedná se také o období plné změn a silných prožitků. Samotné mateřství bylo a je zkoumáno mnohými odborníky (např. Šed'ová, 2003; Masopustová et al., 2018), nicméně v kontextu nových náboženských hnutí bývá pozornost tomuto tématu odepřena.

Z filozofie hnutí Hare Krišna vyplývá, že ženy jsou stvořeny k plození dětí, a to jak po stránce fyzické, tak po stránce duševní. Obecně platným přesvědčením v hnutí je, že pro ženu je mateřství přirozeným stavem a jedná se o formu služby Krišnovi, jelikož dochází k plození a výchově dalších jemu oddaných duší. Protože dětí v hnutí přibývá (Rochford, 1995), stále více oddaných a duchovních učitelů věnuje pozornost a prostor ve svých přednáškách či článcích tématům jako například výchova dětí, otázky plození dětí nebo zdraví matek a dětí. Co se týče zdraví matek, důraz je kladen spíše na fyzické zdraví. Po psychické stránce je důležitá duchovní pokročilost matky. Prožívání oddaných matek a jejich psychické zdraví je upozaděno.

S mateřstvím nepochybně souvisí i téma výchovy dětí. V posledních letech stoupá celkově u matek popularita specifických výchovných přístupů, kterými jsou například respektující výchova, kontaktní rodičovství nebo *Nevýchova* (Masopustová et al., 2018). O výchově dětí v hnutí Hare Krišna se toho ví jen málo a nejčastěji se výzkumy a odborná literatura věnují v tomto kontextu tématu vzdělávání a školnímu systému gurukul, který v České republice však aktuálně není v hnutí uplatňován a obecně bývá spojován s kauzami násilí na dětech, k němuž zde docházelo v USA v 70. a 80. letech minulého století (Fárek, 2008).

Zdroje k tématu prožívání mateřství a výchovy dětí v hnutí Hare Krišna jsou tedy, jak vědecky, tak v samotném hnutí, omezené. Proto se tento výzkum zaměřuje na danou problematiku.

1.2 Cíle výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit a popsat, jak probíhá výchova dětí v hnutí Hare Krišna, a jak ji a mateřství prožívají oddané ženy, tedy ženy, kterých se tato problematika přímo týká a mají s ní žitou zkušenost. Ve výzkumu se zaměřuji na to, čím se oddané ženy řídí v přístupu ke svým dětem, a jak samy vnímají své mateřství a výchovu vlastních dětí, a to v kontextu svého života před přidáním se k hnutí, a také v kontextu jimi vyznávané védské filozofie. Mým cílem je dále také rozšíření vědeckého poznání této oblasti, jelikož se jedná o opomíjené téma, kterému se věnuje jen minimum zdrojů, z nichž většina je již staršího data.

1.3 Výzkumné otázky

Na základě svých zkušeností s hnutím Hare Krišna a tématem mateřství jako takovým, a dále také na základě rešerše daného tématu, jsem zvolila následující výzkumné otázky, které si kladu za cíl svou prací zodpovědět:

1) Jak probíhá výchova dětí v hnutí Hare Krišna?

Touto výzkumnou otázkou směřuji ke zmapování výchovy dětí v hnutí Hare Krišna. Předpokládám, že odpovědi respondentek se mohou v mnohém lišit, například na základě rozdílného věku matek, počtu a pohlaví dětí, délky inklinace k hnutí či vzhledem k celkovému stavu dané rodiny apod. Očekávám však také nalezení některých podobností ve výchově, jelikož respondentky vyznávají stejnou životní filozofii, a to filozofii hnutí, u níž není možné si vytvářet variabilní výklady.

2) Jak prožívají a vnímají ženy oddané Krišnovi svou mateřskou roli?

Druhou výzkumnou otázkou se zaměřuji na pocity oddaných žen spojené s jejich mateřstvím a se vztahem k jejich dětem. Snažím se obsáhnout jak negativní, tak pozitivní emoce. Odpovědí na tuto výzkumnou otázku by také mělo být zjištění, jak se oddané ženy vnímají jako matky a jaký pro ně osobně nese tato role význam. Při formulaci této otázky jsem uvažovala nad faktem, že v hnutí je mateřství považováno za přirozené poslání ženy, a že toto dogma může ovlivňovat i samotný prožitek mateřství jako takového.

3) Jaké hlavní výzvy vnímají ženy oddané Krišnovi v rámci svého mateřství?

Třetí výzkumná otázka tématicky navazuje na druhou výzkumnou otázku. Ke zodpovězení této výzkumné otázky směřovaly v interview otázky týkající se těžkostí,

přínosů a obětí, které oddané ženy reflektují v rámci svého mateřství. Tato otázka reflektuje mou snahu vyvážit respondentkami popisovaná pozitiva a negativa spojená s jejich mateřstvím. Vzhledem k tomu, že filozofie hnutí předpokládá přirozenost ženy jakožto matky, jsem se obávala zkreslení odpovědí popisem pouze pozitivních aspektů mateřství.

2 Aplikovaná metodika

V následujících kapitolách se věnuji popisu výzkumnému souboru, kritériím výběru respondentek, použitým metodám sběru dat a způsobům jejich analýzy.

2.1 Metody a kritéria výběru výzkumného souboru

Za účelem oslovení výzkumného souboru byla vytvořena pozvánka k účasti ve výzkumu, a ta byla elektronicky skrze kontakt mezi oddanými sdílena v chatovací skupině přes platformu WhatsApp. Pozvánka je součástí příloh této práce. Na tuto výzvu reagovalo několik oddaných žen, z nichž ne všechny se výzkumu nakonec zúčastnily. Důvodem byla neslučitelnost časových možností na straně respondentek a výzkumnice, a také obava z nahrávání rozhovoru na straně respondentky. Dále byly účastnice výzkumu osloveny přes známost mezi oddanými napřímo. Využity tedy byly metody samovýběru a sněhové koule.

Kritériem zařazení do výzkumu bylo mateřství ženy, tj. aby byla matkou alespoň jednoho dítěte a zároveň, aby tato žena byla zasvěcena v hnutí. Nebylo podmínkou, aby zasvěcení proběhlo ještě před narozením potomka, ale bylo podmínkou, aby se alespoň jedno z dětí respondentky narodilo v době, kdy ona sama již inklinovala k hnutí Hare Krišna. Podmínkou také bylo, aby respondentka aktuálně pocítovala afiliaci k hnutí.

2.2 Charakteristiky výzkumného souboru

Můj výzkumný soubor tvoří celkem sedm respondentek, a to ve věku 32 až 43 let. Počet dětí účastnic výzkumu se pohyboval od jednoho až po maximálně tři. Nejkratší doba od zasvěcení u respondentky činila jeden a půl roku a nejdelší doba byla sedmnáct let. Dvě respondentky hovoří slovenským jazykem, který je jejich rodnou řečí. Vzhledem k celkem nízkému počtu osob v hnutí v České republice a na Slovensku neuvádím přehledovou tabulku s údaji respondentek, abych zachovala jejich anonymitu.

2.3 Metoda získávání dat

K získání dat bylo využito metody polostrukturovaného interview. Tuto metodu pro svůj výzkum považuji za nejvhodnější, jelikož si myslím, že je díky ní možné vytěžit z rozhovoru maximum, a naplnit tak cíle tohoto výzkumu. Jak popisuje Miovský (2006, 159) „*dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného interview*“. Polostrukturované interview sestává z několika otázek, na které se dotazujeme všech zúčastněných respondentů, ale zároveň nám poskytuje možnost doptat se na nejasnosti nebo

specifika situace. Získaný materiál je díky této metodě autentičtější a rozhovor plyne přirozeněji. Mnou vytvořená struktura interview navazuje na výzkumné otázky a směřuje k jejich zodpovězení. Bylo vytvořeno několik verzí interview dle věku dětí, jejich počtu a pohlaví. Například u matek s více dětmi různého pohlaví mi přišlo vhodné se doptat na to, zda se výchova u různých dětí u těchto matek v něčem liší, což by nebyla logická otázka pro matky pouze s jedním dítětem. Zároveň otázky týkající se vzdělávání dětí musely být modifikovány pro matky s dětmi nižšího věku apod. Schéma interview je k nahlédnutí v přílohách této práce.

Před samotnou realizací výzkumu byl proveden jeden pilotní rozhovor, abych zjistila případné nedostatky stanovených otázek interview, či aby mohlo dojít k doplnění otázek atd. Pilotní rozhovor proběhl osobně a na jeho základě došlo k úpravě interview a vytvoření vícero jeho verzí. Pilotní rozhovor byl přepsán, ale není zahrnutý ve výsledné analýze.

Rozhovory, z nichž vychází výsledky mého výzkumu, byly realizovány v šesti případech videohovorem skrze Messenger platformy Meta (Facebook) a WhatsApp. Jeden rozhovor proběhl telefonicky z důvodu nutnosti pohybu respondentky po domě a nestabilního internetového pokrytí v rámci tohoto prostoru. Nejkratší rozhovor trval 31 minut a 27 sekund, přičemž respondentka využila ještě možnosti dodatečného doplnění informací k rozhovoru, a to v délce 3 minuty a 19 sekund. Nejdelší rozhovor trval 1 hodinu 31 minut a 20 sekund. Všechny respondentky měly možnost mě opakovaně kontaktovat a doplnit informace, které jim vyvstaly v mysli po skončení našeho rozhovoru. Jedna respondentka si předem vyžádala témata, kterých se rozhovor bude týkat, aby se mohla lépe připravit, protože se nepovažuje za zdatného řečníka. V tomto jí bylo vyhověno. U většiny respondentek byly někdy v průběhu rozhovoru přítomny i jejich děti.

2.4 Metoda analýzy dat

Ve svém výzkumu jsem pro analýzu získaných dat použila interpretativní fenomenologickou analýzu (IPA). Tato metoda vychází ze tří přístupů, a to z fenomenologie, hermeneutiky a idiografie, k čemuž se Smith a kolektiv (2009, 38) vyjadřují, že „*bez fenomenologie by zde nebylo nic k interpretaci, bez hermeneutiky by fenomén nebyl spatřen*“. IPA se soustředí především na pochopení žité zkušenosti člověka a její individuální a subjektivní stránky (Koutná Kostínková & Čermák, 2013). Výzkumník nesmí při interpretaci perspektivy jedince opomenout svou vlastní roli v tomto procesu, která je daná jeho vlastními zkušenostmi se světem a také interakcí mezi ním a respondentem (Smith,

2004). Tento přístup se nesnaží o hledání příčin zkoumaných jevů, ale o důkladné zkoumání dosud méně objasněných fenoménů (Giorgi, 2009). Během procesu interpretativní fenomenologické analýzy dochází k tzv. dvojité hermeneutice a využití hermeneutického kruhu, kdy „*se respondent snaží porozumět své zkušenosti s daným fenoménem, zároveň výzkumník se snaží porozumět tomu, jakým způsobem k tomuto porozumění respondent dospívá*“ (Koutná Kostínková & Čermák, 2013, 11). Pro tento přístup je vzhledem k jeho hloubce doporučován menší výzkumný soubor, ve studentských diplomových pracích by se mělo jednat přibližně o 3-6 respondentů (Smith et al., 2009). S přihlédnutím ke všem zmíněným charakteristikám se jevílo využití této metody pro můj výzkum jako nejvhodnější.

2.5 Reflexe pozice výzkumnice

S hnutím Hare Krišna a jeho členy jsem v kontaktu již přibližně dvanáct let, a to díky tomu, že jeden z mých blízkých rodinných příslušníků k hnutí konvertoval. Můj vztah k hnutí se proměňoval. Nejprve jsem k němu zastávala negativní postoj, ale postupem času, když jsem více poznala osoby, které jsou jeho součástí, se můj názor změnil v pozitivní. Do hnutí jsem nikdy neměla tendenci vstoupit a ani do budoucna to neplánuji. Zajímají mne východní filozofie, ale především z vědeckého hlediska, což vede k mému zájmu o hnutí. S postupujícím časem jsem si v hnutí všímala, že je v chrámu stále více dětí a stále více oddaných se tak stává rodiči, zatímco nepřestávají sloužit Krišnovi.

Zároveň se mnohé mně blízké ženy staly matkami, a tak bylo mateřství něco, co se stávalo čím dál tím častějším tématem konverzací, které jsem s lidmi vedla. Bavilo mě pozorovat, jak každá žena k dětem přistupuje jinak a prožívá své mateřství jiným způsobem, a jaké strategie tyto ženy využívají, aby se s touto svou rolí vyrovnaly. Fascinuje mě, jak naplno ženy tuto roli přijímají, a kolik toho svým dětem obětují. Sama do budoucna, pokud mi to okolnosti dovolí, mám také v plánu založit rodinu a stát se matkou.

Také jsem se setkala s tím, že se lidé často zhrozí, když jim řeknu, že někdo z mé rodiny je v hnutí Hare Krišna. Předsudky vůči tomuto minoritnímu náboženství jsou ve společnosti patrné, protože ačkoli je hnutí veřejnosti velmi otevřené, lidé o něm mají jen omezené informace. A ze zkušenosti také vím, že pokud se nějaké téma začne týkat dětí, je společnost ještě radikálnější. Proto bych v této práci ráda vyvrátila názor, že děti v hnutí (či jiných sektách) nějak trpí nebo strádají, jelikož jsem osobně nikdy ničemu takovému nebyla svědkem.

2.6 Postup analýzy dat

Nahrané rozhovory byly ručně přepsány. Některé jejich části se podařilo přepsat v aplikaci Microsoft Word skrze nástroj „Přepsat“. Automatické přepisy podlely manuální opravě. Části rozhovorů, které nesouvisely s prováděným interview jako například promluvy respondentek k dalším osobám přítomným během rozhovoru, nebyly přepisovány. Provedla jsem redukci prvního řádu, při které došlo k vynechání výplňkových a nadbytečných slov. Při redukci druhého řádu jsem odstranila části rozhovoru, které se již netýkaly probíraného tématu. Jednalo se především o závěrečné povídání s respondentkami. Rozhovory prováděné ve slovenštině byly přepsány česky se snahou zachovat v překladu vyznění a význam odpovědí respondentek.

Přepisy rozhovorů byly vytisknuty se širokým okrajem, tak aby bylo možno vpisovat poznámky a kódy. Nejprve jsem rozhovory několikrát procházela, označovala si podstatné části a psala si k nim poznámky. Během tohoto procesu se začaly vynořovat první kódy. Poté jsem kodovala samotný rozhovor, a to pomocí barevných fixů.

Při kódování prvního rozhovoru došlo k přiřazení konkrétní barev k některým opakujícím se a často se objevujícím tematickým celkům, kterými byly například *pocity matky*, *výchovné postupy* nebo *režim dne*. Jedna barva sloužila pro označení kódů, které nebylo možné nikam zařadit. Po takovéto analýze všech rozhovorů byly veškeré kódy přepsány do tabulek a následně vystřiženy, tak aby se s nimi dalo manipulovat. Související či stejné kódy vytvořily několik tematických trsů. Nezařaditelné kódy byly vyloučeny z analýzy. Výsledky tohoto postupu jsou prezentovány v kapitole Výsledky analýzy dat.

3 Etika výzkumu

Již v rámci pozvánky k výzkumu byly respondentky seznámeny s cílem výzkumného šetření a s faktem, že data budou anonymizována. Při prvním kontaktu, který ve všech případech probíhal skrze online zprávu, bylo zmíněno, že rozhovor bude nahráván a anonymizován. Před samotnou realizací rozhovoru byl respondentkám přečten informovaný souhlas, který byl z jejich strany stvrzen ústně. Tento souhlas byl poté nahrán v rámci nahrávky samotného rozhovoru. Celé znění informovaného souhlasu je součástí příloh této práce. V rámci informovaného souhlasu proběhlo představení výzkumnice, výzkumu jako takového, jeho cíle, dále objasnění metody získání dat. Podány byly informace o nahrávání rozhovoru a došlo k seznámení respondentek s jejich právem odstoupit od výzkumu, a to až do doby odevzdání této práce.

Respondentkám bylo umožněno vyjádřit se k podobě prezentovaných výsledku analýzy dat, a to jak u deskripce jejich konkrétního případu, tak u přímých citací vyskytujících se ve společné analýze. Této možnosti využilo šest ze sedmi respondentek a na základě toho došlo k drobným úpravám. Informace, které by mohly vést k bližší identifikaci respondentek, například jejich národnost nebo místo pobytu, byly vynechány. Pro označení účastnic jsem zvolila oslovení „mataji“, což znamená matka a náhodným generátorem jmen jsem vybrala následující ženská česká jména: Dana, Irena, Jitka, Kristýna, Lída, Pavla a Věra.

4 Výsledky analýzy dat

Tato kapitola si klade za cíl představit výsledky mého výzkumu. Nejprve jsou představeny jednotlivé kazuistiky respondentek tedy jejich osobní příběhy, tak jak vyplynuly z rozhovorů. Dále jsou prezentovány výsledky souhrnné analýzy získaných dat.

4.1 Deskripce jednotlivých případů

4.1.1 Mataji Dana

Mataji Dana začala inklinovat k hnutí před více než deseti lety. Zajímala se o východní filozofie, čímž se po čase dostala i ke knihám hnutí. Šla na přednášku do chrámu a velmi se jí to líbilo. Proto se rozhodla žít v chrámu mnišským životem. Zde poznala svého manžela. Zprvu o něm nepřemýšlela jako o potenciálním partnerovi, jelikož i on podstupoval brahmačárí výcvik, ale říkala si, že nějakého takového manžela by si přála. On se poté rozhodl změnit ašrám a žít rodinným životem a vybral si ji za manželku. Podstupovali roční zkušební dobu, ve které probírali své představy o společném životě. Nejprve měli svatbu na úřadě a poté Hare Krišna svatbu. Chtěli žít nějakou dobu manželským životem bez dětí. Po asi dvou nebo třech letech se oba shodli, že jsou připraveni na dítě a horoskop jim byl nakloněn. Poté se jim narodil syn, který je zatím Daniným jediným dítětem.

Jejich den začíná ranním programem. Žijí v malé komunitě a programy jsou společné. Někdy se Danin syn účastní již prvního – dřívějšího programu, po kterém jde znovu spát. Někdy spí až do druhého programu. Je to pro něj tak přirozené spát přibližně do šesti nebo sedmi hodin. Baví ho hudba, proto si program plný zpívání užívá. Dana to připisuje také tomu, že už když ho čekala, tak se účastnila programů a on to již „v bříšku“ vnímal. Po programu chodí ven a poznávají svět. Jejich den má svůj režim a jsou v něm jen drobné obměny. Mají takový jednoduchý styl života. Danin syn je velmi společenský, proto se stýkají nejen s oddanými v rámci komunity, ale také s lidmi mimo komunitu, včetně Daniny rodiny a také rodiny jejího manžela. Kontakt s oddanými je však nejintenzivnější. Synovi se zatím dle pokynů písemně věnuje převážně mataji. S manželem se však o výchově radí a on má jako otec se synem dobrý vztah.

Syn mataji Dany zatím nemusí absolvovat předškolní nebo školní vzdělávání. Do budoucna si Dana představuje, vzhledem k tomu, že v jejich komunitě je teď několik malých dětí, že budou praktikovat domácí vzdělávání společně s dalšími dětmi oddaných. Přijde jí

úžasné, že tady ta možnost je. Sama by to v dětství ocenila, proto tuto cestu chce zvolit i pro svého syna.

Ve výchově se inspiruje od ostatních oddaných matek, poslouchá přednášky na toto téma od odborníků z hnutí. Čerpá však také ze zdrojů mimo hnutí, např. od psychologů nebo ze stránky *Děti jsou taky lidi*. Ze všeho si bere něco, s čím souzní, a zároveň porovnává, zda je to v souladu s vědomím Krišny. Dana je matkou naplno, každodenně si se synem projevují lásku, věnuje mu čas i pozornost, což je přístup odlišný od toho, jak byla vychována ona sama. Přisuzuje to odlišné době. Vyjádření lásky pro ni spočívají ve fyzickém kontaktu, dlouho syna nosila v nosítku, často se objímají a pusinkují. Synovi také říká, že ho má ráda, a že je vděčná za to, že k nim takto přišel.

Tresty ve výchově Dana příliš nepoužívá. S fyzickými tresty nesouhlasí a ani se nikdy nikde nedočetla, že by byly nějak prospěšné, což podporuje její názor. Za určitou formu trestu považuje, když synovi něco nedovolí nebo mu něco vezme. Dělá to z toho důvodu, že by se mohlo například něco zničit, nebo není vhodný čas na nějakou aktivitu. Vždy o dané situaci se synem komunikuje, aby pochopil účel jejího jednání.

Dana se s manželem snaží syna vést k tomu, aby měl rád vše živé, aby byl dobrosrdečný a miloval boha. Jdou mu příkladem a doufají, že ho to inspiruje. Ukazují mu, že láska ke Krišnovi se rozvíjí ve službě a snaží se syna do této služby zahrnovat. Matají Dana by nerada, aby jednou byl sobecký. Nechce, aby byl svědkem nějakých jejích sporů s manželem, ale naopak aby vyrůstal v mírumilovném prostředí a věděl, že je normální se v něčem nepohodnout, ale zároveň umět přijít se omluvit. Nelíbilo by se jí, kdyby syn pil alkohol, byl promiskuitní nebo chodil na diskotéky. Také se jí nelíbí, že dnešní děti žijí hodně počítačem a různými videohrami a bude se to snažit u syna minimalizovat. Předpokládá, že tento názor by měla, i kdyby nebyla oddaná.

Kdyby se syn jednou rozhodl, že bhakti není jeho životní cestou, bylo by to Daně líto. Jako důvod uvedla, že sama může porovnat, co přináší život ve vědomí Krišny oproti „normálnímu“ životu. Syna by ale nezavrhl ani nic podobného. Stále by to byl její syn a měla by ho ráda.

Své mateřství Dana vnímá jako něco přirozeného, i když dříve děti nechtěla. Narození syna v ní probudilo spoustu pozitivních vlastností, především soucit. Dříve se vnímala jako větší sobec. Mateřství pro ni není vždy jednoduché, občas je to stres, ale přineslo jí to emocionální naplnění. Stres v mateřství pro ni plyne především ze

zodpovědnosti za někoho druhého. V roli matky pochopila, jak velkou sílu mají ženy ke zvládnání mnoha věcí. Přirozeně má teď méně času na sebe, než byla zvyklá, nebo než by chtěla, a zároveň nemá tolik času nad vším přemýšlet, což podle ní bývá příčinou nějakých „*depresí u žen*“, tudíž toto hodnotí jako přínos. I když rodičovství bylo zprvu náročné, soudí, že to jejich vztah s manželem utužilo a v otcovské roli ho vnímá jako starostlivějšího. Teď jsou rodina.

4.1.2 Mataji Irena

Irena již v období puberty narazila na knihy Šríly Prabhupády. Kupoval jí je tatínek, protože byla vášnivou čtenářkou. Tyto knihy jí dávaly smysl a odpovědi na její otázky. Svého nynějšího manžela poznala Irena přes kamarády, pocházeli ze stejné vesnice. Její manžel měl v té době také již povědomí o hnutí Hare Krišna na základě čtení knih.

Irena má se svým manželem tři dcery, všechny byly plánované. První z nich se narodila v době, kdy začali docházet na farmu. Tehdy ještě nebyli v manželství, protože to nepovažovali za nic důležitého. Ke svatbě došlo až během Irenina druhého těhotenství, kdy byl jejich kontakt s hnutím již intenzivní. Védská svatba vzhledem k tomu, že v té době nebyli zasvěcení a již spolu měli dvě děti, neproběhla mezi Irenou a jejím manželem vůbec.

Dvě mladší dcery má aktuálně Mataji Irena na domácím vzdělávání. Nejstarší dcera má za sebou již základní školu a aktuálně si ujasňuje své směřování, vybraná střední škola, na kterou nastoupila ji nevyhovovala. Jako jediná z Ireniných dětí byla vzdělávána nějakou dobu i na běžné základní škole, ale příliš jí to nevyhovovalo. Domácí vzdělávání v jejich rodině probíhá u nejmladší dcery i v komunitní škole v rámci společnosti oddaných, která funguje tak, že si maminky střídají děti ve výuce po dnech. Irena se na vzdělávání dětí také podílí. Prostřední Irenina dcera je ve studiu celkem samostatná a zvládá se učit sama. Ireninu pomoc potřebuje s matematikou, českým jazykem a angličtinou. Většinou se soustředí v daném období na jeden předmět a když jej dokončí, přesouvá se k dalšímu. V rámci školy probíhá ráno i společný duchovní program. Odpoledne se Irena věnuje domácnosti, především vaření. Někdy vaří na farmě nebo se věnuje práci, která má různou povahu. Jde o cateringy, někdy o doprovody žen k porodům nebo laktační poradenství. Děti jsou v té době v kroužcích nebo tráví čas s kamarády, někdy je nejmladší s Irenou a jdou například k někomu na návštěvu.

Výchova je především na Ireně. Její manžel má s dětmi kladný vztah, je jim vhodným mužským vzorem, ale času s nimi tráví spíše méně. Hodně pracuje a rodinu zajišťuje

finančně. Výchovná témata řeší mataji Irena s ním a také s ostatními matkami v hnutí. Velkou inspirací jsou jí písma, a především Šrímad Bhágavatam. Dále čerpá z knihy *Respektovat a být respektován*, ze stránky *Děti jsou taky lidi* a z *Nevýchovy*. Respekt, úcta a důvěra jsou v přístupu k dětem pro ni stěžejní, protože když toto člověk dětem dává, dostává se mu to i nazpět. Irena by byla nerada, kdyby tyto hodnoty ve vztahu s jejím dcerami byly jen jednostranné. Irena nevyužívá ve výchově tresty, spíše se snaží dětem vysvětlovat důsledky jejich chování. Pokud nesplnily něco, na čem se domluvily, tak je třeba nepustí ven, dokud to neudělají. Usiluje o to, aby její dcery přijímaly zodpovědnost za své činy a byly motivovány svým vlastním přesvědčením a nedělaly některé věci jen proto, že to ona po nich jako matka chce. Má pocit, že její dcery jsou bezproblémové a dá se s nimi vždy domluvit. Připisuje to jejich pohlaví a domnívá se, že výchova chlapců je složitější.

Lásku si mataji Irena s dcerami vyjadřují skrze fyzický kontakt, např. objímání, někdy i slovně, ačkoli se staršími dcerami je to už méně časté. Irena vnímá jako důkaz lásky, i když pro sebe navzájem něco udělají.

Mataji Irena reflektuje, že přístup k první dceři se lišil od přístupu k dalším dětem. Sama byla mladá a vnímala nejstarší dceru jako vyspělejší, než byla. Hodně se tím poučila. Své mateřství vnímá jako přirozenou věc. Je to určitá oběť, ale ne taková, že by člověk překračoval své hranice. Sama sebe jako matku hodnotí celkem kriticky, říká, že to není ani nejlepší ani nejhorší. Nicméně není nic, co by pro ni bylo na mateřství vyloženě těžké. Mateřství ji obohatilo v oblasti empatie, trpělivosti, tolerance i lásky. Díky svým dětem zažívá spoustu legrace. Zároveň jí mateřství zabránilo v nástupu na vysokou školu. S humorem dodává, že jí to taky stálo hodně peněz.

Irena se ze svých dcer snaží vychovat cudné, počestné, věrné a upřímné ženy. Jde o hodnoty, která vnímá u ženy jako nejdůležitější. Usiluje o to, aby jim v tom byla příkladem a oceňuje, že vzory takových žen potkávají neustále v rámci komunity oddaných. Nechtěla by, aby její dcery lhaly, byly pokrytecké a pyšné nebo falešné. Irena klade u dcer důraz na čtení písem a zpívání svatých jmen. Snaží se regulovat čas strávený s elektronikou.

Irena nezabraňuje svým dětem v kontaktu s lidmi mimo hnutí. Její dcery docházejí na různé zájmové kroužky, kde se setkávají s dětmi neoddaných. Věnují se také hodně hudbě a jezdí s kapelou na různé festivaly, kde také dochází ke kontaktu s osobami mimo hnutí. Několikrát do roka tráví čas i s babičkami a dalšími rodinnými příslušníky, mezi nimiž nejsou oddaní. Rodina životní styl Ireny a jejich dcer respektuje.

Mataji Irena popsala, že není jisté, že si její děti do budoucna vyberou cestu bhakti, ale že se s tím nedá nic moc dělat, vždy je to na nich. Snaží se za ně modlit a přeje jim, co nejvíce milosti oddaných, duchovních učitelů, Šríly Prabhupády i Krišny, aby zůstaly oddanými. Proto vede dcery k tomu, aby dělaly pěknou službu a těšilo je to. S postupujícím mateřstvím ale i hlubším poznáním se Irenin přístup ke službě vyvíjel. Na začátku měla pocit, že musí dělat víc služby, než dělá, a to i s dětmi. Nicméně časem pochopila, že už jen to, že vychovává své dcery ve vědomí Krišny je službou jemu.

4.1.3 Mataji Jitka

Mataji Jitku celý život zajímaly různé duchovní směry a před přibližně 11 lety se rozhodla navštívit farmu oddaných a jejich filozofie s ní souzněla. Proto začala více studovat literaturu a praktikovat. S bývalým partnerem se poznala přes přátele. Řešila si tehdy své osobní věci a vzdálila se od hnutí, nicméně k filozofii i bhakti stále tíhla. Jitka má jednoho syna a s jeho otcem již není ve vztahu. Manželství mezi nimi nebylo uzavřeno, její bývalý partner byl proti. I když v raném věku jejího dítěte žili i s partnerem mimo komunitu Hare Krišna, chtěla, aby její syn měl kontakt s oddanými. Když došlo k rozchodu Jitky a otce jejího syna, postupně se víc a víc sdružovala s oddanými, a nakonec se přestěhovala se synem do blízkosti farmy a přijala zasvěcení. Otec je se synem v kontaktu a tráví s ním čas.

Jitka vstává hodně brzo, nachystá si vše pro sebe i pro syna. Ten vstává před šestou hodinou, absolvuje ranní hygienu a poté vyráží na farmu. Jitky syn je vzděláván v rámci komunity na farmě. Jitka zvolila domácí vzdělávání ve skupince oddaných, jelikož byla alternativnímu školství vždy nakloněná. Pokud by viděla, že to z nějakého důvodu nefunguje, byla by otevřena i jiným možnostem. Dalším důvodem je, že vzdělávání v hnutí je zaměřeno i na duchovní nauku a budování charakteru, což ve státních školách chybí. Vzdělávání v komunitě probíhá tak, že oddané maminky se střídají po dnech ve výuce dětí. Ráno se všichni scházejí na farmě a absolvují ranní program a poté si děti odvádí maminka, která je má ten den na starosti. Když to zrovna není Jitka, kdo děti učí, tak se věnuje službě (Krišnovi), která je zároveň její prací, ačkoli to tak nerada nazývá. Nicméně jedná se o zdroj jejich obživy. Syna si v odpoledních hodinách Jitka vyzvedne a jedou domů. Tam si hrají, jdou na procházku, starají se o jejich malou zahrádku nebo se navštěvují s Jitčinou babičkou a maminkou. Každý den je trochu jiný, školní výuka neprobíhá v komunitě každý den a někdy vyučuje děti Jitka. To ovlivňuje průběh jejich dne. Někdy Jitka pracuje a syn je s ní v kanceláři. O víkendech společně vyráží na výlety nebo se sdružují s dalšími oddanými

děťmi. V neděli je na farmě duchovní program pro veřejnost a mataji Jitka se synem se podílejí na jeho přípravě.

Ačkoli v rodině Jitky nejsou další oddaní, stýká se s ní celkem intenzivně. Rodiče jí podporují a jsou velmi přízniví (naklonění vědomí Krišny). Jitka také nezabraňuje kontaktu syna s neoddanými dětmi a neoznačuje osoby mimo hnutí jako „*hrozné nebo něco takového*“. Na druhou stranu nemá potřebu brávat syna na veřejná hřiště, kde děti mluví sprostě a jejich maminky tam sedí a pokuřují. Ani jí osobně taková společnost není příjemná. Nejsilnější kontakt s dětmi mimo hnutí má její syn, když probíhají exkurze veřejnosti na farmě, kde dochází ke sdílení zkušeností oddaných a osob mimo hnutí. Jitka nechce svého syna „*zavírat do nějaké bubliny*.“

Ve výchově se mataji Jitka řídí selským rozumem, Šástrami a různými přednáškami osob z hnutí, jejich zkušenostmi a radami. Svůj přístup ve výchově označuje jako respektující. Snaží se o všem se synem komunikovat a reflektovat jeho potřeby. Přiznává, že občas není příliš trpělivá, a ne vždy reaguje, tak jak by si přála. Ale snaží se o vědomé rodičovství, a to tak že hodně reflektuje sama sebe a svá traumata a vnitřní „*bebíčka*“. Někdy je toho na ni příliš, což dle ní může být i tím, že je na syna sama. Mateřství ji nastavilo zrcadlo a sama sebe více poznala. Zároveň je to pro ni pocta, že může být zrovna se svým synem a být zrovna jemu průvodcem.

Lásku si se synem vyjadřují fyzickým kontaktem, hodně se mazlí a asi do tří let jej Jitka nosila v nosítku. Ze zdravotních důvodů nemohla syna kojit a trvalo nějakou dobu, než se s tím vyrovnala. Doufá, že si to vynahradili tím fyzickým kontaktem.

Fyzické tresty Jitka nepraktikuje. Ale párkrát syna plácla přes zadek. Někdy na něj křičí, ale ví, že to je o ní, že je toho na ni v tu chvíli moc. Pokud se se synem na něčem domluví, trvá na tom a dokud to syn nesplní nedovolí mu například hrát hry na telefonu nebo dát si sladkost. Syna nepovažuje za zlobivého, i když ji občas provokuje. Přijde jí to u dětí přirozené. Jitka si myslí, že není vhodné děti neregulovat a nechat je dělat všechno. Když něco není v pořádku, tak zasáhne.

Mataji Jitka by si přála, aby z jejího syna vyrostl empatický a dobrý člověk, který bude znát svou hodnotu a taky hodnotu ostatních. Chtěla by, aby byl oddaným, protože ví, jak to obohatilo její život, ale pochopila by kdyby se vydal jinou cestou. Nerada by, aby byl jeho život jednou naplňován alkoholem, návykovými látkami obecně, promiskuitou a hazardem. Nechtěla by, aby trávil čas v hospodách a přílišným hraním počítačových her.

Zatím u něj nejvíce rozvíjí aktivity spojené s duchovním životem a službou Krišnovi. Do budoucna by Jitka chtěla syna intenzivněji rozvíjet v hudbě a angličtině.

S narozením syna se prohloubil Jitčin vztah ke Krišnovi a začala brát službu více vážně, jelikož to považovala za cestu k tomu, aby byl z jejího syna jednou dobrý člověk. Zároveň jí syn klade spoustu otázek, a to ji motivuje víc studovat písma, aby mu mohla poskytovat kvalitní odpovědi. Chce jít svému synovi příkladem, což na ni vyvíjí tlak, aby službu „*neflákala*“. Svého syna považuje za největší dar, který od boha dostala. Cítí za něj velkou zodpovědnost. Vnímá to tak, že pro spoustu žen je mateřství dharmou, nějakou cestou, kterou je nutné projít a realizovat se v ní.

4.1.4 Mataji Kristýna

Mataji Kristýna je dcerou oddaných. Sama vyrůstala v hnutí téměř od narození. Život oddané si však vybrala sama na základě svých zkušeností. Chodila do „*normální*“ školy a zde zjistila, že se jí líbí, jak ji rodiče vychovali v porovnání s dětmi, které ve škole poznala. S přibývajícím věkem jí filozofie hnutí dávala čím dál tím větší smysl a potvrzovalo se jí, že když se bude řídit pokyny písem, tak se bude cítit lépe a bude mít „*čistější mysl*“. Během dospívání tedy přijala zasvěcení.

Manžela poznala Kristýna, když s rodinou dojížděli do jednoho centra na víkendové programy a vykonávat službu. Okouzil ji svým pozitivním laděním a častým úsměvem. Začali si tedy dopisovat, rok se seznamovali a poté se vzali. Na straně Kristýny úlohu autorit, které ke sňatku svolí, sehráli její rodiče. Ačkoli se obávali toho, že její nastávající nevyrůstal v hnutí jako ona, i přesto nakonec svolili. Ze strany Kristýnina manžela byl sňatek schválen autoritami, pokud s ním souhlasili její rodiče. Probíhala u nich standardní roční zkušební doba, během které dodržovali předepsané postupy, např. že se zprvu scházeli jen v přítomnosti někoho dalšího, nezůstávali u sebe přes noc apod. Nejprve byl uzavřen sňatek civilním obřadem a poté následovala védská svatba. Kristýna odjakživa věděla, že chce mít jednou děti, proto se ihned po sestěhování s manželem začali pokoušet o dítě a povedlo se. Aktuálně má mataji Kristýna tři děti.

S narozením poslední dcery došly Kristýně síly a dle svých slov vyhořela. Proto její aktuální život s dětmi vypadá trochu jinak, než tomu bývalo dříve. Přehodnotila své priority. Poté, co s dětmi vstanou, se nasnídají, umyjí se a věnují se nějaké meditaci, např. zpívání svatých jmen nebo si pustí Prabhupádu a mají takový ranní program. Poté si Kristýna hraje s dvěma mladšími dětmi a snaží se mezitím během dopoledne obstarat domácnost. Pouklízet

a navařit. Odpoledne tráví čas s dětmi venku nebo jdou na návštěvu k rodině. Jindy si zase hrají nebo Kristýna učí dcery například šít. Dříve učila nejstarší dceru doma, ale bylo to pro ni příliš náročné. Nebyl to jediný důvod, proč se takto rozhodli. Dříve fungovala v rámci komunity malotřídka pro děti oddaných vzdělávané doma, ale nakonec se nějak rozpadla a Kristýně přišlo, že když svou dceru učí sama doma, nerozvíjí tolik její ambice. Ačkoli dochází ve státní škole u dcery ke střetu s „*materialisty*“ mimo hnutí, považuje to mataji Kristýna za přínosné. Vidí v tom příležitost, že si dcera může snáze ujasnit, jakou cestou se v životě vydá. Ale zbytečně by tomuto „*boji*“, kdy se dítě musí rozhodovat, zda podlehnout tlaku spolužáků nebo si zachovat hodnoty oddaného, nechtěla vystavovat i mladší dcery. Proto pokud by se do budoucna zadařilo opět zavést režim společného domácího vzdělávání pro více dětí oddaných, pak by volila pro mladší dcery Kristýna tuto cestu.

Kristýna má pocit, že vlastním zapálením do služby trochu „*upálila*“ i svou nejstarší dceru. Proto jí aktuálně nechává prostor, aby se sama rozhodovala, například o tom, co chce nosit. Pokud jí to však přijde například již příliš vyzývavé, což není v hnutí považováno za vhodný oděv pro ženu, pak se snaží s dcerou vést otevřený rozhovor o její motivaci takové oblečení (ne)nosit.

Manžel se poté, co Kristýna zkolabovala, snaží být více doma a věnovat se dětem. Kristýně přijde, že i jemu to prospělo a není tolik přepracovaný. Hodnotí to tak, že mají teď doma „*idylku*“. Výchovné problémy řeší společně. Aktuálním tématem u jejich dětí je trávení času na telefonu a sociálních sítích. Kristýna má pocit, že člověk ztrácí kontrolu nad tím, co a kdo má vliv na jeho děti, pokud nějakým způsobem nereguluje čas strávený u obrazovky. Ohledně výchovy se dále mataji Kristýna radí se svou matkou a sestrou a také s další oddanou, která bydlí u nich ve vesnici a také má malé dítě. Své výchovné postupy přehodnotila poté, co si uvědomila, že byla na nejstarší dceru možná moc přísná a myslí si, že jí tím ublížila. Proto se teď více zajímá o téma výchovy a bere si to, co je jí blízké například z *Nevýchovy*, *Dovýchovy*, *Teorie typů* apod. S něčím souhlasí a s něčím ne, snaží se uplatnit svůj selský rozum. Často o tom debatuje i s manželem, protože ten má spíše přísnější představy o výchově dětí, ve které by uplatnil i fyzický trest. Kristýna párkrát již děti plácla, ale pak se o tom snaží vždy mluvit a nesouhlasí s tím, že si někdo skrze fyzické tresty vybijí na dětech svou frustraci nebo si tím ulevuje od stresu. Sama se snaží reflektovat své reakce a předcházet fyzickým trestům. Někdy využívá zabavení telefonu jako formu trestu. Vyžaduje, aby byly splněny povinnosti, třeba úklid a pak je možné, aby děti někam šly nebo byla nějaká zábava, protože dlouho dávala v některých věcech přílišnou svobodu

a je teď těžké s tím pracovat. Zároveň je Kristýna s tresty již opatrnější, aby dětem neublížovala. Co se týče praktikování, například vegetariánské stravy nebo džapování, tak se Kristýna snaží dcerám vysvětlovat důvod, proč je vhodné to dělat, ale do ničeho je netlačí, protože sama z dětství ví, že ne vždy jí tlak na to, aby praktikovala byl příjemný.

Lásku Kristýna vyjadřuje dětem slovně. Její dcery jsou hodně mazlivé, takže tímto způsobem si také dávají najevo, jak se mají rády. Kristýna se snaží s dětmi trávit čas, dělat jim radost, například tím, že jim něco upeče nebo koupí nějakou sladkost. Chce, aby její děti vnímaly, že jsou její priorita.

Bez svých dětí by mataji Kristýna nemohla žít. Mateřská role je pro ni plná zodpovědnosti a do určité míry je to i práce. Výchovu dětí vnímá jako službu Křišnovi, že pro něj vychovává „*hezke duše*“. Nic víc teď není důležité, děti jsou to hlavní. Kristýna vždy milovala být mámou, sledovat, jak její děti rostou a rozvíjí se. Je to pro ni naplňující. Uvědomila si to o to víc, poté co vyhořela a neměla nějakou dobu síly se o děti starat. To pro ni bylo peklo. Teď se snaží udržovat balanc, aby k tomu už nedošlo. Mateřství jí dalo smysl života a zaplnilo prázdnotu v jejím srdci láskou.

Důležité hodnoty, které by chtěla Kristýna svým dcerám předat, jsou nesobeckost, pokora, empatie. Usiluje o to, aby její děti věděly, v čem je ta pravá hodnota, že to není v materiálních věcech. Nepotřebuje, aby z jejích dětí byly oddané, ale přála by si, aby věděly, že za tím vším tady někdo stojí. Samozřejmě by ji mrzelo, kdyby jednou jedly maso a trávily svůj čas na diskotékách, ale ví, že si k tomu musí dojít samy a ona se snaží dělat maximum, proto aby se jim líbilo v Křišna vědomí. Kristýna klade důraz na tvořivé aktivity, čtení, hudbu nebo tanec. Nerada by, kdyby její dcery celé dny trávily na počítači, na telefonu nebo u televize. Přijde jí, že to v dětech „*zabíjí ambice a fantazii*“ a jsou potom jako „*zombíci*“ a žijí tak životy někoho jiného. Mataji Kristýna nezamezuje kontaktu svých dětí s lidmi mimo hnutí.

Předtím než se Kristýně narodily děti, tak nedodržovala striktně některá pravidla, například se stravovala v restauracích, což je něco, čemu se oddaní vyhýbají, protože věří, že jezením pokrmů přijímáme vědomí toho, kdo je připravil, což pokud jde o neoddaného kuchaře může být problematické. Když se jí narodily děti, tak pro ně chtěla čistější výchovu a začala striktněji dodržovat pokyny. Poté když vyhořela, tak přestala být tak „*fanatická*“, jak sama říká. Uvědomila si, co je opravdu důležité v oddané službě. Teď se snaží o nějakou rovnováhu v osobním i duchovním životě.

4.1.5 Mataji Lída

Lída se setkala s hnutím dávno před tím, než se k němu přidala. Nejprve koupila nějakou knížku od oddaného, ale přišla jí moc složitá. Později potkala oddané na harinámu (veřejném zpívání svatých jmen na ulici), ale impulz k tomu, aby se o hnutí začala víc zajímat, přišel až když jí o Krišnovi povídal jeden z jejích klientů. Tehdy si nakoupila Prabhupádovy knihy, začala je studovat a navštívila chrám. Poté už se přidala k hnutí naplno.

Manžela si dle svých slov Lída vymodlila. Měla od své autority z chrámu doporučení, aby se vdala. V té době však pro ni nebyl v hnutí žádný vhodný manžel. Začala se tedy modlit ke Krišnovi o manžela. Poté jela do zahraničí ku příležitosti narozenin jejího duchovního mistra. Tam se chodila modlit ke Šrílovi Prabhupádovi o manžela. Současně se tam její, tehdy ještě budoucí, manžel chodil modlit o manželku. Tou dobou o sobě ještě nevěděli. Až později si Lída všimla jednoho oddaného, a když jej poprvé potkala říkala si: „*Wow, co to je za osobu?*“. Začala tedy pátrat, o koho jde a pak během harinámu se s ním snažila navázat nějaký kontakt, aby si jí všimnul. Povedlo se jí zaujmout ho úsměvem, a tak se později přes dalšího oddaného spojili přes elektronickou komunikaci a nějakou dobu si dopisovali, než za svým manželem Lída jela a vzali se.

Hned po védské svatbě chtěli děti, neboť Lídin manžel je velmi rodinný typ. Ona se tak tehdy necítila, ale chtěla si ho vzít, proto souhlasila. Než byla mataji Lída v hnutí, tak děti nechtěla. Autoritou jí bylo vysvětleno, že je to pro ženu přirozené být matkou, i proto do toho šla. Stále to pro ni není jednoduchá úloha a trochu s touto svou rolí bojuje, ale bezpodmínečná láska jejich dětí jí to usnadňuje. S manželem mají aktuálně dvě děti, dívku a chlapce.

Čtyřikrát do týdne se Lída snaží, aby děti vstávaly již ve čtyři hodiny ráno a mohly se tak účastnit prvního chrámového programu. Lída někdy vstává již ve dvě hodiny ráno, aby se mohla věnovat duchovním věcem. Mataji Lída se věnuje službě v chrámu. Děti chodí spát už mezi čtvrtou a šestou hodinou večer vzhledem k brzkému vstávání. Pro Lídu je ranní program nejcennější, proto preferuje takovýto denní režim. O víkendu se dětem plně věnuje jejich otec, Lídin manžel. Soboty tráví Lída bez dětí službou v chrámu. V neděli pracuje a poté se celá rodina účastní programu v chrámu. Lídě to takto vyhovuje, cítí, že je potřeba být jeden den bez dětí.

Jedno z dětí chodí do školky, která funguje jako komunitní domácí vzdělávání mezi oddanými. Matky se střídají po dnech, v tom, kdo se bude dětem věnovat. Děti jsou

rozdělené podle věku. Odpoledne mají v rámci této školky a školy různé zájmové kroužky. Do budoucna chce Lída i pro mladší dítě zvolit tuto formu vzdělávání. Státní školky a školy pro ni nepřichází v úvahu.

Lída se snaží zajistit svým dětem pěkné dětství. Přála by si, aby se její děti cítily přirozeně v Krišna vědomí, a aby žily v této pravdě o tom, kdo je Nejvyšší pán, a jak to tady funguje, jaká je jejich podstata a úloha. Pokud by si jednou Lídiny děti zvolily život neoddaného, tak by ji to asi mrzelo. Usiluje o to, aby se její děti cítily užitečné a potřebné. Učí je soucitu s druhými a lásce k druhým a všemu živému. Její výchova směřuje k tomu, aby z dětí vyrostli čestní, poctiví a upřímní lidé. Dává jim svobodu ve volbě toho, co chtějí a nechtějí dělat, aby se necítily do ničeho nucené. Zároveň říká, že musí být nastaveny hranice. Toho dosahuje tím, že dětem různé situace vysvětluje. Někdy volí trest formou zákazu elektroniky nebo sladkého. Ve výjimečných případech děti lehce plácne. Lásku si vyjadřují obejmutím a takovými činy, které je navzájem potěší. Ve výchově dcery a syna zatím nedělá žádné cílené rozdíly. Nechtěla by, aby jednou její děti začaly jíst maso, to považuje za největší hřích. Uvítala by, kdyby děti do budoucna dodržovaly čtyři regulativní principy. Snaží se jim v tom všem jít i s manželem příkladem. Společnost s osobami mimo hnutí nevyhledávají, maximálně v rámci zpívání na ulici nebo když na program do chrámu dorazí veřejnost. Stýkají se s Lídinou rodinou a rodinou jejího manžela.

Na své mateřství pohlíží Lída jako na velkou zodpovědnost, která pramení z toho, že její úlohou je vychovat z dětí správné oddané pro Krišnu. Také je to pro ni velkou radostí, že má takové dva partáky do života. Díky nim je neustále ve společnosti oddaných. Někdy je pro ni těžké zůstat klidná nebo trpělivá, obzvlášť když je toho na ni moc a je unavená. Když to ale porovná s jinými matkami v hnutí, tak si ještě říká, že to má celkem „*v pohodě*“. Snaží se na to i přesto pracovat. Mateřství jí dalo větší disciplínu a řád a „*prohloubilo vážnost duchovního života*“, protože chce být nejlepším vzorem oddaného pro své děti. Nemůže říct, že by jí mateřství něco vzalo, protože všechno zlé je k něčemu dobré a všechny ztráty, které Lídě mateřství přinesly, byly prospěšné pro její duchovní pokrok. Hodně jí pomáhá to, že žijí v komunitě a s ostatními oddanými si pomáhají a vždy se podrží. Jsou jedna velká rodina.

4.1.6 Mataji Pavla

Pavla se dlouho zajímala o duchovno, jógu a různé alternativní životní směry, ale nic z toho jí příliš nedávalo smysl. Až poté šla na buddhistický festival, kde jí jedna stará známá rekla o vědomí Krišny. To Pavlu zajímalo, tak jela do jednoho Hare Krišna centra a tam se

jí všechno líbilo. Proto se rozhodla k hnutí přidat a žít v chrámu v celibátu. Vždy ale přirozeně cítila, že by jednou chtěla rodinu.

Svého budoucího manžela poznala v jedné komunitě při farmě. I on byl tehdy brahmačáří, ale Pavla se mu zalíbila, a tak přes své a její autority domluvili, že to spolu zkusí. Nejprve si však museli nechat udělat horoskop. Jeden jim nevyšel příliš příznivě a druhý byl naopak pozitivní, tak po asi dvou letech do manželství šli. Před tím měli zkušební dobu, během níž spolu dělali službu Krišnovi, chodili na sankirtan a podobně. Pavlin manžel také věděl, že chce děti. Ona by do sňatku nešla, pokud by věděla, že z něj nevzejdou děti. Zprvu bylo jejich manželství hezké, ale poté se situace změnila a aktuálně je Pavla rozvedená a na syna je sama.

Po snídani a ranní hygieně je Pavlin syn do dvanácti hodin ve školce, která funguje v rámci komunity oddaných. Dva dny v týdnu tam pobývá sám a dva dny má děti na starost Pavla, takže jsou spolu. Na ranní program aktuálně nemá prostor, protože bydlí v domečku, který je potřeba vytápět, což ji ráno zaměstnává. Ve volném čase procvičuje mataji se synem logopedii nebo si její syn hraje se sousedem.

Přibližně jednou za měsíc a půl se Pavlin syn vídá se svým otcem. Výchovné otázky spolu jako rodiče neřeší, jelikož bývalý manžel nemá k mataji aktuálně příliš dobrý vztah. Výchovu tedy Pavla konzultuje s ostatními oddanými matkami nebo s jednou starší oddanou, která má letité zkušenosti s prací s dětmi. Inspiraci v přístupu ke svému synovi čerpá Pavla také ze stránky *Děti jsou taky lidi*. Je jí blízký respektující přístup. Často se snaží pochopit synovo chování a reakce. Příspěvky ze zmiňované stránky ji pomáhají se uklidnit, když ji něco ve výchově rozruší. Když byla Pavla dítě, rodiče ji bili a ona nikdy nechápala, co se to děje. Proto nechce používat fyzické tresty u syna. Parkrát ho plácla, ale nemělo to efekt. Poté narazila na *Nevýchovu* a její autorce napsala email. V odpovědi se dozvěděla, že když syn zlobí, má mu projevít více lásky. To jí pomohlo. Neumí být ve výchově tvrdá, proto nevyužívá tresty. Maximálně vyhrožuje například tím, že synovi nedovolí sladkosti, ale stejně to nedodrží.

Vztah se synem má mataji Pavla hodně kontaktní. Pořád spolu spí v jedné posteli, jelikož syn měl dřív problém se spánkem a noční můry. Společný spánek mu na to pomáhá. Pavla zlepšení připisuje také tomu, že ona sama se léčí u jednoho oddaného. Syna zároveň v jeho čtyřech letech kojí před spaním a dlouho ho nosila v šátku. Lásku si krom fyzického kontaktu vyjadřují i slovy.

Mataji Pavla si přeje, aby její syn pokračoval v komunitní formě vzdělávání s oddanými až do deváté třídy. Poté budou asi muset zvolit státní střední školu, protože oddaní zatím ve středním stupni vzdělávání neučí. Pro ni samotnou byla v dětství škola náročná, využívala doučování, protože na věci potřebovala více času. I u syna pozoruje, že mu věci déle trvají, a přijde jí, že v běžné škole by neměl takový individuální přístup. Přijde jí, že se v menší skupině syn více rozvíjí a rychleji nasává informace „jako houba“.

Pro Pavlu je těžké, že je na syna sama a musí být mámou i tátou zároveň. Myslí si, že nepřítomnost otce jejího syna znejišťuje a prohlubuje jeho závislost na ní jako na matce. I ona by to vnímala jako emoční podporu. Byla by také ráda, kdyby jí někdo pomohl s věcmi okolo domu, nebo kdyby mohli společně vyrazit někam na výlet. Své mateřství vnímá jako důležitou roli, kdy vychovává duši, která patří Krišnovi. Zároveň popisuje svou připoutanost k synovi a lásku k němu. Občas si říká, že by pro syna mohla dělat ještě víc, ale musí se věnovat službě a práci kolem domu. S těžkostmi jí pomáhá komunita oddaných matek a celkově jí farma dobíjí pozitivní energií a nadšením. Za syna cítí Pavla velkou zodpovědnost, ale taky to v ní probudilo velkou lásku. Mateřství jí vzalo kus volného času.

Mataji Pavla se snaží, aby syn vnímal vědomí Krišny pozitivně. Aby měl hezké dětství. Snaží se u něj rozvíjet nesobeckost, ohleduplnost a laskavost. Usiluje o to, aby mu v tom šla příkladem. Dává mu svou lásku a tím podporuje jeho důvěru ve světě oddaných a jeho jistotu. Nechtěla by, aby ve vyšším věku pil alkohol nebo bral drogy. Doufá, že tím, že má kamarády mezi oddanými, tak jej nebudou takové aktivity lákat. Obecně se snaží vyhledávat společnost hlavně oddaných, ale stýkají se i se známými a rodinou mimo hnutí, především s babičkami. A to i přesto že zprvu, když se Pavla k hnutí přidala, jí bylo vštěpováno, že scházet se s lidmi mimo hnutí není vhodné. Sama však časem poznala, že vztahy s lidmi jsou důležité, i když jde o neoddané. Její maminka je hnutí nakloněná a respektuje jejich životní styl se synem.

Kdyby se Pavlin syn jednou rozhodl, že nebude žít ve vědomí Krišny, tak by to respektovala a netlačila by jej do toho. Ale nepředpokládá, že by k tomu mělo dojít, jelikož její duchovní učitel (guru maharádž) předpověděl synovi budoucnost „*pěkného oddaného*“. Sama mataji říká, že díky synovi lépe poznala Krišnovy dětské zábavy, o kterých si společně čtou v knihách.

4.1.7 Mataji Věra

Věra se do hnutí přidala přibližně před dvaceti lety. Již dříve hledala odpovědi na své otázky týkající se podstaty a smyslu života. Poté se k ní dostala Bhagavadgíta a přišla poprvé do chrámu a následně nastoupila do výcviku v oddané službě. V chrámu se poznala s budoucím manželem a na jeho popud se dali dohromady. Podstupovali společně zkušební období. Nejprve měli svatbu na úřadě a za nějakou dobu měli vaišnavskou svatbu, tzv. viváhu. Po několika letech v manželství se rozhodli, že chtějí mít dítě. To, že chtějí děti probírali již v rámci předmanželského zkušebního období. Věra vždy chtěla velkou rodinu a hodně dětí. Zatím má s manželem jednoho syna, ale chtěla by další dítě.

Věra vstává brzo, aby připravila vše manželovi do práce. Syna nechává spát déle, tak jak to potřebuje. Ráno dá synovi snídani a nechá jej vykonat ranní hygienu. Poté mají společný dopolední program zasvěcený službě Krišnovi. Věra je však benevolentní a netlačí na syna, nechává ho si při programu hrát. Poté se věnují školním záležitostem, jelikož syna vzdělává doma. Po obědě se Věra věnuje domácnosti a syn má volný program, který většinou tráví venku. Někdy jdou společně na procházku. Mezitím všim si Věra odčentuje svých šestnáct kol. Syn čentuje jedno kolo denně, ale není k tomu nucen ráno. Pokud se mu však nechce dopoledne, Věra se mu s tím snaží pomoci, například se spolu jdou projít s přitom společně čentují. Večer se vrací její manžel z práce, dá si večerí a věnuje se synovi. Před spaním čtou rodiče synovi knížky, většinou jde o knížky s Krišnou, ale někdy také o „normální“ knihy z knihovny. Věra by ocenila, kdyby jí manžel ještě více pomohl se synem, ale chápe, že má náročnou práci a nezbývá mu na to tolik energie. Výchovné otázky spolu probírají.

Věřin syn chodil chvíli do standardní školky, jelikož se mu tam líbilo a bylo tam vstřícné vedení. Do školy jej však nedala, protože z vlastní zkušenosti se školou usoudila, že by tam syn nedostal dostatek prostoru se rozvíjet. Problémem by bylo také dojíždění a také to, že by si musel nosit vlastní stravu, což ne každá škola toleruje. Roli hrálo i to, že její syn do školy nechtěl. Mají spolu silnou vazbu a jsou zvyklí být hodně spolu. Věra syna kojila až do jeho pěti let, přišlo jí to přirozené. Ve výchově se obecně řídí svým mateřským instinktem, ale není striktně proti moderním věcem. Čerpá informace také z literatury hnutí a inspiruje se matkami v Šástrách. Zároveň jí přijde, že se nedá na 100 % řídit Šástrami, protože podmínky jsou v dnešní době již jiné. Nesouzní s tím, aby bylo dítěti umožněno

dělat si, co chce, ale zároveň je toho názoru, že každé dítě je individualita a je potřeba mu dát nějaký prostor. Mělo by však také čas od času vystoupit ze své komfortní zóny.

Občas využívá různé formy trestu. Fyzický trest také vyzkoušela, ale přišlo jí, že syn nechápe jeho pointu a je z toho jen smutný, proto od toho upustila. Často volí zákaz telefonu nebo pohádek. Lásku si vyjadřují obejmutím i slovně.

Být matkou je pro ni naplněním určité přirozenosti tohoto těla, jak fyzicky tak emocionálně. Těžká pro ni je práce s očekáváním a následnou realitou ohledně toho, jak se dítě chová či reaguje. Chtěla by, aby ze syna vyrostl dobrý člověk, aby neubližoval druhým a byl zodpovědný ke svému poslání. Přála by si, aby z něj byl oddaný, ale ví, že si na to musí přijít sám. Kdyby z něj nebyl oddaný, byla by možná zklamaná, ale časem by to přijala. Nechtěla by, aby byl sobcem a měl by mít kritické myšlení, aby se nenechal někým „zlanarit“. Věra vede syna ke službě Krišnovi, k intelektuálním aktivitám jako je například čtení a také k pohybu.

Mataji Věra nezabraňuje synovi kontaktu s neoddanými. Během školního roku jsou v intenzivnějším kontaktu s osobami a dětmi mimo hnutí. V létě se více sdružují s oddanými. Věřin vztah ke Krišnovi a učení hnutí se mateřstvím nezměnil, ale musela s příchodem syna polevit v některých věcech ve službě. Z výcviku z chrámu byli oba s manželem zvyklí velmi striktně praktikovat, ale po narození syna museli trochu polevit a ubrat ze svých nároků.

Mataji Věra popsala, že jí mateřství dalo empatii a celkově citlivost. Dokáže teď lépe pochopit lidské chování a také se snadněji dojde. Vnímá to pozitivně. Mateřství jí vzalo především uspořádanost a čas pro sebe.

4.2 Výsledky souhrnné analýzy

Ze struktury stanoveného interview bylo již předem zřejmé, že dojde ke zmapování některých konkrétních oblastí života spojených s výchovou dětí a mateřstvím. V rozhovorech se však nezávisle na sobě vyskytla také témata, která nebyla dotazována. Tato kapitola si klade za cíl prezentaci všech vyvstalých i cíleně mapovaných témat.

Duchovní život matek

Jedna otázka rozhovoru směřovala přímo ke změnám vztahu ke Krišnovi a k filozofii hnutí po narození dítěte. U některých respondentek nebylo referováno o pociťovaných změnách (mataji Pavla, Věra, Irena, Lída a Kristýna), u jiných bylo popisováno **prohloubení vztahu**

ke Krišnovi (mataji Dana a Jitka). U Jitky to bylo především okolnostmi, jelikož v té době nebyla naplno součástí hnutí, její rodinná situace byla složitá a ona chtěla to nejlepší pro své dítě. Proto se začala intenzivněji modlit k bohu, aby jí „*ukázal kudy v životě jít*“. Dana říká, že se na Krišnu obrací a „*nespoléhá jen na své síly*“.

Ačkoli některé matky nepociťovaly změnu na prožitkové úrovni, tak zaznamenaly **změnu v přístupu ke službě**. Mateřství jim vzalo čas, který dříve mohly více intenzivně věnovat službě Krišnovi. Jejich život se musel přizpůsobit dětem. Například mataji Věra se k tomu vyjádřila následovně: „*V některých věcech jednoduše bylo nutno polevit, protože jsem to časově nestíhala. A taky jen s tím dítětem doma se nedá držet ten standard, co v chrámu... Třeba sadhana, tj. vstávání přesně a všechno na čas*“.

Mataji Irena a Kristýna vysvětlily, že změna v jejich duchovní praxi nepřišla závisle na narození dětí, ale že se jejich přístup ke službě vyvíjel spíše s **přibývajícimi zkušenostmi**, které plynuly z mateřské role. V případě Ireny hrálo roli také to, že první dcera se jí narodila přibližně ve stejné době, kdy se začala mataji více angažovat v hnutí, tudíž postupem času více pronikala do filozofie a životního stylu bhakti. Pociťovala tlak dělat hodně služby třeba i na úkor dětí, pak ale přišlo pochopení. Říká k tomu: „*Takže do toho jsem musela nějak dospět, protože za začátku byla ta komunita taková trošku nezralá, protože tady nemělo moc lidí děti, když jsme přišli... A nikdo mi neřekl, že ta služba pro Krišnu je plnohodnotná tím, že se starám o ty děti*“.

U mataji Kristýny změna nenastala s prvním dítětem, ale až se třetí dcerou, jejíž narození způsobilo Kristýnino „*vyhoření*“, ke kterému vedl její předchozí „*fanatismus*“. Touto zkušeností dospěla ve vztahu ke službě k závěru, že „*na tomhle vůbec nezáleží, co máme na sobě, co jíme a podobně, ale záleží na tom, co máme v srdci a v mysli*“.

I když většina mataji referovala o tom, že má **na službu méně času**, tak se u nich často projevila snaha dělat vykonávanou službu, co nejlépe. A to z toho důvodu, aby zajistily svým dětem „*čistější výchovu*“ (mataji Kristýna), „*kvalitní odpovědi*“ na filozofické otázky dítěte (mataji Jitka) a také **dobrý vzor**. K tomu mataji Lída doplňuje: „*protože to není jenom o mně, ale o těch dětech, protože už si nemůžu říct, že nevstanu, že dneska budu ležet do dvanácti*.“ Mataji Pavla popsala, že díky čtení dětských knih o Krišnovi svému synovi sama „*lépe poznala Krišnovy dětské zábavy*“.

Nejčastěji tedy mateřství v kontextu vztahu ke Krišnovi a jemu oddané službě vede u matek k úbytku času na službu; prohloubení vztahu ke Krišnovi jakožto opoře; a k motivaci vykonávat službu kvalitněji, aby to bylo inspirací dětem.

Duchovní život dětí

Jak již bylo zmíněno výše, matky usilují o to, aby byly svým dětem **dobrým vzorem v oddané službě**. V rámci jejich výchovy dochází u dětí ke kultivaci takových vlastností, hodnot a aktivit, které jsou **spojené s životním stylem bhakti a spiritualitou**. Matky usilují o to, aby děti měly „*poznání o karmě*“ (mataji Irena), aby „*nebyly materialisti*“ a „*věděly, že za tím tady někdo je*“ (mataji Kristýna), aby „*miloval boha*“ (mataji Dana) a aby „*žily v pravdě*“ o tom „*co je duchovní svět, co je hmotný svět a kdo je Nejvyšší pán*“ (mataji Lída). Také si přejí, aby děti dodržovaly i v budoucím životě **regulativní principy** (mataji Lída, Dana, Jitka, Pavla), z nichž byla všemi matkami nejčastěji konkrétně zmiňována regulace týkající se jezení masa. Mataji Lída nevegetariánské stravování popisuje jako „*největší hřích*“. Mataji Kristýna o **vegetariánství** říká, že je pro děti **přirozené**. Často bylo také vedle vegetariánství nejčastěji zmiňováno **nenásilí** jakožto žádoucí hodnota v životě, s nímž se pojí „*láska ke zvířatům*“ a „*soucit k živým bytostem*“ (např. mataji Lída). Většina matek (Pavla, Věra, Dana a Kristýna) uvádělo jako nežádoucí vlastnost, kterou by u dítěte nerady viděly, **sobeckost**. Mataji Jitka ji přímo nezmiňovala, ale popsala, že by byla ráda, aby její syn měl „*pěkný charakter, aby se dokázal vcítit do ostatních, aby dokázal pomáhat ostatním*“. Konkrétně Jitka ještě usiluje o to, aby měl syn „*zdravé sebevědomí. Aby věděl, jakou má hodnotu, ale aby také věděl, jakou hodnotu mají ostatní*“. Dodává k tomu, že to vychází i z jejich filozofie, podle které jsou si všechny duše rovny, jen třeba aktuálně žijí jiné životy.

Téměř všechny mataji uvedly, že by považovaly za ideální, aby si jejich děti do budoucna **zvolily životní styl oddaného** a setrvaly v hnutí. Říkaly však také, že vědí, že je možné, že k tomu nedojde, což demonstuje Irenina odpověď: „*Tak jako jsme si vybrali, že chceme Krišna vědomí, tak ty děti taky mají na výběr. Záleží to na úrovni toho poznání, kterou dostanou a úrovni té duchovní inteligence. Na základě ní se potom člověk rozhoduje, co vlastně chce, kam tu mysl pustí, za čím půjde...*“.

Některé matky vyjadřovaly, že by je to, kdyby si děti nezvolily cestu bhakti, **mrzelo** (mataji Lída), nebo by jim to bylo **líto** (Dana). Jiné by se zamýšlely nad sebou nebo by to dokonce považovaly za **vlastní selhání** (mataji Věra). Předpokládaly ale, že by své děti kvůli tomu **nezavrhlly**. Často se dále v rozhovoru dostaly k tomu, že ve své výchově nesměřují

primárně k tomu, aby z jejich dětí vyrostli oddaní, ale že jim jde především o to, aby z nich byli jednou **dobří a slušní lidé** (např. mataji Věra a Jitka), aby vedli „*spořádaný život*“ (mataji Dana), nebo aby byly děti šťastné a spokojené (mataji Kristýna). K pojmu „dobrý člověk“ se matkám pojily nejrůznější kladné vlastnosti jako třeba **empatie, čestnost, upřímnost, poctivost, laskavost, ohleduplnost, dobrosrdečnost, pokora**, u dívek pak jmenovitě **cudnost**. Irena uvedla, že si přeje, aby její dcery dokázaly nést **zodpovědnost za své činy**. Mataji by naopak nerady viděly své děti někde na **diskotékách a v hospodách pod vlivem omamných látek**. Matky také často popisovaly, že nechávají volbu budoucího směřování na dětech (např. mataji Pavla), že se děti v budoucnu budou **moci samy rozhodnout**, zda chtějí být oddanými. Mataji Kristýna k tomu řekla, že „*udělám to nejlepší, co pro ně můžu, že jim to budu vysvětlovat a zbytek je na nich*“. Obdobně k tomu přistupuje i mataji Jitka, aby si jednou nemusela vyčítat, že v tomto směru něco zanedbala. Často respondentky svou touhu po tom, aby jejich děti zůstaly oddanými odůvodňovaly tím, že samy **znají ten rozdíl** mezi životem v hnutí a mimo něj, a že aktivity, kterým se věnovaly před konverzí nepřinášejí dlouhodobé uspokojení tak, jako je tomu u aktivit spojených se službou Křišnovi.

Kromě toho, že jdou dětem vlastním příkladem, tak také dětem předkládají **vzory** z řad dalších oddaných nebo literatury hnutí. Některé zmiňovaly vykonávané **rituály** při zplození, jejichž cílem je zajistit dítěti **povznesenou duši a čistou mysl**.

Aktivity a denní režim

S duchovním životem v hnutí souvisí i průběh dne. Ačkoli některé respondentky referovaly o nutnosti **přizpůsobit denní režim dětem**, tak se u většiny objevuje snaha o dodržování nějakého řádu dne a pravidel, která bývají spjata s životem oddaných. Mataji samotné **vstávají velmi brzo** a některé nechávají spát tak, jak potřebují (např. Věra, Dana), u jiných vstávají brzy i děti (Jitka, Lída). Nejstriktnější v tomto ohledu je mataji Lída, která se snaží, aby děti čtyřikrát do týdne vstávaly ve čtyři hodiny, aby se mohli všichni společně **účastnit prvního programu** v komunitě. Ostatní matky buďto tento program provádějí doma po probuzení rodiny, nebo se účastní v komunitě druhého programu, který v některých případech probíhá v rámci společného vzdělávání dětí (více o tomto tématu dále v textu). Mataji Dana popsala, že „*tím, že bydlíme v komunitě, tak míváme ranní programy, takže se někdy stane, že vstane (syn) o půl páté, jdeme zpívat, potom jdeme zase spát, máme druhý*

program, zase zpíváme.“ a také „když je unavený, tak jde až na ten druhý program. To je pro něj přirozené, že okolo šesté, sedmé se vzbudí“.

Po probuzení se většinou matky s dětmi, krom ranního duchovního programu, věnují **ranní hygieně a snídani**. Poté u mnohých přichází čas **vzdělávání** a/nebo **práce v domácnosti**. Mataji (např. Kristýna, Dana) s menšími dětmi si s nimi hrají nebo jdou ven na hřiště, nebo se projít. Což bývá často náplní společného času v odpoledních hodinách u téměř všech matek. V některých případech bylo referováno o **zájmových kroužcích dětí**, a to jak v rámci komunity, tak mimo hnutí. Jitka zase například uvedla, že její syn bývá někdy odpoledne v **družině**, zatímco ona pracuje. Matky, které žijí s dětmi poblíž komunity, tak tráví mnoho času na krišňáckých farmách nebo v chrámu obecně. To dokládá například popis rodiny mataji Lídy jejími slovy *„my jsme takový pořád v chrámu“*.

Co se týče aktivit, ke kterým mataji své děti vedou, tak byly často zmiňovány věci **přímo související se službou Krišnovi**. Mnohé matky (mataji Pavla, Irena, Jitka, Věra) kladou důraz na intelektuální činnosti jako je **čtení knih**. Nejčastěji jde o literaturu hnutí určenou pro děti, ale někdy také o knihy mimo hnutí. Často bylo respondentkami v rozhovorech zmiňováno, že jejich děti mají blízko k **hudbě**, u některých (např. Irena) jsou děti dokonce součástí kirtánové dětské skupiny, která i veřejně vystupuje. Hudba přímo souvisí s oddanou službou, protože zpívání svatých Krišnových jmen je považováno za prospěšné. Zpívání kirtánu je něco, čeho jsou děti oddaných matek velmi často součástí. Děti oddaných matek jsou zahrnovány obecně do služby Krišnovi, mataji Jitka uvádí například, že *„společně koupeme božstva, věnujeme se kázání.“* a dále *„Je to náš každodenní život pořád, od rána do večera“*. Krom vyloženě zpívání svatých jmen, se mahámantra také pronáší s růžencem (džapa), a to se nazývá chantování (čentování). V rozhovoru jej jako aktivitu, které se se synem věnuje, zmínila jen mataji Věra.

Mataji Jitka popsala, že by se do budoucna chtěla zaměřit u syna ještě na rozvíjení **anglického jazyka**. Kristýna popisuje, že jí osobně jsou blízké **tvořivé a kreativní aktivity**, a protože baví i její děti, tak se jim společně věnují. Sama se dřív věnovala indickému **tanci**, takže i tělesně děti rozvíjí v této oblasti. Mataji Věra také dbá u svého syna na dostatek **pohybu** a celkově říká, že *„zároveň se snažíme, aby to, co ho bude bavit, tak aby se to naučil využít ve službě Krišnovi, ve službě oddaným, a tímto aby spojil to duchovní s tím materiálním.“* I přesto, že se tedy mataji zaměřují na konkrétní aktivity, které považují za

přínosné pro duchovní život dítěte, tak je jejich potomkům dána **možnost volby zájmů** a toho čemu se budou věnovat, pokud to není v přímém rozporu s hodnotami filozofie hnutí.

Zároveň se často v rozhovorech opakovalo téma **elektroniky** jako například televize, telefon nebo počítač. Mataji, které toto téma zmiňovaly referovaly o tom, že se čas, který jejich děti tráví u obrazovek, **snaží redukovat**. Mataji Věra se snaží, aby hry, které její syn hraje, měly alespoň nějaký **edukativní přínos**. Mataji Kristýně přijde, že příliš mnoho elektroniky „*ničí všechno dobrý v dětech, fantazii, ambice a všechno. Ty děti jsou potom takový mrtvý, mumie, zombíci*“.

Lidé v komunitě a mimo ni

Šest ze sedmi respondentek žije v rámci nebo v těsné blízkosti **komunity** (tzn. chrámového centra nebo farmy). Některé mataji (např. Jitka, Pavla, Lída) se kvůli tomu i **přestěhovaly**, aby to měli k ostatním oddaným blíže. Nejčastěji uváděným důvodem byla **společnost dalších oddaných**, a to jak pro ně samotné, tak pro jejich děti. Dalším důvodem byla možnost **společného vzdělávání jejich dětí** s dalšími dětmi oddaných. Mataji Pavla popsala své dojmy ze života komunity následovně: „*že jsou tady matičky hodné, to mi pomáhá, že když potřebuji s něčím pomoci, tak mi to pomůžou. Hodně mě to inspiruje a dodává mi to pozitivní energii, a tak i ty kravičky a celá atmosféra. Je to moc hezký tady.*“. V podobném duchu se vyjádřila i Lída, když řekla: „*To, co se mi na tom líbí a co mi všechno usnadňuje je, že v komunitě máme ty stejné hodnoty a cíle ... Vždycky jsme tu pro sebe a jsme jako jedna velká rodina a můžeme se na sebe spolehnout*“. Z těchto výroků, ale i dalších, které byly v rámci rozhovorů s dalšími matkami realizovány, vyplývá, že komunita funguje pro oddané matky jako **podpůrná síť**. Pro všechny respondentky jsou ostatní matky z hnutí nebo obecně starší zkušenější oddaní jedním z hlavních **zdrojů**, se kterým konzultují svou výchovu a přístup k dětem.

Co se týká osob mimo hnutí, tak žádná z mataji **nezabraňuje kontaktu svých dětí s neoddanými**. Nejčastěji se jedná o styky v rámci primárních rodin matek nebo jejich manželů. U všech respondentek do jisté míry zaznělo, že rodina je hnutí **příznivá**, že jsou například vegetariáni nebo čtou literaturu hnutí apod. Kontakt s neoddanými mají děti také v rámci zájmových kroužků či se sousedy nebo s dětmi na hřišti a jiných navštěvovaných veřejných místech. Jitka se o kontaktu s lidmi mimo hnutí vyjádřila takto: „*Pro mě obecně*

je problém v tom chování. Jakože nepotřebuju sedět někde na hřišti, kde běhají děti a mluví tam sprostě, sedí tam maminky s cigaretama. Upřímně nemám touhu, aby tam trávil čas. Ale není to o tom, že bych říkala „vyhýbej se jim, ti jsou hrozný“. Mataji Lída zase popsala, že společnost neoddaných nevyhledávají, a že „to stačí v obchodě, tam se dá vidět dost věcí, už jenom z reklam, aby něco slyšeli, takže tam je nečeká nic pěknýho“. U některých dětí oddaných také dochází nebo docházelo ke kontaktu s dětmi mimo hnutí v rámci předškolní a školní docházky, čímž navazují k následujícímu tématu.

Vzdělávání

Jak již bylo zmíněno, u dětí většiny respondentek probíhá **vzdělávání domácí formou**. Výjimkou je syn mataji Dany, který v době konání rozhovoru nedosáhl ani předškolního věku. Až tento věk nastane, tak by si Dana pro syna přála domácí vzdělávání v rámci jejich **komunity** i s dalšími dětmi. Dále nejstarší dcera mataji Kristýny je aktuálně vzdělávána v **běžné státní škole**, ale dříve u ní také probíhalo domácí vzdělávání, které by do budoucna respondentka preferovala v **komunitní formě** u svých mladších dcer. Věra, jelikož s rodinou žije dále od komunity, učí svého syna **doma sama**. Děti mataji Lídy, Pavly, Jitky, Ireny jsou vzdělávány v rámci **komunity** oddaných. Tato forma školy není nijak zaštitěna chrámem, ale organizují si ji rodiče sami s tím, že v učení se střídají po jednotlivých dnech v týdnu. K tomu se vyjádřily respondentky následovně:

„Tu první třídu, tak tu si střídáme, že na mě připadne jeden den v týdnu, kdy učím všechny děti, i pro ně vařím, pro školkový a pro ty školní“ (mataji Irena).

„Jeden den v týdnu taky učím já, takže to mám jako recipocitu, takže zrovna dneska tak ráno po tom programu, kterej skončí před tou osmou, tak si беру tu skupinku těch prvňáků a odjíždím s nima k nám a mám je tady až do odpoledne.“ ... „Není to zaštitěné chrámem nebo projektem farmy. Je to spíš o tom, že máme fakt velkou komunitu a tohle si řešíme rodiče mezi sebou“ (mataji Jitka).

„Všichni rodiče, co mají děti, tak se zapojují do výchovy a do vzdělávání. Takže se střídáme a někdo vaří, někdo učí, pak mají kroužky odpoledne.“ ... „Já nejsem ten typ, že bych se s nima učila abecedu, že bych s nima vyráběla nějaký včeličky a něco takovýho, to ne. Takže já mám praktickou službu s nima na farmě, kde se staráme o kravičky, uklízíme chrám a mají tam přednášku. A tam jsou obě dvě moje děti, protože to je moje výuka“ (mataji Lída).

Mataji Věra, která učí své dítě sama doma, nechává synovi **svobodu** v tom, jakému předmětu se budou zrovna věnovat a dodává: „*Je to někdy takové velmi živé a pohyblivé, protože někdy chce dělat něco, co má za pět minut hotové, aby si to odkroutil. Ale někdy se to tak rozvine do nějakého až výtvarného kroužku, že chce malovat, tak to děláme déle*“.

Mataji Kristýna musela s domácím vzděláváním dcery přestat, jelikož pro ni bylo **časově náročné a vysilující**. Časovou náročnost uvádělo více matek (Irena, Věra). Kristýně také vadilo, že dcera nemá **kolektiv a sociální život**. Dcera jí přišla na domácím vzdělávání nešťastná a mataji má pocit, že se tím i zhoršil jejich vztah. Proto teď navštěvuje běžnou státní školu a matka u ní pozoruje změny v chování: „*Začala mluvit sprostě a bojuje s tím. Protože to slyší kolem sebe, ale zároveň mi říkala, že tak nechce mluvit, že jí to přijde takový nižší nebo něco takovýho... Jako hloupý*“. Mataji Kristýna to komentuje dále tak, že tato konfrontace s vnějším světem může být pro její dceru **prospěšná** z hlediska jejího duchovního života. Že bude moci lépe porovnat, jaký je život osob v hnutí a těch mimo něj a bude se moci rozhodnout, co z toho opravdu chce a její motivace k životu oddané tak bude autentičtější, jelikož bude mít to srovnání. Nicméně do jisté míry to považuje za **boj**, kterému mladší děti nechce vystavit a preferovala by v budoucnu jejich vzdělávání v rámci komunity, protože to pro ně „*bude takový šťastnější než se někde přetvařovat*“.

Právě okolnosti zmíněné v předchozím odstavci jsou často **motivací** oddaných matek k volbě domácího nebo komunitního vzdělávání. Snaží se tak zamezit **vlivům zvnějšku** na jejich děti a věří, že tím, že se jejich synové a dcery budou stýkat především s dalšími oddanými dětmi jim zajistí větší nadšení pro oddanou službu a životní styl bhakti. Jak řekla mataji Pavla, „*že už nepotřebují další kamarády, že jsou takhle spokojení a nepotřebují pak vyhledávat nějakou jinou společnost, která by je mohla dovést k těm jako špatným věcem*“.

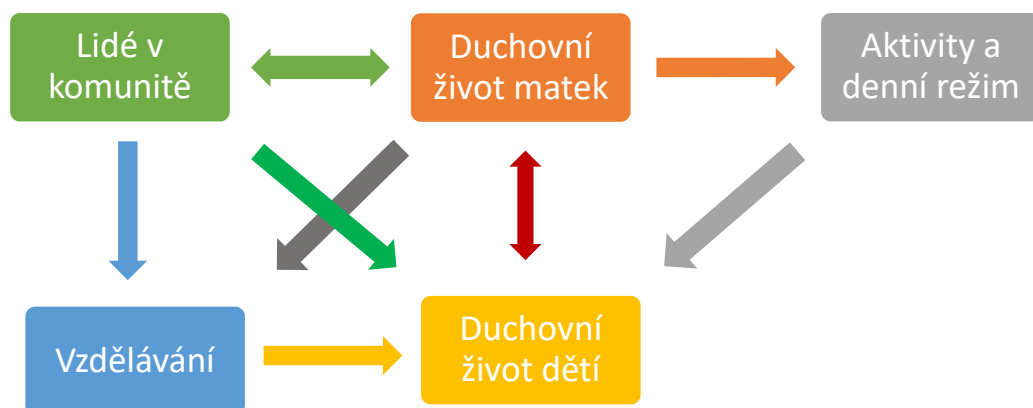
Dalšími uváděnými důvody pro volbu domácího vzdělávání bylo často nastavení respondentek, že kdyby si ony v dětství mohly vybrat, tak by preferovaly domácí vzdělávání nebo vzdělávání v menší skupině dětí, než jaká bývá v běžné škole. Věra například sama o sobě řekla, že „*si ráda dělá věci po svém*“ a „*nemá ráda diktaturu, že musí ve škole všichni sedět a dělat, co je třeba*“ a její syn je také tak **temperamentní** jako ona, tudíž by to pro něj nebylo dobré. Obecně byl matkami uváděn **individuální přístup** k dětem jako výhoda menšího kolektivu. Třeba Dana řekla: „*Když je ve škole třicet dětí, prostě to mají ti učitelé náročné a je to těžké i do takové míry věnovat ten čas i tu emocionální a psychologickou stránku těm dětem. Jde mi o takový zdravý vývoj*“. Mataji Pavla vnímá, že stejně jako ona

v dětství, i její syn potřebuje, aby se mu někdo věnoval individuálně a s **dostatkem času a trpělivosti** věci pořádně vysvětloval. Jitce zase v běžném školství chybí „*duchovní vzdělávání a budování charakteru.*“, což jako přínos domácího vzdělávání uvádělo víc respondentek, jelikož je to něco, co by mělo být součástí života oddaných. Věře konkrétně by přišlo i složité **zařizování vlastních obědů** synovi, protože ne vždy to školy tolerují, což mohl být důvod i u dalších respondentek.

Ačkoli je preferováno domácí vzdělávání, tak několik respondentek zmínilo, tak jako mataji Jitka, že „*kdyby to z jakéhokoliv důvodu nefungovalo, tak jsem samozřejmě připravena zkoušet jiný možnosti*“. K čemuž často navazoval argument, že děti jsou takto **spokojené** a vyhovuje jim to a nic jim nechybí. Mataji Lída nepřipouštěla možnost vzdělávání svých dětí v rámci státních škol a mimo hnutí. Říká, že vlivy z tohoto prostředí se i tak dostávají do hnutí, protože ne všechny děti oddaných jsou vzdělávány doma nebo v komunitě.

Ze všeho výše zmíněného vyplývá závěr, že je oddanými matkami u jejich dětí preferováno domácí vzdělávání a nejčastějšími důvody pro něj jsou kolektiv oddaných, individuální přístup, větší svoboda, vlastní negativní zkušenosti ze školy a absence duchovních témat v osnovách běžných škol.

Obrázek 1: Duchovní život dětí v souvislostech

Obrázek 1 znázorňuje vztahy mezi duchovním životem oddaných dětí a dalšími vyvstalými tématy analýzy. Na duchovní život dětí mají vliv především jejich matky a jejich vlastní spiritualita. Tento vliv je reciproční, jelikož respondentky referují o inspiraci v duchovním životě svými dětmi. Mataji jsou ovlivněny komunitou oddaných, ale také do ní samy přispívají svými názory, postoji a chováním. Snaží se svým dětem zajišťovat kontakty především s oddanými a jejich společností. Komunita tedy nepřímou skrze vliv na

matky, ale i napřímo ovlivňuje duchovní život oddaných dětí. Matky kvůli svým filozofickým přesvědčením kladou důraz na aktivity spojené přímo s oddanou službou, čímž kultivují spiritualitu svých dětí. Zároveň skrze vzdělávání, které je nejčastěji v rukou oddaných, dochází u dětí k budování charakteru a kladení důrazu na duchovní témata.

Výchovné přístupy a jejich zdroje

Není překvapením, že matky čerpají inspiraci ve výchově z **literatury hnutí**. Častým zdrojem informací o přístupu k dětem byly uváděny **Šástry, Vědy, písma, přednášky starších oddaných, semináře** v rámci hnutí a také **ostatní matky v hnutí** a vzájemné sdílení zkušeností s nimi. Pokud mají respondentky **manžela**, konzultují výchovná témata s ním.

Přístup respondentek ve výchově, tak jak byl jimi popisován, se blíží autoritativnímu nebo někdy liberálnímu výchovnému stylu. Matky často popisovaly, že se snaží děti do věcí **netlačit**, dávat jim na výběr, **potvrzovat jejich emoce, věnovat jim intenzivně čas, vysvětlovat důsledky jejich chování, komunikovat** o emocích a sporných tématech. Zkrátka přistupují k dětem tak, aby „*nebyly traumatizované ani ty děti ani my*“ (mataji Věra) a „*aby měli hezké dětství*“ (např. mataji Lída). K tomu se snaží matky dospět tím, že **pracují samy na sobě, reflektují chyby svých vlastních rodičů** a snaží se je neopakovat a také **reflektují samy sebe**. Mataji Jitka si je „*vědomá nějakých svejch bebiček, nějakých zátěží, který si nesu... každý je máme, že jo. A snažím se s tím pracovat, protože si uvědomuju, že to nějak ovlivňuje potom i můj přístup k ostatním, i k synovi*“. Kristýna se snaží pozorovat u sebe **varovné signály**, například když je unavená, aby to neodnášely děti. Dětem v hnutí je do jisté míry dávána **svoboda**, často zdůvodňovaná tím, aby se dětem líbilo v hnutí a společnosti oddaných.

Jako základ vztahu s dítětem několik respondentek zmínilo **vzájemný respekt, důvěru a lásku** (mataji Irena, Jitka, Pavla, Kristýna, Dana). Konkrétními uváděnými směry, ze kterých matky čerpají informace byly *Nevýchova* (mataji Kristýna a Pavla), **Respektovat a být respektován** (mataji Irena, Kristýna a Jitka), *Děti jsou taky lidi* (mataji Pavla a Dana). Mataji Kristýna zmínila i *Teorii typů* a *Dovýchovu*. V kontextu těchto přístupů popisovaly matky, že něco jim na nich sedí a něco ne, a berou si z nich to, co jim **dává smysl** (mataji Kristýna). Zároveň posuzují, zda je to **v souladu s Krišna vědomím** nebo jejich **mateřskou intuicí** (mataji Věra). Respondentky používají v přístupu k dětem svůj „*selský rozum*“ (mataji Jitka).

Popisovány často byly i metody spojené s **kontaktní výchovou** jako třeba nošení v nosítku nebo šátku (např. mataji Jitka, Irena, Dana, Pavla, Věra), dlouhé kojení a společné spaní nebo usínání (např. mataji Věra, Pavla, Dana). Například Věra uvádí: „*Kojila jsem ho do pěti a půl roku... Posledně jsem řešila to kojení, to byla taková věc, kdy v Šástrách se píše, že matka Jášoda kojila Krišnu ještě tuším v sedmi letech. Takže je to přirozené i skrze toto*“.

Kontakt ve formě **mazlení, pusinek a objímání** byl nejčastěji zmiňovanou formou vyjadřování lásky. Následovalo vyjadřování **lásky slovně**, například říkáním si, že se mají rádi (př. mataji Jitka), že se milují (př. mataji Kristýna) nebo „*já mu říkám, že jsem moc ráda, že k nám takto přišel*“ (mataji Dana). V neposlední řadě byly jako projevy lásky **zmiňované činy, vzájemná pomoct, snaha se vzájemně potěšit**.

Co se týká „zlobení“ dětí, tak se například mataji Dana vyjádřila takto: „*Když je dítě opravdu problémové, tak mám takový pocit, že bych hledala příčinu u těch rodičů*“. V podobném duchu pronesla mataji Jitka následující: „*Někdy umí zazlobit, ale myslím si, že je to přirozený pro všechny děti. Že je to spíš o mně*“. Jak říká mataji Jitka, asi všechny děti zlobí, tudíž jsem se v rozhovorech ptala, jak řeší matky sporné situace, konkrétně zda využívají nějaké formy trestu. Všechny respondentky **se snaží vyhnout fyzickým trestům**, i přesto šest ze sedmi (výjimka mataji Dana) přiznává, že své děti někdy „*pláclo*“. Fyzické tresty však nepovažují matky za přínosné a často v situaci, kdy k nim došlo, vnímaly, že dítě nechápe, proč „*dostalo*“ a je akorát smutné (mataji Věra a Pavla). Mataji Pavla se na radu paní z **Nevýchovy** snaží ve chvíli, kdy její syn zlobí, mu dávat více lásky. Přijde jí, že to funguje. Téměř všechny matky občas křičí, a to většinou ve chvílích, kdy je toho na ně moc nebo jsou **unavené a přetažené**. Často je jako forma trestu voleno **odepření sladkostí, času na telefonu, počítači nebo u pohádek**. Mataji Irena, Kristýna a Jitka uvedly, že někdy něco dětem nedovolí, dokud nemají děti splněné své **povinnosti**, na kterých se společně domluvily: „*Ani domácí vězení nikdy nemívaly. No možná se někdy stalo, že nemohly někam jít, třeba když si neuklidily a byly jsme na tom domluvený. Tak se stalo, že nemohly odejít a musely si uklidit, ale většinou spíš tak, aby si uvědomily, proč se to chce, jaký to má význam a dopad, když to udělají jinak nebo neudělají*“ (mataji Irena). Irenino tvrzení je v souladu s dalšími odpověďmi matek, ve kterých uvádějí, že se snaží dětem spory **vysvětlovat a komunikovat** o problémech.

Několikrát se opakovalo, že je nutné dětem **stanovovat hranice**, a že mataji nesouhlasí s novodobým extrémem, aby se dětem vše dovolovalo (např. mataji Lída, Věra, Jitka). Některé mataji se považují za **benevolentní** nebo **příliš hodné** (Dana, Irena, Kristýna a Pavla) a občas používají jen takové **plané výhrůžky**. Pavla popsala svou situaci takto: *„Říkala jsem mu, že nedostane sladkost, ale i tak ji nakonec dostal. Takže neumím být tvrdá no v té výchově. Nebo že bych mu něco nedopřála nebo zakázala“*.

Přístup oddaných matek k jejich dětem je tedy vesměs respektující. Mataji se snaží svým dětem dopřát hezké dětství plné lásky, respektu a důvěry. Pokud však děti překračují nějaké hranice nebo nastane nějaký problém, mataji zasáhnou, situaci s dítětem probírají nebo volí formu nějakého mírného trestu.

Prožívání mateřství a jeho význam

Všechny respondentky vnímají své mateřství jako něco **přirozeného**. Mataji Lída a Dana dříve netoužily po dětech. U mataji Dany přišlo až v hnutí *„procitnutí, že oukej jsem žena a je to pro mě tak nějak přirozené“*. Pro mataji Lídu to přirozeně vyplynulo poté, co si vzala svého manžela. Přirozenost mateřství pro většinu respondentek vyplývá z **jejich pohlaví**, k čemuž se vyjádřila i mataji Věra a řekla, že *„je to taková přirozená věc, mít toto ženské tělo... Je to přirozené, jak to vnímám já, že ta žena je taková starostlivá, umí dávat tu lásku a všechno toto, takže je to přirozené pro ženu, že by měla být matkou. I když neříkám, že všechny jsou takové.“* Je to pro ni *„zaměstnání toho všeho, co v sobě toto tělo ať už fyzicky nebo psychicky má“*. A mataji Pavla například *„vždycky nějak přirozeně věděla, že chce mít děti a rodinu“*. Jitka mateřství vnímá vyloženě jako **ženskou dharmu** – *„cestu, kterou potřebujeme projít“*. A osobně považuje realizaci se v roli matky za *„hrozně důležitou“*. Mataji Kristýna své mateřství popisuje jako jakési **naplnění**, které plynulo z toho, že může děti *„vzdělávat, vidět, jak rostou, jak jsou šikovnější a šikovnější a schopnější“*.

V kontextu mateřské role všechny respondentky zmiňovaly **zodpovědnost**. Buďto zodpovědnost za děti celkově nebo také zodpovědnost plynoucí z toho, že děti *„nám Krišna jenom půjčil na výchovu a my z nich musíme udělat vaišnavy nebo aspoň aby zůstali oddaní do konce života“* (mataji Lída). Například mataji Dana popsala ve spojitosti s mateřskou zodpovědností i **stres** z toho, aby něco nepokazila. Několikrát matky zmiňovaly zodpovědnost z hlediska vlastní **nenahraditelnosti** pro děti a **závislosti** jejich potomků na jejich péči. Například Jitka řekla: *„Je to obrovská zkušenost, že je tady najednou malej človíček, kterej beze mě nepřežije“*.

S mateřstvím přišlo u respondentek většinou rozvinutí **empatie a citlivosti** (Věra, Dana a Irena). Dále jako přínosy mateřství byly popisovány **láska** (mataji Pavla, Lída, Kristýna, Irena, Dana a Jitka), **vnitřní naplnění a smysl života** (např. mataji Kristýna, Dana a Věra), spoustu **zábavy** a také **společnost oddaných**, protože tyto děti už jsou oddané. Dále respondentky zmiňovaly, že jim mateřství dalo **rodinu** nebo **pěkný vztah s dítětem** (např. Pavla). U některých (Irena, Jitka) se rozvinula **trpělivost**, i když pro Jitku je občas zůstat trpělivá těžké. U několika matek došlo k uvědomění, že žena v sobě musí mít **velkou sílu**, aby mateřství zvládala (mataji Kristýna, Dana, Jitka). Mataji Jitka sama sebe překvapila, že zvládla se synem věci, které by dřív netušila, že by zvládnout mohla. Přínosem u některých také bylo **prohloubení vztahu ke Křišnovi**, jak jsem již popisovala dříve.

Ačkoli mnoho mataji zmiňovalo, že děti jsou pro ně **hlavní priorita**, tak také pociťují potřebu realizovat se i v jiných oblastech než jen ve výchově dětí. Často je to spojeno s jakýmsi **odpočinkem**, který je nutný pro to, aby mohly nabrat síly a věnovat se pak zase naplno svým dětem. Například Lída přenechává děti o víkendu manželovi a realizuje se ve službě v chrámu. Irena k tomu řekla, že není „úplně stoprocentně fixovaná na to, že dám všechnen čas jenom dětem. Člověk má další oblasti, ve kterých se chce odreagovat. Máš nějaký touhy si někde udělat něco jinýho než bejt pořád jen s těma dětma“. A Kristýna po svém vyhoření také dospěla k závěru, že někdy když cítí, že „*děti už jsou na mě nějakým způsobem moc nebo náročný*“, tak je prospěšné požádat o pomoc manžela, „*abych mohla vypnout na chvílku*“.

Přestože z rozhovorů plynulo, že mataji svým dětem věnují obecně mnoho času a samy na sobě usilovně pracují, aby mohly být dětem těmi nejlepšími rodiči, tak mnohé z nich o sobě vyjadřovaly **jisté pochyby**. Například: „*Nechci říct, že dělám vše dobře...*“ (mataji Dana); „*Vím, že bych to mohla dělat lépe, není to dokonalý*“ (mataji Irena), „*Ale často jsou situace, kdy mám pocit, že jsem úplně strašná máma*“ (mataji Jitka), „*Třeba něco udělám a pak přemejšlím, jestli to bylo dobře*“ (mataji Kristýna); a při mluvení o jedné starší zkušenější oddané Pavla řekla „*No mám se od ní ještě co učit*“. Mezi matkami tedy panoval takový přístup, který bych nazvala „vždy je co zlepšovat“, který může v určité míře být přínosný. Pokud však tento přístup přeroste určitou mez může být příčinou strachu či vést k úzkostem a pocit méněcennosti v roli matky.

Na otázku, co jim mateřství vzalo, odpovídaly respondentky často, že **čas na sebe** nebo **na službu**, dále **nějaký režim** nebo uspořádanost dne. Většina matek však dodávalo,

že to, co by se dalo nazvat jako, že jim to mateřství „vzalo“, tak byly vlastně často v konečném důsledku **pozitivní ztráty**. Mataji Jitka to okomentovala takto: „*Není to, že by mi to něco vzalo, že bych o něco přišla a teď mi to chybělo. Určitě mi to vzalo některý moje přesvědčení a zbouralo nějaký představy. Ale je to spíš v pozitivním smyslu*“.

Pro shrnutí tedy vyplývá, že matky prožívají ve většině svou mateřskou roli jako něco přirozeného po fyzické i duševní stránce. Mateřství přináší oddaným ženám velkou zodpovědnost, rozvíjí empatii, citlivost a lásku. Dotýká se u některých také tématu trpělivosti, ženské síly a odolnosti. Mataji v rámci svého mateřství někdy zažívají pochybnosti. Snaží se na sobě pracovat a dopřávat si i čas bez dětí. To, co by se dalo označit jako „ztráty“ spojené s mateřstvím, bylo většinou matkami považováno v konečném důsledku jako pozitivní.

Manželství a role otců ve výchově

Dle filozofie hnutí by uzavření manželství mělo předcházet zplnění potomků. Vzhledem k tomu, že ne všechny respondentky byly naplno součástí hnutí v době, kdy počaly první dítě, tak se filozofií hnutí řídilo pět respondentek z celkových sedmi. U zmíněných pěti probíhala před svatbou **zkušební doba**, a to v rozsahu cca tří měsíců až jednoho roku. V rámci této přípravy by budoucí manželé měli probrat **důležité aspekty svého soužití**. Mataji Dana tento proces popsala následovně: „*Skutečně jsme se poznávali a diskutovali o tom, jak chceme oba žít, jakou máme představu o budoucnosti, jestli chceme děti, kde chceme žít a v podstatě potom jsme se vzali*“. Mataji Pavla popsala, že pro ni bylo **podmínkou pro uzavření manželství** to, že z něj vzejdou děti. U všech respondentek nastala nejprve svatba na úřadě a poté až **védská svatba**. Irena s otcem svých dětí uzavřela sňatek až po nějaké době v hnutí a védskou svatbu neabsolvovali.

Mataji Pavla a Jitka aktuálně nejsou ve vztahu s otcí svých manželů. Pavla popsala, že je to pro ni těžké „*být táta i máma*“ a myslí si, že kdyby měla manžela po boku, tak by byla **klidnější** a její syn by byl **jistější**. Všechny matky, které jsou v manželství, tak konzultují výchovná témata se svými manžely. U všech respondentek bylo referováno o tom, že **manžel se dětem alespoň někdy věnuje**. Mataji Věra popsala, že by však občas očekávala **od manžela trochu větší zapojení do výchovy**. Naopak mataji Lída přiznala, že její manžel je asi více **rodinný typ** než ona sama a opravdu to s dětmi umí. Také jej chválila, že o víkendech se věnuje dětem naplno a ona má prostor si oddechnout a **věnovat se službě**. Mataji Dana, jelikož má mladší dítě popsala, že i z písem vyplývá, že dítě do pěti let by

mělo být **primárně s matkou** a na svém synovi pozoruje, že je to tak pro něj přirozené. Nicméně její syn „*je rád s otcem, rád poznává svět venku s tím otcem*“. Mataji Věra svého syna k otci odkazuje, když k ní má nějaké **dotazy techničtějšího charakteru**. Irena popsala, že její manžel přináší jejím dcerám „*takový ten chlapský vzor*“ a má k nim přátelský přístup. Dcery k němu chovají **respekt a úctu**, ale výchova je obecně více na mataji. Několik matek (např. Lída, Kristýna) v návaznosti na hodnocení sebe samých jako benevolentních ve výchově uvedlo, že **manžel je ten přísnější**. Mataji Lída se vyjádřila tak, že manžel vlastně do jisté míry zastává pozici autority, a proto když řeší všechno s ním, tak se pak všechno „*děje v pořádku*“.

V rozhovorech, kde na to došla řeč, tak mataji popisovaly, že narození dětí přineslo do jejich manželství někdy **určité těžkosti**, které bylo nutné překonat (např. Lída, Dana). Ale zároveň došlo k **prohloubení vztahu s manželem**, i navzdory tomu, že na sebe mají **méně času**. Dana řekla: „*Mám pocit určitě, že se ten vztah prohloubil, že je to vážné, že jsme máma a otec, nejsme jen tak nějací tady dva spolu, ale už jsme rodina*“.

5 Zodpovězení výzkumných otázek

1) Jak probíhá výchova dětí v hnutí Hare Krišna?

Oddané matky se ve své výchově řídí selským rozumem a mateřskou intuicí, ale také čerpají informace z literatury hnutí. Většina se inspiroje také zdroji mimo hnutí. Blízký je matkám respektující přístup a v souladu s ním využívají například postupy jako potvrzování emocí, vysvětlování důsledku, dávání svobody v rozhodování. Zdrojem jsou oddaným matkám stránky *Nevýchova a Děti jsou taky lidi*, které propagují liberální výchovu. Matky v hnutí si z těchto směrů berou to, co jim dává smysl a nesouhlasí s extrémem dovolovat dětem všechno. Jsou přesvědčeny, že je nutné stanovovat dítěti hranice. Oddané matky preferují individuální přístup k dítěti. Vedou své děti ke zodpovědnosti za své činy, uvědomování si důsledků svého chování, empatii, laskavosti, upřímnosti, nenásilí a nesobeckosti. Matají se snaží vyhnout fyzickým trestům a volí spíše tresty ve formě odepření sladkostí nebo času na elektronice. U mladších dětí byly a jsou matkami využívány prvky kontaktního rodičovství ku příkladu nošení v nosítku nebo šátku, dlouhé kojení nebo společné spaní.

Děti v hnutí jsou vychovávány často do jisté míry i komunitně, a tak aby měly ke komunitě oddaných kladný vztah. V rámci komunity u většiny dětí probíhá domácí vzdělávání v kolektivu vrstevníků. Ačkoli je rodinný život v hnutí velmi komunitní, nejsou děti izolovány od osob mimo hnutí.

Děti jsou vedeny k oddané službě, ale nenásilnou formou. Mají možnost volby. Matky u dětí preferují rozvíjení aktivit a zájmů, které jsou využitelné ve službě Krišnovi jako například čtení a hudba. Výchova oddaných žen však primárně nesměruje k tomu, aby jejich děti jednou byly oddanými, ale aby z nich především byli „dobří lidé“. Oddané matky se snaží svým dětem zajistit hezké dětství.

2) Jak prožívají a vnímají ženy oddané Krišnovi svou mateřskou roli?

Oddané ženy referují o svém mateřství jako o něčem přirozeném. Tato přirozenost vyplývá z biologické podoby ženského těla i z duševních predispozic jako je například starostlivost. Mateřství většině oddaných žen přináší naplnění a smysl života. Matky zároveň cítí velkou zodpovědnost, která vyplývá z toho, že jsou pro své děti nenahraditelné, a také z toho, že vychovávají tyto děti pro Krišnu. Většina matek považuje své mateřství za službu Krišnovi, jelikož pro něj vychovávají další oddané. U některých došlo k prohloubení vztahu ke Krišnovi.

Mateřství mnohým respondentkám ukázalo, že žena v sobě má a musí mít velkou sílu. Některé samy sebe překvapily, co všechno dokázaly jako matky zvládnout. Oddané ženy sebe jako matky vnímají jako více empatické a citlivější. Dokáží se lépe vcítit do ostatních a mají větší pochopení pro problémy druhých. Mateřství se matají pojí s láskou, důvěrou a respektem. Někdy o sobě oddané matky pochybují a přistupují k mateřství tak, že je vždy co zlepšovat.

3) Jaké hlavní výzvy vnímají ženy oddané Krišnovi v rámci svého mateřství?

Odpověď na tuto výzkumnou otázku není zcela jednoznačná. Vnímané těžkosti v rámci mateřství se u respondentek lišily. Referováno bylo o úbytku času pro sebe a na službu Krišnovi. Dále některé respondentky uváděly, že je pro ně někdy náročné zůstat trpělivé, a to nejčastěji v situacích, kdy jsou samy unavené nebo nejsou v nejlepším rozpoložení a děti se nechovají dle jejich představ nebo dle potřeby v dané situaci. Jedna respondentka zmiňovala, že je pro ni někdy těžké najít balanc mezi dětmi, sama sebou a službou Krišnovi. Pro některé je výzvou větší zapojení manžela do výchovy, u jedné respondentky zase fakt, že je aktuálně na výchovu a domácnost sama.

Vzhledem k již zmiňovaným pochybnostem o sobě samých nebo svých výchovných postupech je také možné, že určitou výzvou je pro oddané matky hledání jakéhosi optimálního přístupu k dětem. U matají se obecně objevovala kritika příliš liberální výchovy, ale samy sebe mnohé popsaly jako benevolentní nebo moc hodné maminky.

Když jsem se respondentek dotazovala, jak by se stavěly k tomu, kdyby si jejich děti jednou nevybraly cestu bhakti, byly někdy jejich odpovědi ambivalentní. Vyjadřovaly určitou míru lítosti nebo smutku nad touto situací, ale zároveň popisovaly, že by kvůli tomu své děti nezavrhly nebo neodsoudily. Samozřejmě jednalo se o hypotetickou situaci, ale je možné že i vzhledem k mnohými matají popisované snaze vychovávat děti k oddanosti, ale zároveň jim dávat dostatek svobody, je toto budoucí výzvou oddaných matek.

6 Diskuse

6.1 Interpretace výsledků výzkumu

Cílem této práce bylo zjistit a popsat, jak probíhá výchova dětí v hnutí Hare Krišna a jak oddané ženy prožívají své mateřství. Zdroje k tomuto tématu se zdály nedostatečné, proto jsem se svým výzkumem snažila do této oblasti vnést trochu poznání. Stanoveny byly tři výzkumné otázky, na které se podařilo najít odpovědi. V následujících řádcích porovnávám výsledky mého výzkumu s výzkumy a teoriemi uváděnými v teoretické části této práce.

První výzkumná otázka se týkala přímo výchovy dětí v hnutí Hare Krišna. Ukázalo se, že oddané ženy mají blízko k liberálním a autoritativním stylům výchovy. Ve shodě s výzkumem prováděným Masopustovou a kolektivem (2018) byla zmiňována respektující výchova, *Nevýchova* a prvky kontaktního rodičovství. Výzkum tohoto odborného kolektivu byl prováděn na běžné populaci matek. V našem výzkumu byl také často zmiňován přístup prezentovaný Zdeňkou Šíp Staňkovou *Děti jsou taky lidi*, který dle mého kombinuje respektující přístup, prvky kontaktního rodičovství a podobných přístupů. Respondentky v mém výzkumu také často zmiňovaly zdroje v rámci hnutí, ať už přímo písma nebo různé přednášky a semináře odborníků z řad oddaných. I přesto mne překvapilo, s jakou četností byly respondentkami zmiňovány vlivy přístupů mimo hnutí. Je to možná způsobeno nedostatkem zdrojů k těmto tématům v samotném hnutí. Také pokud porovnáme například doporučení Rádhannátha Maharádže (2010) k výchově dětí publikované v časopise *Náma Hatta*, což je časopis hnutí Hare Krišna, tak si můžeme povšimnout, že tato doporučení mají velmi blízko k respektujícímu přístupu. Zůstává tedy otázkou, zda se oddané matky nejprve inspirovaly literaturou hnutí a poté jim na základě toho byla blízká *Nevýchova* a jiné podobné směry. Nebo zda je obecně mezi matkami v celém hnutí trend příklonu k demokratickým a liberálním výchovným postupům, protože jsou blízké osobním preferencím matek, a to vytváří jakési celokupinové nastavení.

Další shodu s výzkumem Masopustové a kolektivu (2018) nacházím v otázce využití fyzických trestů ve výchově. Jejich výzkum ukázal, že jen 15 % matek nikdy nevyužilo této formy trestu ve výchově. V mém souboru uvedlo šest ze sedmi respondentek, že již někdy dítě plácly, i když se tomu snaží spíše vyvarovat. Podíl šesti ze sedmi odpovídá 85 % a odpovídá tak datům získaným u běžné populace.

S výchovou souvisí také vzdělávání dětí. Většina dětí respondentek v mém výzkumu vzdělává děti doma nebo v kolektivu dalších oddaných dětí. Schlichtsová (2020) uvádí, že výuka oddaných dětí má být především praktická, a to ve smyslu služby Krišnovi, hnutí a oddaným. Z rozhovorů s oddanými matkami vyplývá, že výuka je opravdu prováděna s důrazem na praktickou službu. Nicméně tvrzení Schlichtsové, že ve výuce oddaných dětí mají být předávány jen ty informace, které vedou k vysvobození se z koloběhu života a smrti, se v mém výzkumu nepotvrdilo. Naopak se objevoval u respondentek názor, že by si přály, aby jejich děti měly všeobecný přehled. Může to souviset s tím, že děti na domácím vzdělávání podstupují přezkoušení v běžných školách a matky se tak musí řídit vzdělávacími osnovami. Vliv může mít také to, že oddané matky uváděly, že se ve výchově řídí často svou intuicí nebo selským rozumem a osobně považují za vcelku rozumné poskytovat dítěti vzdělání ve více oblastech. Možné také je, že Schlichtsová ve svém textu prezentuje nějaký ideál spojený s výukou v gurukulách, který pochází z dob počátku hnutí. Osobně vnímám, že hnutí se postupem času více otevírá světu kolem a pravděpodobně se snaží svět oddaných a svět mimo hnutí propojovat i dětem.

Další výzkumná otázka se zaměřovala na prožívání a vnímání mateřství z pohledu oddaných žen. Všechny respondentky přijímají mateřství jako něco pro ženu přirozeného, tak jak je to předpokládáno filozofií hnutí například v Manu-samhitě nebo Vikášou Svámím (2016). Pět ze sedmi respondentek však uvedlo, že ještě než byly v hnutí, tak věděly, že chtějí mít jednu děti nebo velkou rodinu obecně. Je tedy možné, že pojmání mateřství jako něčeho přirozeného nevyplývá tolik z filozofie hnutí, ale že oddané ženy jej tak přirozeně vnímají díky svému osobnímu nastavení a filozofie jim toto vnímání jen potvrzuje. Stejně jako ve výzkumu prožívání mateřství prováděném u běžné populace (Šedřová, 2003) i respondentky v mém výzkumu uváděly, že po narození dětí u nich došlo k rozvoji mnoha kladných vlastností jako například trpělivost, empatie a sebeovládání a také hojně byla zmiňována odpovědnost. Některé matky v mém výzkumu, tak jako ve výzkumu Šedřové, referovaly o posílení vztahu s manželem a také často zmiňovaly prožívání lásky k dítěti.

Hallová a Wittkowska (2006) uvádějí na základě svého výzkumného šetření, že i matky u kterých se nerozvine poporodní deprese, o sobě někdy pochybují a zápasí s negativními myšlenkami. Ty se mimo jiné týkají například i zodpovědnosti za všechno, co dítě dělá nebo naplňování nějakých ideálů mateřství. Respondentky v mém výzkumu uváděly zodpovědnost velmi často, ale pouze některé ve spojení se stresem. Také mnohé

vyjadřovaly pochybnosti o sobě nebo svých výchovných postupech. Vypadá to tedy, že negativní myšlenky jsou něco, co občas mateřství provází nehledě na to, jakého vyznání matka je.

Poslední výzkumná otázka se týkala prožívaných těžkostí v rámci mateřství. Odpovědi byly velmi variabilní. Mnohé respondentky uváděly především úbytek času, který mají samy pro sebe nebo na službu Krišnovi. Tento závěr potvrzuje Sobotkovou (2011) uváděné oběti rodičovství. Za zajímavé považují, že pouze jedna respondentka uváděla finanční stránku mateřství, a to ještě s humorem. Dle Sobotkové se s příchodem mateřství často zhorší finanční situace rodiny a je přerušena kariéra matky. Tuto stránku věci však respondentky vůbec neuváděly. Vysvětluji si to tím, že v hnutí panuje tradiční rozdělení rolí v páru a úloha živit rodinu dlí na bedrech mužů. Také fakt, že filozofie hnutí se zaměřuje na duchovní hodnoty a ztrácuje ty materiální či hmotné, může přispívat tomu, že finance nejsou v kontextu mateřství pro ženy důležitým tématem.

Domnělou výzvou v rámci mateřství oddaných žen může dle mého být otázka afiliace jejich dětí k hnutí v budoucnu. Ptala jsem se oddaných žen na hypotetickou situaci, kdyby si jejich děti nevybraly cestu bhakti, jaké by to u nich vyvolalo emoce nebo reakce. Odpovědi byly někdy ambivalentní v tom smyslu, že by ženy cítily smutek nebo zklamání, ale nakonec by to přijaly. Dodávaly, že jim jde především o to, aby z dětí vyrostli dobří lidé. Zároveň však mnohé aspekty jejich výchovy směřují k tomu, aby děti zůstaly oddanými. Osobně jsem před realizací rozhovorů předpokládala, že budou respondentky na oddanosti svých dětí trvat více. Možným vysvětlením je, že respondentky dávají svým dětem dostatek svobody a uvědomují si, že se tím pádem může stát, že si děti cestu bhakti nevyberou. Tudíž stejně jako respondenti výzkumu Vermeera (2011), což byli rodiče křesťanského vyznání, dávají přednost autonomii dítěte před jeho konformitou. Někdy matky v mém výzkum také zmiňovaly, že některé věci nejsou schopné ovlivnit. Všechny respondentky již mají starší děti a je možné, že nad touto hypotetickou situací již někdy uvažovaly, a proto jejich reakce byla mírnější, než jsem předpokládala. V neposlední řadě je možné, že můj předpoklad byl zcela mylný. Také fakt, že šlo pouze o hypotetickou otázku mohl zkreslovat odpovědi respondentek.

Když se zamýšlím nad slovy Misauerové (2016), která popsala vývoj dítěte v nových náboženských skupinách v návaznosti na Eriksonovu teorii psychosociálního vývoje, tak

docházím k závěru, že rizika „narušení“ vývoje dětí v hnutí Hare Krišna jsou minimální. V prvním stadiu **základní důvěra vs. nedůvěra** praktikují oddané matky často prvky kontaktního rodičovství a mají tak velmi intenzivní vztah a kontakt s miminkem. Neprobíhá zde ani žádná izolace novorozenců od matky nebo lidí obecně. Ve stadiu **autonomie vs. stud** je matkami v hnutí podporována autonomie dítěte a respondentky referovaly o tom, že se snaží trestům, které v tomto období podporují stud, spíše vyhýbat. Ve stadiu **iniciativa vs. vina** považuje autorka za rizikové, pokud je dítě vychováváno komunitně a nemá navázaný blízký vztah s matkou. Také uvádí, že děti v minoritních náboženstvích mají často naplánovaný přesný program dne, a to nedává prostor jejich iniciativě. Vzhledem k tomu, jak intenzivně se oddané matky svým dětem věnují, předpokládám, že s nimi mají navázaný velmi blízký vztah. Z hlediska programu dne je sice v hnutí pravidlem, že dny mají svůj určitý řád, ale respondentky popisují, že většinou v odpoledních hodinách mají jejich děti možnost volby, čemu se budou věnovat. Proto ani zde nespátřuji v hnutí riziko. Ve stadiu **snaživost vs. méněcennost** je jakési „rozdvojení“ osobnosti dítěte, které Misauerová popisuje, v hnutí vyloučeno, jelikož jsou děti většinou vzdělávány v rámci kolektivu dalších oddaných dětí. Nemusí se tudíž před nikým přetvařovat a vytvářet si tak identitu „oddaného“ a „světskou“. K úplné izolaci od okolí, kterou autorka považuje za škodlivou, však také nedochází. V posledním stadiu, které náleží dětskému věku, jímž je **identita vs. zmatení rolí**, se rizika v hnutí na základě mého výzkumu těžko posuzují, protože pouze jedna respondentka má dítě ve věku, ve kterém by tato etapa již měla být překonána. Tato respondentka však nereférovala o výchovných obtížích nebo problémech s identitou u svého dítěte. Zdá se tedy, že toto stadium u její dcery bylo zvládnuto.

6.2 Zhodnocení výzkumu a jeho limity

Ve stanoveném plánu k vypracování této práce jsem se zavázala provést rozhovory přibližně s osmi oddanými ženami. Můj výzkumný soubor nakonec tvoří sedm žen a provedena byla jedna pilotáž. Plán výzkumu byl tedy naplněn. Data od sedmi žen se zdála být dostačující, jelikož došlo k saturaci dat. Některá témata se u žen již opakovala a data se lišila jen v maličkostech. Při výběru souboru jsem pracovala s omezenou skupinou osob. V České republice se oficiálně hlásí k hnutí 455 osob a ačkoli reálný počet stoupenců hnutí Hare Krišna bude pravděpodobně vyšší, stále se jedná o celkem nepočetnou a specifickou skupinu. Do výzkumu mohly být zařazeny pouze ženy, a ještě k tomu ty, které jsou již matkami. Proto jsem byla odkázána k tomu, abych zvolila metodu samovýběru a sněhové koule, které jsou nepravděpodobnostní a mají své nevýhody, kterých jsem si vědoma. Přesto

jsem se snažila zajistit heterogenní a zároveň reprezentativní soubor například z hlediska pohlaví a počtu dětí matek. Bohužel se mi nepodařilo oslovit žádnou oddanou matku mladší třiceti let, která by měla dítě mladší dvou let, což mě možná připravilo o cennou část dat týkajících se mateřství v hnutí Hare Krišna.

Metodou získávání dat bylo zvoleno polostrukturované interview, jelikož vyvažuje nevýhody strukturovaného a nestrukturovaného interview. Polostrukturovaný rozhovor mi umožnil získat od respondentek podstatné jádro informací a zároveň jsem se mohla doptávat na detailnější informace v konkrétních a specifických případech. Podařilo se mi tak touto metodou pokrýt témata výzkumných otázek. Za mírně problematický považuji postup při stanovování struktury interview, jelikož při prvotní rešerši se mi nepodařilo k tomuto tématu najít dostatek zdrojů. Struktura interview tak vychází především z mých vlastních zkušeností s hnutím a tématem mateřství obecně. Také zahrnutí otázky na hypotetickou situaci považuji za sporné, nicméně myslím, že tato otázka přinesla podstatné informace a její „hypotetičnost“ byla respondentkami mnohdy reflektována. Rozhovory probíhaly skrze videohovory a v jednom případě telefonicky, což mě připravilo o některé důležité aspekty komunikace, například o její neverbální složku. Často byly u rozhovorů přítomny i děti respondentek, a to mohlo vést ke zkreslení některých odpovědí. Zároveň mi to však dovolilo vidět v praxi, jak se respondentky chovají ke svým dětem a zda je to ve shodě s tím, jak svůj přístup popisují v rozhovorech.

Metodu analýzy IPA považuji za vhodně zvolenou. Mým cílem bylo zkoumat žitou zkušenost oddaných matek a k tomu je tato metoda při malém souboru nejvhodnější. Díky této metodě jsem mohla jít dostatečně do hloubky a pokrýt důležitá témata spojená s mateřstvím a výchovou dětí.

Výzkumné téma může být citlivé a obzvlášť v kontextu hnutí Hare Krišna, jehož stoupenci se řídí určitými pravidly, může svádět ke zkreslování odpovědí k sociální desirabilitě. Osobně jsem však měla pocit, že jsou ke mně respondentky upřímné. Svědčí o tom dle mého názoru přiznání šesti ze sedmi respondentek k tomu, že již někdy své dítě plácly, i přestože osobně s fyzickými tresty nesouhlasí. Dále také zpětná vazba některých účastnic výzkumu o tom, že jim bylo při rozhovoru příjemně a byl pro ně osobně přínosný, považuji za důkaz toho, že se mi podařilo navodit uvolněnou a důvěrnou atmosféru, která vedla k upřímnosti.

6.3 Přínos výzkumu a možnosti budoucích výzkumů

Za hlavní přínos své práce považuji osvětlení aktuálního stavu rodinného života v hnutí Hare Krišna. Na poli tohoto tématu jsem se setkala s mizivým množstvím zdrojů, z nichž ani jeden se nezaměřoval na to, jak oddané matky prožívají své mateřství a jaké volí výchovné postupy a přístupy ke svým dětem. Myslím si, že má práce přispívá k objasnění toho, jak jsou děti oddaných matek v hnutí vychovávány a vzdělávány a jak oddané ženy vnímají svou mateřskou roli. Má práce ukazuje, že zkušenost oddaných matek s mateřstvím se příliš neliší od zkušeností běžné populace, a že jsou matkami v hnutí následovány do jisté míry stejné trendy ve výchově jako u matek mimo hnutí. Tato práce tedy také může vyvrátit některé zavádějící domněnky veřejnosti o dětech v nových náboženstvích jako je hnutí Hare Krišna.

Vhodným navazujícím výzkumem by mohla být longitudinální studie dětí a matek v hnutí Hare Krišna. Fenomén mateřství považuji za velmi dynamický a předpokládám, že prožitky s ním spojené se s věkem dítěte a zkušenostmi matky také proměňují. Případně by mohl být přínosný výzkum druhé generace oddaných Krišny, tedy dětí narozených v hnutí a jejich vnímání vlastního dětství a svých rodičů obecně. Srovnávací studie oddaných dětí vzdělávaných doma nebo v komunitě a oddaných dětí vzdělávaných ve školách, by také mohla přinést cenné poznatky. A to obzvláště v období pubescence a puberty, kdy podle Eriksona dochází k vnitřnímu konfliktu identity vs. zmatení rolí. Zajímavým doplněním tématu by mohl být i výzkum otcovství a role otce ve výchově v kontextu hnutí. Zejména vezmeme-li v potaz výrok jedné respondentky o tom, že je její manžel asi více rodinný typ než ona. Zkrátka si myslím, že je toho ještě mnoho, co zkoumat na rodinném životě stoupenců hnutí Hare Krišna.

7 Závěr

Má práce se zabývala výchovou dětí a prožíváním mateřství v hnutí Hare Krišna z pohledu oddaných matek. Tato kapitola si klade za cíl stručně objasnit, k jakým závěrům jsem na základě svého kvalitativního šetření dospěla.

V rámci výzkumu byly stanoveny tři výzkumné otázky. První se týkala průběhu výchovy dětí v hnutí. Druhá se zaměřovala na prožívání a vnímání mateřství optikou oddaných matek a třetí měla obsáhnout vnímané výzvy a těžkosti v rámci mateřské zkušenosti žen z hnutí. Z mého výzkumného šetření vyplývá, že oddané matky ve výchově uplatňují především autoritativní (terminologií Baumrindové) potažmo demokratický (terminologií Lewina) styl výchovy. Inspirují se v literatuře hnutí nebo pokyny starších oddaných, kteří se těmto tématům věnují. Některé prvky výchovy přejímají z respektujícího přístupu, *Nevýchovy*, přístupu autorky stránek a knih *Děti jsou taky lidi* a také využívají některé metody spojené s kontaktním rodičovstvím. Z těchto směrů přijímají za své to, co je v souladu s Krišna vědomím a jejich vlastní mateřskou intuicí. Oddané matky vedou i své děti k oddanosti, ale usilují o to nenásilnou cestou. Svě děti se snaží do ničeho netlačit a dávají jim dostatek svobody. Zároveň se s dětmi zaměřují především na aktivity, které jsou nějakým způsobem spojené s oddanou službou Krišnovi. Matky v hnutí preferují využívání jiných trestů než těch fyzických, většinou volí odepření sladkostí či nějaké aktivity. Oddané matky jsou přesvědčeny, že je nutno dětem stanovovat nějaké hranice a nemůže se jim dovolit všechno. Oddané děti jsou ve většině případů vzdělávány doma nebo v komunitě dalších oddaných. Jejich výchova směřuje k rozvíjení vlastností tzv. „dobrého člověka“, jakými jsou například empatie, laskavost, upřímnost, nenásilí, nesobeckost a obecná spokojenost v životě.

Co se týká prožívání mateřství, tak jej oddané ženy vnímají jako něco sobě přirozeného, co vyplývá z fyzického podoby ženského těla a také ženského mentálního a duševního nastavení. Pro oddané ženy je mateřství naplňující. Pojí se mnohým z nich s láskou, respektem a důvěrou. Mateřství u oddaných matek rozvíjí empatii, citlivost a nutí je pracovat na své trpělivosti. Oddané matky o sobě někdy pochybují. Často také cítí v kontextu svých dětí velkou zodpovědnost. Někdy jim mateřství přináší pocit vlastní síly až sebezpřekonání se.

Z hlediska těžkostí a výzev v mateřství se u oddaných matek objevují již zmíněné pochybnosti o sobě jako matce a také o svých výchovných postupech. Většina respondentek

se popisovala jako příliš benevolentní ve výchově. Některé oddané matky zápasí se svou trpělivostí a je pro ně těžké zůstat klidná a nekřičet na dítě, když je toho na ně samotné již hodně nebo jsou unavené. Oddané matky také popsaly, že s příchodem dítěte mají obecně méně času na oddanou službu. Pro některé je těžké najít balanc mezi oddanou službou, péčí o domácnost a děti a časem sama pro sebe. Hypotetickou výzvou může pro oddané matky v budoucnu být, pokud se jejich děti rozhodnou pro jinou život cestu než bhakti.

8 Souhrn

Tato práce je rozdělena do dvou částí, a to teoretické a výzkumné. Teoretická část je tvořena sedmi kapitolami, z nichž je třetí až sedmá rozdělena dále do podkapitol. V první kapitole teoretické části jsem se pokoušela nastínit význam pojmů náboženství a spiritualita, které jsou velmi komplexní, a tudíž těžko uchopitelné. Mezi odborníky nepanuje shoda v definici těchto pojmů. První kapitola je tedy jakýmsi průřezem definic různých autorů. Druhá kapitola se potýká s obdobně obtížným úkolem a tím je definice pojmu nová náboženská hnutí.

Ve třetí kapitole se věnuji historickým souvislostem hnutí Hare Krišna. Podkapitoly se chronologicky věnují vývoji uctívání Krišny. Druhá podkapitola obsahuje informace o Čaitanjevském hnutí, které započalo sankirtánovou tradici (Lužný, 1997). Další podkapitoly jsou ve stručnosti věnovány životu a misii A. Č. Bhaktivédanty Swámí Prabhupády, který v roce 1966 položil v USA základy Mezinárodní společnosti pro vědomí Krišny (ISKCON) a započal tak šíření vaišnavské filozofie na západě (Fárek, 2008). Poslední podkapitola popisuje vývoj hnutí Hare Krišna v České republice. Největšímu rozkvětu se hnutí těšilo po roce 1989 a v roce 2002 bylo registrováno jako náboženská společnost. Aktuálně uvádí webové stránky hnutí pět oficiálních center, a to v Praze, Brně, Ostravě, Lutotíně a Lužcích a dále dvě farmy. Jedna se nachází nedaleko Benešova a druhá kousek od Kroměříže. Při sčítání lidu v roce 2021 se k hnutí oficiálně přihlásilo 455 osob (ČSÚ, 2022), ale reálný počet stoupců bude pravděpodobně vyšší.

Čtvrtá kapitola popisuje základy filozofie a životního stylu oddaných. Zmíněny jsou pro hnutí důležité literární prameny nazývané jako Vědy nebo Šástry, kterými jsou konkrétně například Bhagavadgíta, Mahabharáta nebo Šrímad Bhágavatam. V kontextu životního stylu hnutí jsou zmíněny i čtyři regulativní principy. První z nich se týká zákazu hazardování, dále je odmítán sex konaný mimo manželství a bez cíle plodit děti, třetím je odmítání jezení masa a poslední je regulace ohledně požívání omamných látek (Rochford, 1995). Poslední podkapitola je věnována systému varnášrama-dharma. Jedná se o společenské uspořádání předepisující povinnosti různým skupinám dle postavení, věku i pohlaví, které je v hnutí uplatňováno (Fárek, 2008).

V páté kapitole se věnuji tématu rodiny, která je dle Kramera (1980) definována jako skupina osob, které jsou spolu určitým způsobem propojeny, a to například manželsky, dědičně, adopcí či jinak svazujícím vztahem. Podkapitoly této části se zaměřují na mateřství

a rodičovství, jejich přínosy a oběti a také prožívání. V otázce emocí spojených s mateřstvím představuje kapitola zajímavý výzkum Hallové a Wittkowské (2006), který ukazuje, že negativní myšlenky se týkají téměř všech matek. Šed'ová (2003) zase zkoumala pozitivní aspekty mateřství a zjistila, že ženy jej často prožívají jako radostné období, plné lásky a štěstí, které je provázeno osobnostním růstem a zlepšením vztahu s partnerem. Následuje podkapitola o teorii attachmentu, jež se věnuje dynamice vztahu v dyádě matka-dítě. Obraz rodičovství by nebyl kompletní bez kapitoly zaměřující se na výchovu. Masopustová a kolektiv (2018) uvádějí, že nejčastěji dnešní matky praktikují kontaktní rodičovství nebo některé jeho metody jako např. nošení dětí v šátku či nosítku, respektující přístup a výchovnou metodu zvanou *Nevýchova*.

Šestou kapitolou se dostáváme k propojení témat předchozích kapitol. Kapitola „Rodina a náboženství“ je přehledem teorií a výzkumů týkajících se vyrůstání dětí v nábožensky založených rodinách. Víceero studií (např. Glass et al., 1986; Stolzenberg et al., 1995) potvrzuje, že náboženské přesvědčení je něco, co rodiče svým dětem předávají, přičemž větší vliv na vyznání dítěte mají matky než otcové (Acock & Bengston, 1978). Důležitým aspektem při posuzování vlivu náboženskosti rodičů na dítě je míra fundamentalismu při vyznávání určitého náboženství. Čím silněji je rodina nábožensky založena, tím více rigidní a autoritářský styl výchovy dětí se v ní uplatňuje. Tato kapitola má dvě podkapitoly, z nichž první se věnuje náboženskému vývoji u dětí – konkrétně pojmání obrazu boha u dětí a dále náboženskému usuzování a uvedena je také Fowlerova teorie vývoje víry. Jejimi stádii jsou nediferencovaná víra, intuitivně projektivní víra, literárně mýtická víra, syntetická konvenční víra, individuálně reflektující víra, konsolidující víra a univerzální víra (Holm, 1998). Poslední podkapitola seznamuje čtenáře s tématem dětí v nových náboženských hnutích. Uvedena je teorie Misauerové (2006) popisující vývoj dítěte v minoritních náboženských skupinách v kontextu Eriksonovy teorie psychosociálního vývoje. Dále jsou uvedeny přístupy k dětem v konkrétních nových náboženstvích, kterými jsou například novopohanství či Oshovo hnutí (dynamická meditace).

Sedmá kapitola je završením teoretické části a přináší cenné informace o postavení rodiny v hnutí Hare Krišna. Rodinný život se v hnutí v průběhu času proměňoval. Prabhupáda zprvu manželství podporoval, první pár oddal již v roce 1966. V roce 1974 však odmítl požehnat jakémukoli dalšímu manželskému páru, jelikož se v hnutí hromadily rozvody a v některých případech v důsledku toho i úplné odchody z hnutí. I přes tyto

problémy a spory žilo začátkem 80. let stejné množství oddaných v celibátu jako v manželství a čtvrtina měla dítě. V devadesátých letech byla situace dokonce taková, že 85 % oddaných žilo alespoň někdy v manželství a 70 % mělo jedno nebo více dětí (Rochford, 1995). Rodinný život tedy postupně opět nabýval na důležitosti. První podkapitola sedmé kapitoly přibližuje výchovu v hnutí. Výchova by zde měla být láskyplná, ale také disciplinovaná. Hlavní poslání rodičů spočívá ve vytvoření podmínek vhodných k duchovnímu a intelektuálnímu pokroku dítěte, čehož může být dosaženo tím, že „*vyvinou vztah lásky a důvěry, že budou respektovat pocity dítěte a vždy budou vyvíjet upřímnou snahu vštípit mu dobré životní hodnoty*“ (Rádhannáth Maharádž, 2009, 11). V další podkapitole dochází k seznámení čtenáře se systémem vzdělávání v hnutí. Popsán je systém gurukul, škol pro oddané děti, kterých je aktuálně na světě 27. V minulosti býval tento počet vyšší, ale vzhledem ke kauzám spojeným s násilím zde páchaným na žácích, bylo mnoho těchto škol zrušeno (Fárek, 2008). Vzdělání oddaných dětí má být především praktické, a to ve smyslu služby Krišnovi, hnutí a oddaným (Schlichtsová in Dojčar, 2020). Úplně poslední podkapitola celé teoretické části se věnuje tématu mateřství v hnutí Hare Krišna. Ve védském textu manu-samhitá (9.96) se dočítáme, že ženy jsou stvořeny k plození dětí. Vikáša Svámí (2016) dodává, že poslání ženy být matkou nemá jen biologickou povahu, ale znamená také „*sebeobětování, péči, soucit a útěchu*“ (126). Mateřství je tedy považováno za něco přirozeného. Výchova dětí je formou služby Krišnovi, jelikož jde o výchovu dalších oddaných. Zanedbávání dítěte a mateřského poslání se rovná zanedbání pokynů gurua, což je považováno za prohřešek. Pokud bude matka upřednostňovat jinou formu služby před věnováním se dítěti, pak to dítě vycítí a je možné, že kvůli tomuto zklamání ztratí zájem o vědomí Krišny. Takto to uvádí Révatí Dévi Dásí (Vikáša Swámí, 2016). Plození dětí je v hnutí spojeno se specifickými rituály a mělo by k němu docházet pouze v manželství.

Ve výzkumné části této práce jsem usilovala o zjištění a popis průběhu výchovy dětí v hnutí a prožívání mateřství z pohledu oddaných matek. Za tímto účelem jsem si stanovila tři výzkumné otázky, a to:

- 1) Jak probíhá výchova dětí v hnutí Hare Krišna?
- 2) Jak prožívají a vnímají ženy oddané Krišnovi svou mateřskou roli?
- 3) Jaké hlavní výzvy vnímají ženy oddané Krišnovi v rámci svého mateřství?

Výzkumný soubor tvořilo celkem sedm respondentek, a to ve věku 32 až 43 let. Počet dětí účastnic výzkumu se pohyboval od jednoho až po maximálně tři. Nejkratší doba od

zasvěcení u respondentky činila jeden a půl roku a nejdelší doba byla sedmnáct let. Dvě respondentky byly slovenské národnosti. Data byla získána pomocí polostrukturovaného interview. Rozhovory se konaly formou videohovoru a v jednom případě telefonicky. Před samotným interview byly respondentky seznámeny s informovaným souhlasem. Interview bylo nahráváno na diktafon a následně přepsáno ručně a s dopomocí funkce „Přepsat“ v aplikaci Microsoft Word. Data podlela redukcí prvního řádu. Pro analýzu byla zvolena interpretativní fenomenologická analýza (IPA). Nejprve byl analyzován a kódován každý rozhovor zvlášť a poté byly hledány společná témata napříč všemi rozhovory.

Z rozhovorů vyplynulo několik důležitých oblastí, kterými byly duchovní život dětí, duchovní život matek, aktivity a denní režim, lidé v komunitě a mimo ni, vzdělávání, výchovné přístupy a jejich zdroje, prožívání mateřství a jeho význam a v neposlední řadě manželství a role otců ve výchově. Podařilo se mi zodpovědět všechny výzkumné otázky. Výzkum vedl ke zjištění, že oddané matky se ve své výchově řídí selským rozumem a mateřskou intuicí, ale také čerpají informace z literatury hnutí. Většina se inspiruje také zdroji mimo hnutí. Blízký je matkám respektující přístup. Uplatňovány jsou ve výchově také prvky kontaktního rodičovství či *Nevýchovy*. Většina oddaných dětí je vzdělávána doma nebo v komunitě v kolektivu dalších oddaných dětí. Výchova oddaných matek směřuje k tomu, aby z jejich dětí vyrostli dobří lidé. Pro oddané ženy je mateřství něco přirozeného. Mateřství většině oddaných žen přináší naplnění a smysl života. Matky cítí velkou zodpovědnost, ale také lásku. Někdy o sobě oddané matky pochybují. Dále také popsaly, že s příchodem dítěte mají obecně méně času na oddanou službu. Pro některé je těžké najít balanc mezi oddanou službou, péčí o domácnost a děti a časem sama pro sebe. Pro jiné je někdy těžké zůstat trpělivé ve vztahu k dítěti.

Tato práce přinesla alespoň částečné osvětlení aktuálního stavu rodinného života v hnutí Hare Krišna. Tato práce přispívá k objasnění toho, jak jsou děti oddaných matek v hnutí vychovávány a vzdělávány a jak oddané ženy vnímají svou mateřskou roli. Ukázalo se, že zkušenost oddaných matek se tolik neliší od zkušenost matek majoritní populace. Pro většinu matek se jedná o pozitivní a naplňující zkušenost. Zajímavým doplněním tohoto výzkumu by byla studie druhé generace oddaných a také role otců ve výchově oddaných dětí.

Seznam použitých zdrojů

- Acock, A. C., & Bengtson, V. L. (1978). On the Relative Influence of Mothers and Fathers: A Covariance Analysis of Political and Religious Socialization. *Journal of Marriage and Family*, 40(3), 519–530. <https://doi.org/10.2307/350932>
- Albanese, A. M., Russo, G. R., & Geller, P. A. (2019). *The Role of Parental Self-Efficacy in Parent and Child Wellbeing: A Systematic Review of Associated Outcomes*. *Child: Care, Health and Development*, 45(3), 333–363. <https://doi.org/10.1111/cch.12661>
- Avest, K. H. (2009). Dutch children and their “God”: the development of the “God” concept among indigenous and immigrant children in the Netherlands. *British Journal of Religious Education*, 31(3), 251–262. <https://doi.org/10.1080/01416200903112425>
- Baumrind, D. (1967). Child care Practices Anteceding: Three patterns of preschool behavior. *Genetic psychology monographs*, 75(1), 43–88.
- Berger, H. A. (1999). Witches: Next generation. In Palmer, S. J. & Hardman, C. E. (Eds.). *Children in New Religions* (11-28). Rutgers University Press.
- Bhakti Vikāša Svāmí. (2016). *Žena: matka nebo vládce? O roli žen ve společnosti*. Bhakti Vikas Trust.
- Bhaktivédanta Swami Prabhupáda, A. Č. (1990). *Nektar pokynů*. The Bhaktivedanta Book Trust.
- Bhaktivédanta Swami Prabhupáda, A. Č. (1992). *Śrīmad Bhāgavatam: zpěv první*. The Bhaktivedanta Book Trust.
- Bhaktivédanta Swami Prabhupáda, A. Č. (1998). *Bhagavad-Gítá taková, jaká je*. The Bhaktivedanta Book Trust.
- Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C. (n. d.). Získáno 4. 2. 2024 z <https://prabhupad.cz/article/article/324>
- Bozeman, J. (2000). ISKCON's Extensive Reform Efforts. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, 3(2), 383-391. <https://doi.org/10.1525/nr.2000.3.2.383>.
- Brisch, K. H. (2011). *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Portál.
- Bryant, E., & Ekstrand, M. (Eds.). (2004). *The Hare Krishna movement: The postcharismatic fate of a religious transplant*. Columbia University Press.
- Coutinho, J. P. (2016). Religiosity in europe: An index, factors, and clusters of religiosity. *Sociologia, Problemas e práticas* (81). <https://doi.org/10.7458/SPP2016816251>.
- Cowan, D. E. & Bromley, D. G. (2013). *Sekty a nová náboženství*. Grada.
- Crnic, K., & Ross, E. (2017). Parenting Stress and Parental Efficacy. *Parental Stress and Early Child Development*, 263–284. https://doi.org/10.1007/978-3-319-55376-4_11

- Cross, S. (2001). *Hinduismus*. Euromedia Group.
- Čáp, J., & Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Portál
- Český statistický úřad. (n.d.). *Náboženská víra | Sčítání 2021*.
<https://scitani.gov.cz/nabozenska-vira>.
- Črnič, A. (2011). *V imenu Krišne*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Denton, R. T., & Denton, M. J. (1992). Therapists ratings of fundamentalist and nonfundamentalist families in therapy: An empirical comparison. *Family process*, 31(2), 175-185. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1992.00175.x>
- Dušek, P. (2007). Fenomén božích vnuků. *Dingir: časopis o současné náboženské scéně*. 10(3), 82-83. [online].
- Duymaer van Twist, A. V. E. (2008). *Growing up in contemporary sectarian movements: An analysis of segregated socialization*. University of London.
- Dwyer, G. (2010). Krishna Prasadam: The Transformative Power of Sanctified Food in the Krishna Consciousness Movement. *Religions of South Asia*, 4(1), 89-104.
<https://doi.org/10.1558/rosa.v4i1.89>
- Eliade, M. (2006). *Posvátné a profánní*. OIKOYMENH.
- Fárek, M. (2001). Gurukula jako zkouška. *Dingir: časopis o současné náboženské scéně*, 4(2), 20-22, [online].
- Fárek, M. (2007). O důležitosti gurua. *Dingir: časopis o současné náboženské scéně*, 10(1), 21-24, [online].
- Fárek, M. (2008). *Hnutí Haré Kršna: institucionalizace alternativního náboženství*. Karolinum.
- Farkas, J. (2004). The role of Prasadam in Acculturation in the Hungarian Krishna Conscious community. *Food and History*, 2(1), 283-302.
<https://doi.org/10.1484/J.FOOD.2.300283>.
- Fernandés, A., T. (1972). *A Religião na Sociedade Secularizada. Factores Sociais na Transformação da Personalidade Religiosa*, (Disertační práce). Porto, Livraria Civilização Editora.
- Galanter, M. (1989). *Cults and new religious movements: A report of the American Psychiatric Association*. American Psychiatric Pub.
- Geertz, C., & Banton, M. (1966). *Religion as a cultural system*. Routledge.

- Giorgi, A. (2009). *The descriptive phenomenological method in psychology: A modified Husserlian approach*. Duquesne University.
- Glass, J., Bengtson, V. L., & Dunham, C. C. (1986). Attitude Similarity in Three-Generation Families: Socialization, Status Inheritance, or Reciprocal Influence? *American Sociological Review*, 51(5), 685–698. <https://doi.org/10.2307/2095493>
- Goldberg, S., Muir, R., & Kerr, J. (1995). *Attachment theory: Social, developmental, and clinical perspectives*. Analytic Press, Inc.
- Govinda Swami Maharaja, S. S. G. (2011). *Vedic Dharma and the Grhasta-asrama. Volume One*. Tattva Vicara Publication.
- Gutman, L., (2013). *Mateřství a setkání ženy s vlastním stínem: životní krize a emocionální revoluce*. Maitrea.
- Hall, P. L., & Wittkowski, A. (2006). An Exploration of Negative Thoughts as a Normal Phenomenon After Childbirth. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 51(5), 321–330. <https://doi.org/10.1016/j.jmwh.2006.03.007>
- Hardman, C. E. (2009). *Children in New Religious Movements*. Oxford Handbooks.
- Hardy, S. A., White, J. A., Zhang, Z., & Ruchty, J. (2011). Parenting and the socialization of religiousness and spirituality. *Psychology of Religion and Spirituality*, 3(3), 217–230. <https://doi.org/10.1037/a0021600>
- Hejna, D. (2010). *Náboženství a společnost. Věda o náboženství a její historické kořeny*. Grada.
- Heller, J., & Mrázek, M. (2004). *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích*. Kalich.
- Holm, N., G. (1998). *Úvod do psychologie náboženství*. Portál.
- Horyna, B. (1994). *Úvod do religionistiky*. OIKOYMENH.
- Chan, S. M., Bowes, J., & Wyver, S. (2009). Parenting Style as a Context for Emotion Socialization. *Early Education & Development*, 20(4), 631 - 656. <https://doi.org/10.1080/10409280802541973>
- Jedlička et al. (2015). *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. Grada.
- Kobes, T. (2007). Počátky Hnutí Hare Kriřna u nás. *Dingir: časopis o současné náboženské scéně*, 10(1), 14-15 [online].

- Kopřiva, P., Nováčková, J., Nevolová, D. & Kopřivová, T. (2008). *Respektovat a být respektován*. Spirála.
- Koutná Kostínková, J. & Čermák, I. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In Řiháček, T., Čermák I., Hytych, R. et al., *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (9-43). Masarykova univerzita.
- Kramer, C. H. (1980). *Becoming a family therapist: Developing an integrated approach to working with families*. Human Sciences Press.
- Lewin, K. (1948). *Resolving social conflicts*. Harper & Row.
- Lingea s. r. o. (n.d.). *Mateřství – Slovník současné češtiny | Nechybujte | Lingea s. r. o.* <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/mate%C5%99stv%C3%AD?>
- Lužný, D. (1994). Nová náboženská hnutí: Konfliktní formy religiozity v diferentním světě/New Religious Movements: Conflicting Expressions of Religiosity in a Different World. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 30(4), 499-511. Získáno 3. 2. 2022 z <https://www.jstor.org/stable/41131132>.
- Lužný, D. (1997). *Nová náboženská hnutí*. Masarykova univerzita.
- Masopustová, Z., Daňšová, P., Lacinová, L., et al. (2018). *Jak to mají mámy. Psychologický výzkum mateřství*. Masarykova univerzita.
- Merhaut, B. (1964). Učení hinduismu. In D. Zbavitel (Ed.), *Bozi, bráhmani, lidé. Čtyři tisíciletí hinduismu* (90-101). Nakladatelství České akademie věd.
- Mihelic, M., Filus, A., & Morawaska, A. (2016). *Correlates of Prenatal Parenting Expectations in new Mothers: Is Better Self-Efficacy a Potential Target for Preventing Postnatal Adjustment Difficulties?* *Prevention Science*, 17(8), 949–959. <https://doi.org/10.1007/s11121-016-0682-z>
- Misauerová, A., & Vojtíšek, Z. (2006). *Dětství a sekta*. Vzdělávací institut ochrany dětí.
- Morgan, M. G. (1992). Pregnancy and Childbirth Beliefs and Practices of American Hare Krishna Devotees within Transcultural Nursing. *Journal of Transcultural Nursing*, 4(1), 5–10. <https://doi.org/10.1177/104365969200400102>
- Mrázek, M. (2000). *Děti modrého boha. Tradice a současnost hnutí Haré Kršna*. Dingir.
- Muller, C., & Ellison, C. G (2001). Religious involvement, social capital, and adolescents academic progress: Evidence from the National Educational Longitudinal Study of 1988. *Sociological Focus*, 34(2), 155-183. <https://doi.org/10.1080/00380237.2001.10571189>
- Nakonečný, M. (1997). *Encyklopedie obecné psychologie*. Academia.
- Nešporová, O. (2010). Jak náboženství ovlivňuje rodinný život? Rozdíly v chování a postojích k rodině mezi českými věřícími. *Lidé města*, 12(1), 61-88.

- Neubauer, Z. (1994). *Přímluvce postmoderny*. Hrnčířství a nakladatelství: Michal Jůza & Eva Jůzová.
- Nevýchova. (n.d.). *O nevychově*. <https://www.nevychova.cz/o-nevychove/>.
- Nyhof, M. A., & Johnson, C. N. (2017). Is God just a big person? Children's conceptions of God across cultures and religious traditions. *British Journal of Developmental Psychology*, 35(1), 60–75. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12173>
- Ondračka, L. (2004) Pojetí božství v Indii. In R. Chlup (Ed.), *Bůh a bohové, pojetí božství v náboženských tradicích světa* (131-160). DharmaGaia.
- Padmanábha dás. (2020). Ajurvéda pro dítě a matku. *Náma Hatta: časopis hnutí Hare Krišna*. 3(24), 39-43. [online].
- Palmer, S. (1994). *Moon Sisters, Krishna Mothers, Rajneesh Lovers: Women's Roles in New Religions*. Syracuse University Press.
- Palonciová, J., Hašková, H., Höhne, S., Kuchařová, V., & Žáčková, L. (2021). *Bezdětní a postoje k rodičovství*. VÚPSV.
- Pals, D. L. (2015). *Osm teorií náboženství*. Ex oriente.
- Pechová, O. (2011). *Psychologie náboženství*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Prabhupád Bhavan. (n.d.). Základ: guru, sádha a šástra | Učení | Prabhupád Bhavan. <https://bhavan.cz/uceni/zaklad-guru-sadhu-a-sastra>
- PrabhupadaBooks.com Srila Prabhupada's Original Books. (n.d.). <https://prabhupadabooks.com/letters/amsterdam/july/30/1972/arundhati>
- Puttick, E. (1999). Osho Ko Hsuan School: Educating the „New Child“. In Palmer, S. J. & Hardman, C. E. (Eds.). *Children in New Religions* (88-107). Rutgers University Press.
- Rabušic, L., & Chromková Manea, B. E. (2018). *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017. Pramenná publikace European Values Study*. Masarykova univerzita.
- Rádhannáth Maharádž. (2009). Rodinný život ve vědomí Krišny. *Náma Hatta: časopis hnutí Hare Krišna*. 5(13), 9-11. [online].
- Rádhannáth Maharádž. (2010). Rodinný život ve vědomí Krišny. *Náma Hatta: časopis hnutí Hare Krišna*. 1(14), 12-14. [online].
- Rochford, E. B. (1995). Family structure, commitment, and involvement in the Hare Krishna movement. *Sociology of Religion*, 56(2), 153-175. <https://doi.org/10.2307/3711761>
- Rochford, E. B. (1999). Education and Collective Identity: Public Schooling of Hare Krishna Youths. In Palmer, S. J. & Hardman, C. E. (Eds.). *Children in New Religions* (29-50). Rutgers University Press.

- Říčan, P. (2007). *Psychologie náboženství a spirituality*. Portál.
- Sears, W. & Sears, M. (2018). *Kontaktní rodičovství: rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Argo.
- Shtulman, A. (2008). Variation in the anthropomorphization of supernatural beings and its implications for cognitive theories of religion. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 34(5), 1123–1138. <https://doi.org/10.1037/0278-7393.34.5.1123>
- Schlichtsová, J. in Dojčar, M. (Ed.). (2020). *Alternativná religiozita a vzdelávanie*. Trnavská univerzita.
- Schneiders, S. M. (2003). Religion vs. Spirituality: A Contemporary Conundrum. *Spiritus: A Journal of Christian Spirituality*, 3(2), 163–185. <https://doi.org/10.1353/scs.2003.0040>
- Smith, C., & Denton, M. L. (2005). *Soul searching: The religious and spiritual lives of American teenagers*. Oxford University Press.
- Smith, J. A. (2004). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 1, 39–54.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis. Theory, Method and Research*. Sage Publications.
- Sobotková, I. (2011). *Psychologie rodiny*. Portál.
- Sorkhabi, N. (2012). Parent Socialization Effects in Different Cultures: Significance of Directive Parenting. *Psychological Reports*, 110(3), 854–878. <https://doi.org/10.2466/10.02.17.21.PR0.110.3.854-878>
- Stolzenberg, R. M., Blair-Loy, M., & Waite, L. J. (1995). Religious Participation in Early Adulthood: Age and Family Life Cycle Effects on Church Membership. *American Sociological Review*, 60(1), 84–103. <https://doi.org/10.2307/2096347>
- Šed'ová, K. (2003). Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět. *Studia paedagogica*, 51(8), 11-28.
- Urban, L. (2017). *Sociologie. Klíčová témata a pojmy*. Grada.
- Ústav pro jazyk český v. v. i. (2011). *Slovník spisovného jazyka českého*. <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=mate%C5%99stv%C3%AD&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
- Vermeer, P. (2011). The impact of parental religiosity on parenting goals and parenting style: a Dutch perspective. *Journal of Beliefs & Values*, 32(1), 69–84. <https://doi.org/10.1080/13617672.2011.549311>
- Vojtíšek, Z. (2007). *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Beta Books.

- Výrost J. & Slaměník, I. (1998). *Aplikovaná sociální psychologie*. Portál.
- Výrost, J., Slaměník, I., Sollárová, E. & kol. (2008). *Sociální psychologie*. Grada.
- Wallin, D. J. (2020). *Vazba v psychoterapii*. Portál.
- Werner, K. (2014). *Hinduismus. Náboženství jižní a východní Asie*. 5-58.
- Zbavitel, D. (1986). *Bohové s lotosovými očima*. Vyšehrad.
- Zbavitel, D. (1993). *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. DharmaGaia.
- Zbavitel, D. (2007). *Základní texty východních náboženství: Hinduismus*. Argo.

Přílohy

Seznam příloh:

1. Abstrakt diplomové práce v českém jazyce
2. Abstrakt diplomové práce v anglickém jazyce
3. Pozvánka k účasti ve výzkumu
4. Schéma interview
5. Informovaný souhlas

Příloha č. 1: Abstrakt diplomové práce v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Výchova dětí a prožívání mateřství v hnutí Hare Krišna z pohledu oddaných matek

Autor práce: Bc. Anna Sestřenková

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 105 stran a 220 546 znaků

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 104

Abstrakt: Tato práce se zabývá tématem výchovy dětí a prožíváním mateřství v hnutí Hare Krišna. Mateřství je životní etapou, která nastává v životech většiny žen. Jedná se o období spojené se silnými prožitky jak pozitivní, tak negativní povahy. Výchova dětí je s mateřstvím neodmyslitelně spojena. V hnutí Hare Krišna je mateřství považováno za přirozenost ženy. Cílem této práce je zjistit a popsat, jak probíhá výchova dětí v hnutí a jak oddané ženy prožívají své mateřství. Povaha výzkumu je kvalitativní. Data byla získána pomocí polostrukturovaného interview. K vyhodnocení dat byla využita interpretativní fenomenologická analýza. Výzkumný soubor tvoří sedm žen z hnutí Hare Krišna. Byly hledány odpovědi na tři výzkumné otázky. První z nich se týkala výchovy dětí v hnutí, druhá se zaměřovala na vnímání a prožívání mateřství a poslední mapovala vnímané výzvy v rámci mateřství oddaných žen. Ukázalo se, že děti v hnutí jsou vychovávány autoritativně / demokraticky. Oddané matky se ve výchově inspiroují v literatuře hnutí, od starších oddaných a dále například respektujícím přístupem, kontaktním rodičovstvím a *Nevýchovou*. Oddané matky vnímají mateřství jako něco přirozeného, plného lásky. Někdy o sobě pochybují a obecně pocítují méně času pro sebe po narození dětí.

Klíčová slova: výchova, mateřství, hnutí Hare Krišna, nová náboženská hnutí

Příloha č. 2: Abstrakt diplomové práce v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESIS

Title: Raising children and experiencing motherhood in Hare Krishna movement from the perspective of devoted mothers

Author: Bc. Anna Sestřenková

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 105 pages and 220 546 characters

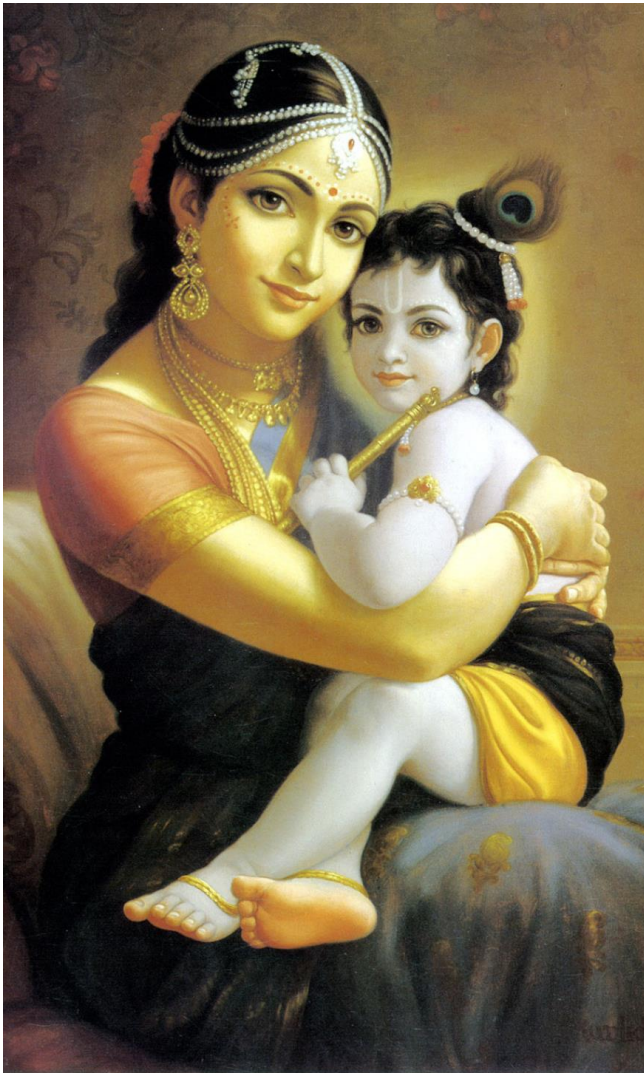
Number of appendices: 5

Number of references: 104

Abstract: This work deals with the topic of raising children and experiencing motherhood in the Hare Krishna movement. Motherhood is a life stage that occurs in the lives of most women. This period is associated with emotions of both a positive and negative nature. In the Hare Krishna movement, motherhood is considered a woman's nature. The aim of this work is to find out and describe how children are brought up in the movement and how devoted women experience their motherhood. It is a qualitative research. Data were obtained using a semi-structured interview. Interpretive phenomenological analysis was used to process the data. The research team consisted of seven women from the Hare Krishna movement. Three research questions were set. The first of them related to raising children in the movement, the second focused on the perception and experience of motherhood, and the last mapped the perceived challenges within the motherhood of devoted women. It turns out that children in the movement are raised authoritatively / democratically. Devoted mothers are inspired by the literature of the movement, from older devotees, and also for example by respectful approach, contact parenting and *Nevýchova*. Devoted mothers perceive motherhood as something natural, full of love. They sometimes doubt themselves and generally they refer about having less time for themselves after having children.

Key words: upbringing, motherhood, Hare Krishna movement, new religious movements

Příloha č. 3: Pozvánka k účasti ve výzkumu

VÝZKUM
MATEŘSTVÍ A
VÝCHOVY DĚTÍ V
HNUTÍ HARE KRIŠNA

HARE KRIŠNA! PRO SVŮJ
VÝZKUM MATEŘSTVÍ V
HNUTÍ HARE KRIŠNA,
KTERÝ PROVÁDÍM V
RÁMCI SVÉ DIPLOMOVÉ
PRÁCE HLEDÁM ODDANÉ
MATKY, KTERÉ BY BYLY
OCHOTNÉ SE MNOU
ABSOLVOVAT PŘIBLIŽNĚ
HODINOVÝ ROZHOVOR.

PROBÍHAT MŮŽE ONLINE
PŘES VIDEOHOVOR NEBO
OSOBNĚ, POKUD NÁM TO
MOŽNOSTI DOVOLÍ.

ROZHOVORY BUDOU
REALIZOVÁNY V OBDOBÍ
OD SRPNA DO LISTOPADU
2023

**Cílem výzkumu je zmapovat, jak prožívají oddané matky
své mateřství, a jak jsou vychovávány děti v hnutí.
Získané informace budou anonymizovány.**

KONTAKT:
FACEBOOK - ANNA SES NEBO MAITRI DEVI
DASI
TELEFON - 737 948 494 (MOŽNO I WHATSAPP)
EMAIL - A.SESTRENKOVA@GMAIL.COM

Příloha č. 4: Schéma interview

Věk:

Doba od zasvěcení/ přidání se k hnutí:

Počet dětí a jejich věk:

1. Jak jste se dostala do hnutí?
2. Kdy a jak proběhlo seznámení s Vaším manželem?
3. Jak došlo ke svatbě?
4. Kdy jste se rozhodli, že chcete mít děti / dítě?
5. Jak vypadá Váš běžný den s dětmi / dítětem?
6. Jak se na výchově Vašich dětí / Vašeho dítěte podílí Váš manžel?
7. Jak si představujete vzdělávání svých dětí / svého dítěte? (Plánujete své dítě / děti dát do školky? Plánujete své dítě / děti dát do školy?) / Jak probíhá vzdělávání Vašich dětí / Vašeho dítěte?
8. Jak se Vaše výchova liší od toho, jak Vás vychovávali Vaši rodiče?
9. Čím se řídíte ve výchově Vašich dětí / Vašeho dítěte? S kým konzultujete témata týkající se výchovy Vašich dětí / Vašeho dítěte?
10. Je podle Vás přípustné používání trestů ve výchově dětí? Pokud ano, kdy a v jakých případech? / Používáte ve výchově nějaké formy trestu? (Jaké a v jakých případech?)
11. Jakým způsobem vyjadřujete svým dětem / svému dítěti lásku?
12. Co pro vás znamená být matkou? (Kdybyste se měla popsat, jaká jste matka, co byste řekla?)
13. Je něco na mateřství či ve výchově, co je pro Vás těžké? Co to je?
14. Jaké hodnoty byste chtěla svým dětem / svému dítěti předat? / Jaké hodnoty se snažíte svým dětem / svému dítěti předat?
15. Jaké aktivity byste nechtěla, aby Vaše děti / Vaše dítě provozovaly/o? K jakým aktivitám své děti / dítě chcete vést? / Jaké aktivity nechcete, aby Vaše děti / dítě provozovaly/o? K jakým aktivitám své děti / dítě vedete?
16. Liší se nějak to, jak vychováváte Vašeho syna a Vaši dceru? (Popř. Myslíte, že se Váš přístup k výchově Vaší dcery a Vašeho syna bude v budoucnu lišit?)
17. Stýkáte se s Vaší rodinou společně s dětmi / dítětem?
nebo

Jaký kontakt s lidmi mimo hnutí mají / má Vaše děti / dítě?

a. Kamarádí se Vaše děti / dítě s dětmi mimo hnutí?

b. Stýkají / stýká se Vaše děti / dítě s Vašimi rodinnými příslušníky mimo hnutí?

18. Jak byste se cítila, kdyby si Vaše děti / dítě vybraly/o jinou životní cestu než bhakti?

19. Změnil se nějak Váš vztah k učení Krišny či Krišnovi samotnému, když jste se stala matkou? (A jak?)

20. Co Vám dalo mateřství? (Je i něco co Vám to vzalo?)

Příloha č. 5: Informovaný souhlas

Dobrý den,

jmenuji se Anna Sestřenková a jsem studentkou psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. V rámci své magisterské diplomové práce na téma Výchova dětí a prožívání mateřství v hnutí Hare Krišna z pohledu oddaných matek uskutečňuji toto výzkumné šetření, jehož cílem je zjistit, jak probíhá výchova dětí v hnutí Hare Krišna, a jak ji a mateřství prožívají oddané ženy.

Výzkumné šetření bude probíhat formou polostrukturovaného rozhovoru, který bude s Vaším souhlasem nahráván. Nahraný rozhovor bude přepsán a použit pro následnou analýzu. Chci Vás ubezpečit, že výzkum je zcela anonymní a získané informace použiji pouze pro účely dříve zmíněné. Je Vaším právem kdykoli, dle vlastního uvážení, z výzkumu vystoupit a účast odmítnout.

Pokud by Vám během rozhovoru bylo něco nejasného, neváhejte se na mě obrátit a případné nesrovnalosti společně odstraníme.

Předem Vám děkuji za Vaši ochotu a spolupráci na tomto výzkumu. Je Vám teď vše jasné? Teď zapnu nahrávání a poprosím Vás o vyřčení souhlasu s účastí na výzkumu a nahrávání rozhovoru, postačí „ano“ nebo „souhlasím“.